

Görüş

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

AYLIK DERGİ ■ SUBAT 1990

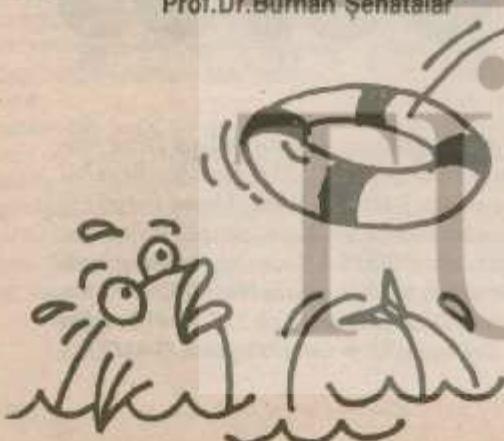
Ermeniler ve Azeriler 2. Dünya Savaşı'nda Nazi işgaline karşı birlikte dövüştüler. Ama olaylar gösteriyor ki yetmiş yıllık sosyalizm içinde bile tarihsel düşmanlıklar ve ulusal husumetler hiç de sona ermemiş.

ANAPESK
ÖZELLEŞTİRME
Prof.Dr.Burhan Şenatalar

SIYASETTE MARKSİZME
TEKABÜL EDEN BOŞLUK
Hüseyin Hasançebi

EŞİTLİK TEMELİNDE
ULUSAL BİRLİK!
Tank Ziya Ekinci ile söyleşi:

Türkiye'de yasal siyasi yelpaze sadece Marksist düşünmenin yasal örgütlenmesinden yoksun değildir; çünkü Marksizmin işlevi böylesine marginal bir amaçla sınırlı değildir. Türkiye'de, siyasal demokratikleşme dahil, modern bir toplumda gelişmesi gereken bütün süreçlerin önü tıkanmıştır ve Türkiye ancak, birleşik yasal bir Marksist partinin açacağı yoldan yürüyerek yeni gelişme dinamikleri yaratabilecektir.

İÇİNDEKİLER

- 3 TÜRKİYE'DE NELER OLMUYOR
HALİM TOGAN
- 4 KARDEŞÇE YAN YANA YAŞAMAK
ZOR(MU)?
MEHMET DOĞANAY
- 5 ROMANYA'DA YENİ DÖNEM
YALÇIN YUSUFOĞLU
- 7 PAXIMPERIALISTICA
HALUK GERGER
- 8 ÇAVUŞESKU YARGILANDI MI?
OSMAN DOĞRU
- 10 AT: TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER
ÜLKÜ AZRAK
►AT KAPISI OMUZLAYARAK AÇILMAZ
DOÇ.DR.AHMET ÇAKMAK
- 12 KORKUNUN ECELE FAYDASI
ORHAN AYDIN
- 13 438. MADDE İNSAN
ONURUNA AYKIRIDIR
PROF.DR.AYSEL ÇELİKEL
- 14 "HER ÖLÜM ERKEN ÖLÜMDÜR"
TEVFİK ÇAVDAR
- 15 AYASOFYA'YA TÜRBAN TAKMAK
ERDAL ATABEK
- 16 HAKSIZLIKLARIN KARŞISINDA
VEKİHİ TIMUROĞLU
- 19 ATI ALAN ÜSKÜDAR'I GEÇTİ MI?
PROF.DR.İL HAN ÖZAY
- 20 NASIL BİR YÜKSEK ÖĞRENİM
İSTİYORUZ?
PROF.DR.TURKAN SAYLAN
- 22 ANAPEK ÖZELLEŞTİRME
PROF.DR.BURHAN ŞENATALAR
- 23 SERİAT TANRISI'NNIN HİLESİ
TURAN DURSUN
- 24 ESİTLİK TEMELİNDE ULUSAL BİRLİK
TARIK ZİYA-EKİNCİ İLE SÖYLEŞİ
ÇAĞATAY ANADOL
- 27 SERT CATIŞMALAR OLACAK
YILDIRIM KOC
- 28 FAKIRLIK BÜTCESİ
VEYSİ SEVİĞ
- 29 DOĞRAMACI ADINA ÜZGÜNÜM
M.TAHİR HATİBOĞLU
- 30 KADIN ÇALIŞMASINDAN
KADIN HAREKETİNE
GÜL ÇAKIR
- 31 AMERİKA'YA DİKKAT
GÜRHAN UÇKAN
- 32 BİZ KURUCESİME'DE TARTIŞIRKEN
GENÇAY GURSOY
- 33 SIYASETTE MARKSİZME
TEKBÜL EDEN BOSLUK
HÜSEYİN HASANÇEBİ
- 34 SOL'DA ZİHNİYET DEVRİMİ
YAŞAR YİĞİT
- 36 NASIL BİR PARTİ?
SORUŞTURMA
YALÇIN YUSUFOĞLU
- 38 YAŞASIN İNSAN
AHMET KAÇMAZ

AZICIK HADDİNİ BİLMEK

Soyyetler'de "açıklık" başlayınca ilk sorun da Yukarı Karabağ sorunu olmuştu. Birliğin bugüne kadar süregelen haritasının temelinde neler vardı, yetmiş yılda neler değişti ve bu değişimler milliyetler haritasına ne ölçüde yansındı; bunlar köklü ve çözümü zaman, ama zamandan da önce iyi niyet ve anlayış gerektiren sorunlardı. Sorunları çözmek için sosyalizmin birleşe ve dayanışmaya ihtiyacı vardır. Açılan bu yeni dönemde Azeriler'in de kendi sorunlarını demokratik yollardan çözme imkânı bulacaklarına inanıyoruz.

Ne var ki, gelişmeler her daim beklenmeye uyumuyorlar. Azeri milliyetçiliği, buncası ekonomik, siyasi ve sosyal sorun varken, bulunduğu ilk biçimde sınırlarak kendini açığa vurdu. Sosyalizmden önceki milli sorunları suratından çıkarıp istmeye, canlandırmaya başladı. Azeri toplumunun çok daha köklü ve gerçek sorunları, yapay bir "Ermeni sorunu" haline dönüştürdüler.

M.Ali Birand'ın 32. Gün programında konusunduğu milliyetçi Azeri şefler "Ermeni kan içmeye" and içmiş tavrıdaydılar. Nitekim olaylar böyle gelişti ve Azerbaycan'da yaşayan Ermeniler'in can güvenliği tehlikeye düştü. Saldırıların gerçek bir soykırıma dönüşme ihtimali ortaya çıktığında, sorunu görüşmeler yoluyla çözebilmek için her çabayı gösteren Sovyet hükümeti askeri güvenlik önlemlerine başvurdu.

Sosyalist ülkeler halklarının sosyalizmi yenilerken nasıl bir dram yaşayacakları, başka ve bütün insanlığı ilgilendiren bir sorundur. Bakın ki, Türkiye'de iktidar ve muhalefet söyleşisi, basın ve TV, neyle ilgileniyorlar. Azerbaycan'da Sovyet ordusu insan haklarını ihlal ediyor ve Türkiye bundan dolayı "kan ağlıyor"!

Elbette insan hakları ihlali nerede varsa, insan hakları konusunda hassas olanların tepki göstermeleri doğaldır. Peki ya Türkiye? Sanki Doğu'da özç eğitim görmüş bir ordu, yaşama hakkı dahil bütün insan haklarını, bergen bin defa çığnemiyor. Ya da çığnıyor da, iktidar ve muhalefetyle, Azeri dayanışmacısı kesilenler bu ihlallere karşılık gerginliğini yerine getiriyorlar. Sanki Türkiye'de, beyni asker postalları altında ezilen Siddik Bilgin diye biri hiç yaşamamış veya yaşamış da onu canavarca öldürenler şimdi adaletin elindeymiş. Oyle ya, Kasaplar deresinden çikan cesetlerin hesabını soran ve sonucu ısrarla kovalayan bir muhalefet, böyle bir insanlık suçu karşısındaizerine düşeni yapan bir hükümet Türkiye'de vardır da, dünyyanın neresinde olursa olsun, haksızlığa tepki gösterir ve herkes de inanmış olur!

Dikkat edilirse, Türkiye'nin "insan hakları" vurgusuyla sahip olduğu herhangi bir soruna, insan hakları konusunda duyarlılığı apacak ülkeler ve dünya kamuoyu ilgi göstermiyor ve Türkiye hükümeti bundan yakınıyor. O halde Türkiye ilgilenyorsa, insan haklarıyla değil, başka şeylerle, Türk şovizmini azdırımıya elverişli gelişmelerle ilgileniyor.

Öbür yandan biz, toplumun bireyleri olarak kendi ülkemizde, kendi haklarımıza karşı ne ölçüde duyarlıyız. Duyarlı bir toplumun hak ve özgürlüklerini gasbetmek kolay mıdır? O halde, Azerbaycan halkın ilgi, destek ve dayanışmaya ihtiyacı olsa bile, bizim dayanışmamızda ihtiyacı yoktur, çünkü bizim ilgimiz daima sapırtılmış bir ıgli olmaya adaydır.

Türkiye'yi yönetenlerin ve onlara "muhalefet" edenlerin "insan hakları" ağzına almadan önce azıcık hadlerini bilmeleri gerekiirdi. Onlara haddini bildiremedik ki.

Bundan ötürü Azerbaycan halkı Türkiye'nin ilgi ve desteğiinden yarar değil, zarar görüyor. ■

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

Görüs
AYLIK DERGİ

►Sahibi: Sükrü Çelikyapı ►Yayın Yönetmeni: Çağatay Anadol ►Yazış İşleri Müdürü: Erdal Şahin ►Yazışma GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul Tel: 527 03 40 ►Fiyatı: Yurtçi 3000.-TL Yurtdışı 3 DM. ►Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurtçi 27.000.-TL Yurtdışı 35 DM. Abone bedelleri Yayımla-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 (Yurtdışı havaleleri için Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi davız tevdiat hesabı No: 616213-5) numaralı hesabına yatırılmalıdır. ►Dizgi: Yayımla-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ►Ofset Hazırlık: Gümüş Reproduksiyon ►Baskı: Teknografik ►Genel Dağıtım GAMEDA

TÜRKÇE DİGİTAL

TÜRKİYE'DE NELER OLUYOR

ANAP iktidarının hâlâ yerini koruyabiliyor, bildiğini okuyabiliyor olmasının sorumluluğu, kendine "muhalifim" diyen her kesimin boynundadır.

Dünyanın ne denli ve nasıl değiştiği üzerine bol akıl kâm kesilir, nerde ne olduğu herkesin merak konusu olurken Türkiye'de de bir şeyler olduğunu söyleyebilecek olan varsa beri gelsin. Ülkede bir şeylerin -değişmesi de deyilerinden kimildaması yönünde hiçbir şey olmuyor.

Demokratik hak ve özgürlükler üzerinde kısıtlamaların, insan hakları ihlallerinin ne boyutlara ulaşmış olduğunda herkes -ANAP milletvekilleri ve hatta kimi ANAP'lı bakanlar dahil- hemfikir. Demokrasıyla başa düşmediği söylenen durağın yasaların kaldırılması, 82 Anayasası denilen polis devleti nizamnamesinin kökten değiştirilmesi, zulüm uygulamalarına, hukuku hiçe sayan emriyakilere son verilmesini sağlayan yolunda direk dokunur bir hareketlilik, çaba, hatta ciddi niyet göze çarpıyor. ANAP yönetimi ile burjuva muhalefet, onca suç ve günahın yükü omuzlarındayken, ortalığı soyut bir demokrasi ve özgürlük söylemine boğup, sıra iş görmeye gelince topu birbirlerinin üzerine atıyorlar. Muhalefet, yönetimin oynadığı oyuna bile bile alet oluyor. (Kendini, temelde, mevcut rejimin milletimim cüzü sayan ve birçok konuda açıkça öyle davranışan, cumhurbaşkanı seçiminden bu yana da politik islevini adeta ANAP meclis grubuna devretmeye hazır görünen bir muhalefetten zaten başkası beklenemezdi.)

Ülkenin dört bir yanında, mevcut gerici yasaları da hiç kaale almayan başına buyruk keyifli kol geziyor. Gençler, demokratlar, komünistler en temel yurttaşlık haklarına sahip çıktıkları için hapislere trıkılıyor, deejen ölçülerde iskenceden geçiriliyor. Yetkililer ve sorumlu makam sahipleri "İşkence başka, 'sert muamele' başkadir" diyerek iskence pratığıne de, iskencedilere de arkası cıktığında ne muhalefet partilerinin, ne de muhalif basının olayla "haber" olarak ilgilenmenin ötesinde kılı kipirdıyor.

Askeri mahkemeler ve DGM'ler sõcular ve demokratlarla on yıldır süregelen "hesaplaşma"yı bugünden sürdürüyorlar. Siyasi davalarda mahkûmiyetler, mahkûmiyet onaylamaları birbirini kovalıyor; yüzlerce insan idamla yargılanıyor. Dergiler, yazarlar, sanık avukatları, Kürt yurtseverler, vb. hakkında dur-

madan yeni davalar açılıyor, kovuşturmalar sürüyor. Doğu'da, Kurtler'e yönelik zorba uygulamalar, baskınlar, göçe zorlama ve benzeri pratikler günlük basına hergün tekrarlanan "sıradan" haber malzemesi oluşturuyor.

Bu gidişe orda burda, akla geldikçe "Durmazdır" demenin ötesinde, gidişi durdurmanın çaresine bakma yönünde hiçbir çaba harcanmuyor. Ülkedeki sözde "serbestlik" gürünmü, fiilen, yurttaşlık haklarını kullanmaya kalkanların, insan onurunu savunanların sayısının asgari düzeyde olması sayesinde sağlanıyor. Demokrasının varlığı ya da yokluğu, tipik polis devleti pratигine Özgү "musaade" ve "hos görme" anlayışının su ya da bu olayda geçerliliği ya da geçersizliğiyle ölçülüyor. Tavşanı kaç, taziya tut taktiği bilinçleri bulandırıyor, iradelerin solgununu kesiyor.

Kendiерine sosyal demokrat diyen kesim de dahil burjuva muhalefetin acı ve zaafıları gözler önüne koymak, kendilerini farklı ve çok daha ileri misyonlarla yükü sayan sol güçlerin temsilcileri ataletten ve bölünmeliştikten başlarını alıp da tizerlerine düşeni yerine getirmenin yolu bir türlü koyalamıyorlar. Demokrasiyi kazanmak için ve demokrasi mücadelelerini sosyalizm davasına bağlamak için örgütü çalışma gereği bağlamında ayağı yete basan somut çabalar, girişimler mevzii ve yetersiz ditzeyde kalıyor.

Bu durumda, söz konusu müsaade ve hoş görmeye dayalı "serbesti" ortamından asıl yararlananlar dinciler ve sittin yılın kaşarılmış özgürlük düşmanları oluyor. Yukarıdan teşvikli ve güdümlü, resmen devlet destekli din dalgası, çeşitli tezahürleriyle, ülkede füll ve potansiyel bir "anarşî" havası estiriyor. Bu da güçlü ve otoriter bir devlet "ihтияci" ni sürekli besliyor. Egemen mihraklar tam da istediği şey! 141 ve 142. maddelerle 163. maddeye ilişkin tartışmaların, karşı görüşlerin, beklenenlerin yarattığı gerilim, doğrudan doğruya, solun örgütlenme özgürlüğüne konulan kısıtlamaların, baskının, keyfi engellemlerin sürüp gitmesine yarıyor, gerekçe sağlıyor. Dinci sağ kesimde ise gelişmenin niteliği ve hızı ortada! Bu gidişi durdurmanın tek yolu başındaki yönetimi bir an önce göndererek rejim sorununu elbirliğiyle çözmeye oturmanın çaresine bakmak, bunun için harekete geçmek olduğu halde, bunda da, yine, Marksist sol dahil tüm muhalefet güçlerinin acı ve zaafları bir türlü elvermiyor.

ANAP yönetimi ekonomi alanında da aynı "alternatif/sizlik" görünümüyle bildiğini okuyor. Ülkedeki soygunu ve talam, rüşveti, adam kayırmayı, alta kalanın canı çökmesi, köşeyi dönen yaşasın anlayışını sıradanlaştırıp egemen kılarken, politik alanın kendisine birkaç yilligina! Gelecek genel seçime kadar!!

boş bırakılmamasından alabildiğine yararlanmayı sürdürüyor; ekonominin dışa bağımlılığını sırasıyla geri dönülmey noktaya vardıracak acil uygulamalar, ülke kaynaklarının, zenginliklerinin satışa çıkarılması, "serbest ekonomi" adı altında tekellerin görülmemiş ölçüde zenginleştirilmesi, emekçiler üzerinde sömürünün azdırılması, yüzbinlerce insanın işsizliğe mahküm edilmesi ya da fırsatçılarca yurtdışına kovalması, orta katmanların hızla ve acımasızca fukaralaştırılması, ülke insanların boğazından, zorunlu sınai ve sosyal yatırımlardan kesilen milyarlarca dolar tutarında değerini her yıl yabancı bankalara aktarılması, vb...

Bütün bunlara rağmen, ülkenin ekonomik, sosyal, politik yapısının göz göre göre, futursuzca uğradığı ağır, derin, kahci tahribata rağmen mevcut politik güçler dengesinde ANAP iktidarının hâlâ yerini koruyabiliyor, bildiğini okuyabiliyor olmasının sorumluluğu, kendine "muhalifim" diyen her kesimin boynundadır. Oyleyken hiçbir "muhalif" kesimin bunun idrakında olduğunu gösterir elle tutulur ciddi bir emare görünümiyor. İşin asıl acı yanı burası.

Muhalefeti böylesine atalet ve rehabet içinde pinekleyen, bocalayan bir ülkede "Dünya deşirken burda hiçbir şey olmuyor, aoba neden olmuyor?" diye sormak bile abes değil midir?

Sovyetler Birliği'nde milliyetler sorunu

KARDESCE YAN YANA YAŞAMÁK ZOR (MU?)

Son olaylar gösteriyor ki yetmiş yıllık bir sosyalizm içinde bile tarihsel düşmanlıklar ve ulusal husumetler hiç de sona ermemiş.

Azerbaycan ile Ermenistan arasında son yıllarda yer yer çatışmalara varan gerginlik, geçtiğimiz haftalarda yeniden turmandı. İlk verilen rakamlara göre her iki taraftan da toplam altmış kadar insan öldü, bölgenin patlamaya hazır bir barut fişi haline gelmesi ve iki ulus arasında savaş tehlikesinin baş göstermesi karşısında merkezi Sovyet Ordusu birlikleri bölgeye gönderildi. Ama olaylar yanlışlıkla, ilerde yeniden patlak vereceği belliidir.

Sovyetler Birliği'nde gerek üç Baltık cumhuriyetinde, gerekse Transkafkasya'da (Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'da) milliyetler sorunu, ülkenin önemli siyasetçi soruları arasında yer almaktadır.

Çokuluslu bir ülkede ulusal sorunun çözümü 'self-determinasyon'dan geçer. Şayet bir ulusun çoğunluğu ayrılmak istiyorsa, onların ayrılma haklarına saygı göstermek ve referandumda gidip, çıkışacak sonuca razi olmak gereklidir. Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetler topluluğunu, ayrılmak isteyen ulusun ayrılımasını onaylaması ve kendi kaderini bağımsız cumhuriyet biçiminde tayin edecek uluslararası kendi kaderlerine bırakması bu sancılı çözümüdür.

Fakat adı geçen bölgelerde, ama özellikle Transkafkasya'da adı geçen cumhuriyetler bağımsız devletler haline gelseler bile milliyetler sorunu gene de çözümlenmemiş olmayacağı, hatta korkuluk ki, daha sancılı, acılı bir çevreye girecektir. Bağımsızlaşan cumhuriyetler açısından, sorunun merkezle olan yönü çözümlenecek, ama başka milliyet ve etnik sorunları kalacak, belki bir süre için, daha da akut boyutlara varacaktır.

Baltık cumhuriyetinden sadece Litvanya'da 3,5 milyonluk nüfusun önemli bir çoğunluğunu Litvanyalılar oluşturuyor. Ruslar, Polonyalılar ve Yahudiler ise azınlık durumundalar.

2,6 milyon nüfusu Letonya'da ise % 40 oranında Ruslar'a ilaveten, Ukraynalılar, Biyelorular, Polonyalılar, Yahudiler, Litvanyalılar ve Almanlar, ayrıca Kaçkasya'dan, Orta Asya'dan gelmiş olanlar var. Bunların hepsiin toplamı % 55'e varıyor. Yani Letonya'da azınlıklar, gerçekçe çoğunluk olmuş durumdadır, ama yönetim büyük ölçüde Letonlar'da. Estonya'ya gelince, benzer bir durum var: 1,5 milyonluk nüfusun yaklaşık yarısını Estonyalılar, diğer yarısını ise Ruslar, Ukraynalılar, Biyelorular ve Finler meydana getiriyorlar.

Bu etnik bilesim gözönüne alındığında, Baltık'ta bağımsızlık talebinin yükseltmenin niçin Litvanya olduğu daha kolay anlaşılıyor. Diğer iki cumhuriyette ise, referandum yapılsa, ayrılma sonucumun çıkış-

ğı hiç değilse şu anda belli değil.

Buna rağmen, her üç cumhuriyetin adını taşıyan ulusal toplulukların ayrılma doğrultusunda yürüdüklere açık.

Sovyetler Birliği'nin en zengin üç cumhuriyeti olan bu üç ülke ayrıldıklarında, bunlardan özellikle ikisi içinde ulusal sorunlarla karşılaşacak. (Nitekim Baltık'ta bağımsızlık yolunda davranışın halk cephelarına karşı, diğer ulusal ve etnik topluluklar da ortak "Uluslararası Cepheler" kurdukları.)

Bu bölgede Litvanya'nın ayrılma tercihi referandumda bile gerçek kalmayacak kadar belirli diğer üç cumhuriyette tercih referandumla belirlenebilir. Buna rağmen, Baltık cumhuriyetlerinin, mevcut bütünden ayrılp, arasında İskandinavya tipi ya da Benelük gibi ortak ekonomik, politik ilişkiler geliştirmeleri gündeme girmiştir.

Transkafkasya'ya gelince, buradaki durum Balkanlaşma istidatı gösteriyor. 7 milyon nüfuslu Azerbaycan (Ermenistan içindeki Özerk Azeri bölgesi Nahçıvan ve Azerbaycan'daki Ermeni Nagorni-Karabağ da bu rakama dahil), 3,5 milyon nüfuslu Ermenistan ve 5,5 milyon nüfuslu Gürcistan, Karadenizle Hazar Denizi arasındaki üç cumhuriyet. Her üç de Sovyetler Birliği içinde Rus Federasyonuna komşular. Etnik homojenlik bakımından en homojen Ermenistan. Gürcistan ise üç cumhuriyetten en heterojen etnik bilesimi sahip olanı (azınlıkları, Abazalar, Osetler, Ruslar, Ermeniler, Azeriler, Rumlar, Ukraynalılar, Çerkezler, Yahudiler oluşturuyor).

Ermenilerle Gürcüler'in güçlü tarihsel bağları var, bu bakımından, her iki ulus da birbirlerine hayatı yakından duyuyorlar. Buna karşılık, Ermenilerle Azeriler arasında, geçmiş yüzüllardaki din farklılıklarının yanı sıra, iki yüz yıldan yaklaşan bir husumet var. 19. yüzyılın başlarında Ruslar Azeriler'i sömürgelendirirken, Ermeniler Ruslar'a yardım ederler. Yüz yılın sonunda, Ruslar'a karşı Ermeniler'in bağımsızlık hareketleri başladığında, carığın Ermeniler'e karşı bazı Azeri aşiretlerini ve çeteçilerini kullandığı söylendir. 1915'te ise Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni soykırımı geldiğinde, Azerileri Türk sayan Ermeniler'in kını derinleşir. Daha sonra, her iki ulus da, Sovyetler Birliği'ne ittilâk ederler. İç savaşta karşı karşıya gelmezler. 2. Dünya Savaşı'nın anayurt savunmasına katılır, özellikle

► Bir Ermeni genç.
Milliyetçi dalgalanın kurbanı
mi olacak?

Transkafkasya cephesinde Nazi işgaline karşı birlikte dövürtüler. Ama son yılların olayları gösteriyor ki, yetmiş yıllık bir sosyalizm içinde bile tarihsel düşmanlıklar ve ulusal hısumetler hiç de sona ermemiş. Üstelik artan gerilimlerde her iki toplumun da fanatikleri birbirlerini boğazlamaya can atıyorlar. Dağları da, her iki toplumun komünist partisi yöneticileri -halkı karşılıklı kırmış sevkemiyollarlar- karşılıklı milliyetçiliği, şovenizmi körtüklemekten, devlet eliyle milliyetçi mitingler düzenlemekten hiç geri durmuyorlar. Bu yöneticiler ya da başkaları, bir de bağımsız devletlere ve ordulara sahip olsalar, ilk yapacakları şey Karabağ'dı, Nahcivan'dı ya da hatta daha küçük bir sorunu demeden, birbirlerine savaş ilan edecekler. Böyle bir düşmanın sosyalizmle uzaktan yakından bir ilgisi yok. Ama, sosyalizm bir ekonomik modelde indirgenince, onun insanı değerler sistemi topluma maleficemeyince, din de, milliyetçilik de, gerilik ve ilkellik de elini kolunu sallaya sallaya gezebiliyor ya da tarihe karıştı sanılırken, birden bire hortlayıcıyor.

Sovyetler Birliği'nin merkezi yönetiminin ağabey ya da hakem tutumunun sorunu çözümeyeceğini, her iki ulusun da bu aşamada barışçıl çözümlere ve kardeşçe yanyana yaşamasına kolay yanaşmayacakları anlıyor. Şayet bağımsız devletler haline dönüşürse, burjuva çağının başlangıcındaki "ulus devlet" özdesleşmesindeki gibi milliyetçiliğin bir de siyaseti iktidar (kudret) haline geleceği hiç de kehanet değil. Şayet, gösterilen ve gösterilecek olan bütün çabalara, uğraşlara rağmen, her iki ulus da savaşmakta ve birbirlerine düşmanlık içinde sataşmakta, kıymıla kalkışmakta ısrar edeceklerse, bu demektir ki, her iki ulusun da insanları yaşayarak göreceler, hayattan öğreneceklerdir. (Eskaza böyle bir durumda, Gürcistan da, Ermeniler'in safında savaşa girmeye kalkarsa, öte yandan Hazar Denizi'nin doğu yakasından bazıları da Azeriler'e yardıma gelirse, yirminci yüzyılın sonlarında, yeni bir Balkan Savaşı yaşanacak demektir.)

Dileriz ki, kaygılar yersiz endişelerden ibaret kahr. Ermenistan'da, Azerbaycan'da ister ayrı olsunlar, ister olmasınlar, fakat savaşmadan, düşmanlaşmadan yaşalarlar ve bu krizi -daha doğrusu bu hysteriyi- bir an önce aşarlar.

Bizlere düşen ise, kimi yazarlar, çizerler, bizlere ne denli romantik ve utopik görüşlerse görüşünler, milliyetçiliğe, şovenizme bin kez daha lanet yağdırmaktır. "Ne yapalım, çağımızda hentiz milliyetçilik ve şovenizm olemedi" diye tevekkül göstermek değil, milliyetçiliği daha çok reddetmektedir. Ve kuşkusuz en önemli, konunun, nedenlerinin, kökenlerinin, boyutlarının üzerine daha çok eğilmektedir. Ulusal toplumların bireylerini biribirine bağlayan başlıca faktörün niçin hâlâ milliyet -ve milliyetle birlikte çoğu kez din olduğu sorusunun yanlarını tüm yönleriyle aramak ve en yetkin ifadesini sosyalizmde bulan insanı değerlerin ulusal toplumlara da, tüm insanlık toplumuna da egemen olması için hangi manevi faktörlere ağırlık vermek gerektiği üzerinde düşünmek ve insanı özne almayı, hem ülkemizin, hem de tüm insanların sorunu olarak görmektedir.

ROMANYA'DA YENİ DÖNEM

Şimdi sosyalizmi savunacak her görüşün

Çavuşeskulukla özdeşleştirilerek peşinen yadsınması,

toplumun geçmişi reddetme duygusuyla sosyalizmi de reddetmesi tehlikesi hayli kuvvetlidir.

Romanya Komünist Partisi'nin 20 Kasım'da açılan beş günlük 14. Kongresi'nden televizyon ekranına yansyan görüntüler, gazetelerde yer alan haberler bir sosyalisite öfseden, tepkiden, ya da şaşkınlıktan çok yeş uyandırdı. Üç bin kadar delegen kurulmuş otomatik mankenler gibi sık sık ayağa kalkıyorlar, ritmik alkışlarla ve tempo tutularak tekrarlanan "Çavuşesku" ya da "Conducator" sözcükleriyle sefi alkışıyorlar, her defasında, ancak liderin ısrarı el işaretleri sonucunda susup, yerlerine oturuyorlar, kısa bir süre sonra yeniden ve otomatikman ayağa kalkmak üzere.

Bir meraklıının, saydığını göre, liderin beş saat süren konuşması boyunca delegeler tam 64 kez ayağa kalkıp oturmuşlar. Yani ortalamada beş dakikada bir.

Romanya halkı yıllardır yarı aç, yarı tok yaşıyordu, sonbaharında, kara kişılarda evinde, içinde, okulunda ışıyordu. Uygulanan sıkı ekonomik politika, bırakmış başka söyleyi, 20 milyon kişinin bizzat biyolojik varlığıni tehdit ettiyordu.

Boyle olmasaydı dahi, diyelim ki, kişi başına düşen ulusal gelir 20 bin dolar da olsaydı, Romanya refah içinde de yüzseydi, adı komünist olan ve sosyalist bir yönetim temsil ettiğini iddia eden bir partinin kongresinden öyle görüntüler, sosyalizm adına insana anacak utanç verebilirdi.

14. Kongre'nin görüntülerinin ve sonuçlarının somut durumda asıl acı olan yanı ise, ülke büyük bir karanlığın ve felaketin içindeyken, sosyalist dünyada büyük olaylar yaşanırken, Doğu Avrupa'da yer yerinden oyñarken, durumu o ülkelerden çok daha vahim olan Romanya'nın iktidardaki partisinin gözünü, kulağım her şeye tikaması, ulkesinde ve komşularında olup bitenlerden hiç mi hiç etkilenmemesi, toplumda kendisi dışında hiçbir şeyi kaale almaması (kendisinin de kaderini Çavuşesku'ya bağlaması), toplumun çeşitli sorunlarını dile getirdikleri için tasfiye edilen yöneticiler dahil, muhalif unsurlarla, toplumun çeşitli kesimleriyle hiçbir diyaloga yanaşmamastydi.

Tam tersine, ulkede koyu bir despotizm hakimdi. "Securitate" denilen gizli polisin, ya da parti mensuplarının kuşkulandıkları insanlar a) derhal işten atılıyorlardı, b) devlete ait

olan oturdukları evden çıkartılıyordu, c) yiyecek karneleri, öğrenciyeler öğrenci kimlikleri, taşılara biniş kartları vb. ellerinden alınıyordu, yanı tümyle achiğa, sokaka ya da varsa akrabalarının kit kanaat himayelerine terkediliyorlardı.

Buna karşılık, komünist partisine tye olmak, yiyecek, konut ve diğer benzeri sıkıntılardan kurtulmanın tek yolu oldu. Parti üyeleri, memurlardan, Securitate'nin tüm mensuplarından, subaylardan ve sıkıntı çekmemek istediği için, partije güven vererek bir süre sonra cebine parti kartını koyan diğer kişilerden oluşmaktadır. Bu nedenle, RKP, dünyada, kendi ülkesinin nüfusuna oranla en fazla tye ye sahip komünist partisiydi, 23 milyonlu Romanya'daki RKP'li sayısı 3,8 milyondur.

Kongrenin bittiği gün, 100 bin kişi Cumhuriyet Meydanı'nda toplandı, Çavuşesku sahayının balkonuna çıktı bir konuşma yaptı, gündemli kalabalık onu bol bol alkışladı. Çavuşesku, "bu kongre, Romanya'nın bağıntıya

▼ Köylünün sefaleti.
Uygulanan sıkı ekonomik politika 20 milyon kişinin biyolojik varlığını tehdit etiyordu.

siziğini ve hükümlerini güvence altına almak için benimsedigimiz devrimci yolu devam etirmek konusunda, ülkemizin, parti önderliğindeki kararlılığını kanıtlamıştır" diyecaktı.

Ama aradan üç hafta geçtikten sonra, Temesvar'da kanla bastırılan ayaklanmanın akabinde, Iran dönüğü aynı meydanda düzenlediği mitinge konuşurken, mitingini aleyhine bir gösteriye dönüşmesi ve halka yelenen ateş açılması bardağı taşıran son damla olacak, Nicolau ve Elena Çavuşescu'nun helikopterle Bükreş'ten ayrıldıktan sonra tazada yakalandıkları açıklanınca, akşam üzeri, o meydan, Çavuşescu'nun hiçbir zaman doldurmadığı o meydan bir insan denizine dönüsecekti.

Küçük yaştan devşirilmiş yetim çocukların, insan değil, birer canavar olarak yetiştirilmeyle oluşturulmuş Securitate'nın halka ateş açması ise, Temesvar'dan dökülen kan gölünün genişlemesine yol açtı. Ordu birliklerinin halkın yanında saf tutmuş olması sayesinde gizli polisin direnci kırılabildi ve resmi rakamlara göre bütün olaylarda ölenlerin sayısı yedi bini geçmedi. Ne var ki, Çavuşescu rejiminin devrilmesi olayı Çavuşescu'ların kurşuna dizilmeleriyle lekelendi. Ulusal Esenlik Komitesi, daha sonra Romanya'da idam cezasının kaldırıldığını açıklayarak, daha fazla kan dökülmesini önlediye de, Çavuşescu'ların idamı gibi tarihsel bir lekeyi de üstlendiği oldu. Çavuşescu'lar "ayaklanma kanunları"nın değil, insan haklarının evrensel

normlarının bulunduğu ve idam cezasının kaldırıldığı bir Romanya'da açık, meşru bir zeminde yargılanmaya diyor. Böyle bir yargılanma, öfkelerin dindiği bir ortamda hem işçi sınıfı partisi olduğunu iddia eden partinin mensuplarını, büyük bir bölümünü, hem de daha da önemli toplumun, kendi kendisiyle hesaplaşmasına yardımcı olurdu. Çok uzun yıllardır sadece Çavuşescu konuşmuş, partisi dahil herkes dinlemisti. Çok sesli bir ortamda Çavuşescu'ya da konuşma hakkı verilseydi, işçi sınıfından, sosyalizmden, komünizmden, halktan, bağımsızlıktan, parti, iktidar vb. kavramından ne anladığını, ne anlamadığını söyleyecek ve eminin ki, birtakım banal klişelere indirgenmiş, hiçbir muhteva taşımayan söylemiyle acze düşecek, buna karşılık ülkede sosyalizmin gerçek özünü ve niteliğini savunacak olanlarla arasındaki fark ona ve komünist partisinin iktidarına tepki duymaktan başka hiçbir duyu taşımayan toplumun önünde atığa çıkacak, dahası da, toplum hatasıyla sevabıyla son 25 yılını -ve tüm sosyalizm deneyini- irdeleme, tartışma kendi kendisiyle, geçmişle mücadele yapabileme oylanmasına daha somut yerlerle kavuşturacaktı. Eski rejimin savunulacak hiçbir yarım yoktur, fakat eski rejimin bay sorumlusu'nun kendisini ve rejimin savunmaya hakkı vardır. Şimdi ise sosyalizmi savunacak her görüşün, her model öngörüsünün Çavuşescu'culukla özdeşleştirerek pesinen yadsınması, sosyalizmi savunacak olanların hiç degilse manevi bir baskı altında kalması, toplumun

ise geçmiş reddetme duygusuyla, geçmiş sosyalizmle özdeş görüp, sosyalizmi de reddetmesi tehlikesi hayli kuvvetlidir. (Buna rağmen sosyalizmi savunanlar, nasıl bir sosyalizmi öngördüklerini, başka görüşlere ve akımlara karşı etkince savunarak geçmişin yadsınmasını, somut bir sosyalizm projesiyle yapmalıdır.)

Bugün Çavuşescu adı hem Batı'da, hem de ülkemiz basınında Marcos'la, Pinochet'le, Somoza'yla, Noriega'yla birlikte anılır. Çavuşescu, diktatör olmasına diktatördür, ama hiçbir zaman satılık değildi. Bu bakımından, Çavuşescu'yu ABD'nin kiralık diktatörleriyle aynı kaba koymak olası değil. Amlan isimlerin hepsi ABD'nin paraya satın aldığı uşaklardır. (örneğin Noriega'nın 1986'ya kadar yirmi yıl boyunca CIA'dan yılda 250 bin dolar aldığına bizzat bir Amerikan yetkilisi açıklamıştır.) Çavuşescu ise hiçbir devletin kiralık adamı olmamıştır. İşviçe bankalarında servet biriktirdiği iddiaları da kanıtlanmamış ve havada kalmıştır. Kunduracı çıraklı olarak 15 yaşında komünist gençlik örgütüne girmiştir, daha sonra Komünist Partisi'ne geçti, önce Romen faşizmine karşı gizli parti çalışması yürütmüş, daha sonra Nazi işgaline karşı silahlı partizan savaşının içinde yer almıştır. Bir zamanlar böylesine büyük özerkerileri gözle almış bir komünistin, zamanla nasıl bir despota dönüştüğünün kuşkusuz ki, psikiyatrik izahları bulunur. (Gerçekten de, Çavuşescu, hükümdarlığını bir psikopat ve megaloman olarak sürdürmüştür.) Ama bence, olayın sisteme de gitti sosyal ve siyasal yanları üzerinde durmak gereklidir. Sosyalizm gibi açık, özgürlükü ve zengin bir düşünce, hangi gerçekçeler olursa olsun, pratikte kapalı bir rejime dönüştürse, real sosyalizmin devletçiliğinin hangi boyutlara kadar varabildiğinin günümüzdeki canlı bir örneğini oluşturmaktadır Çavuşescu. Kişi komünizmi, devlet sosyalizmi ve parti iktidarı öylesine merkezleşmiş, öylesine despotikleşmiştir ki, sonuçta tek bir kişi, sile efrادıyla birlikte tüm ipleri eline geçirmiştir. Otoriter sosyalizm sonuçta Çavuşescu'nun kişisel diktatörlüğine dönüştür, sosyalizm olmaktan çıkmıştır. Sosyalizmi devletle, devleti partile, onu da kendisiyle özdeşleştirilen şef, kendi emirlerini, kararlarını, tercihlerini ... ve varoluş nedenini, Romanya'yla özdeşleştirmiştir. Sonuçta, ruh hastalığı haliyle birlikte asıl dayanağı yetmiş bin kişilik bir gizli polis örgütü olmuş, çok değil, daha 20 yıl önce kendisine kahraman olarak bakan halkın nezdinde 1 no'lu halk düşmanı haline gelerek, halkın nefretini kazanmıştır.

Üstelik, Doğu Avrupa'daki diğer iktidar partileri, barışçıl yollardan iktidar tekellerinden vazgeçerlerken, kan dökmemeye özen gösterirlerken, düştükleri durumun vahemini yığın hareketleri karşısında kavrularken, halkın özür dilerlerken Çavuşescu, bu olaylardan hiç ders almamıştır, tarsine kendi devletini sosyalizmin son kaleterinden birisi sanmış, kendisinin en büyük komünist olduğu na daha fazla iman etmiştir.

Çavuşescu'nun ve Romanya'nın dramı ayıni zamanda, real sosyalizmin en çarpıcı dramalarından birisidir ve bu sistemin kapitalizm karşısında çökmesinin bir sonucudur. Diğer

Doğu Avrupa ülkeleri ekonomilerini geliştirmek üzere Batı'nın dış borçlar yalanına sarılarak, ekonomilerini daha da çıkmaza sokarlarken, bu borçlardan en fazla yararlananlardan birisi olan Romanya devleti, borçlarını ödemek için yiğinları büyük bir yoksulluğa ve sıkıntiya mecbur etmiş, yarı tok gezdirmiş, karanlıkta bırakmış, doğan tepkileri ise daha fazla baskıyla, daha büyük sindirme ve korkutma yöntemleriyle bastırmak istemiştir. Sonuçta, devletçi ekonomi daha fazla, daha fazla katılıştıça, işletmelerin kapasitesi düşmüştür, eskiyen teknolojiyle birlikte, fabrikalar, petrol, gaz ve maden yatakları yedek paraçılıktan, işçilerin gönülsüzüğünden, bürokratların yurdumduymazlığından dolayı hep ten randırmış kalmıştır. Yaklaşık on yıl süren bu dönem sonucunda, faizleriyle birlikte 21 milyar dolarlık borç ödenmiştir, ama ekonomi de iflas noktasına çakılmıştır. Bugün Çavuşescu'yu yerin dibine batırın Batılı devlet adamları ve gazeteciler, yakın yıllara kadar Çavuşescu'nun en büyük alkışçıydılar. Sovyetler Birliği'ne uzak durduğu için göklerde çıktııkları ve borcu boğdukları Romanya devleti ve Çavuşescu, bir anlamda da Batılı devletlerin kurbanı olmuştur.

Romanya'nın şimdiki yönetimi geçicidir. Yapılacak seçimlerden sonra, muhtemelen hayli değişik bir hükümet, bir koalisyon hükümeti kurulacaktır. Ülkenin çeşitli güçleri arasındaki asıl mücadele ve çekişme ondan sonra başlayacaktır. Romanya'nın pek getin bir streçten geçeceği, hem ekonomik yönünden hem de sosyal çalkantılar bakımından büyük zorluklarla karşılaşacağı anlaşılmaktadır. Halktan böylesine büyük tepki toplamış ve yaptığı her şeyi sosyalizm diye tanıtmış bir rejimde sonra, gerçek bir sosyalizmin kurulabilmesinden çok, toplumun Batı kapitalizmine doğru savrulması daha kuvvetli bir olasılık gibi gözükmektedir. Kuşkusuz ki, demokratik, coğulcu, katılımcı ve desantralize sosyalizm modelini savunacak olan güçlerin topluma sunacakları toplum projesine yiğinların kazanılması dünya sosyalizminin içindeki değişimlerin yanı sıra Romanya'nın yanında ileriye dönük gerçek faktör olacaktır.

Su anda, uzun süren bir kabusun sona topplumun tüm kesimlerinden talepler yükselmektedir. Aydlılar, öğrenciler ve işçiler toplumun en hareketli kesimlerini oluşturuyorlar. Sanırım, uzun yılların örgütsüz birliği halk yiğinleri bugün bağımsız örgütlenmele rin ilk adımlarını atıyorlar. Halkın örgütlenmesinden çekinecek olanlar sosyalistler olamaz. Çavuşescu'nun modelinin ise sosyalizme referans diye gösterilmesi, hele hele real sosyalizmin sosyalizm referansı olmaktan çıktıığı bir dünyada hiç mi hiç olası değil.

Editorün notu. Bu yazı 19 Ocak tarihinde yazılmıştır.

Romanya dış borçlarını ödemek için yiğinları büyük bir yoksulluğa mecbur etmiş, yarı tok gezdirmiş, karanlıkta bırakmış, doğan tepkileri ise daha fazla baskıyla, sindirme ve korkutma yöntemleriyle bastırmak istemiştir.

komünizmden, halkın, bağımsızlıktan, parti, iktidar vb. kavramından ne anladığını, ne anlamadığını söyleyecek ve eminin ki, birtakım banal klişelere indirgenmiş, hiçbir muhteva taşımayan söylemiyle acze düşecek, buna karşılık ülkede sosyalizmin gerçek özünü ve niteliğini savunacak olanlarla arasındaki fark ona ve komünist partisinin iktidarına tepki duymaktan başka hiçbir duyu taşımayan toplumun önünde atığa çıkacak, dahası da, toplum hatasıyla sevabıyla son 25 yılını -ve tüm sosyalizm deneyini- irdeleme, tartışma kendi kendisiyle, geçmişle mücadele yapabileme oylanmasına daha somut yerlerle kavuşturacaktı. Eski rejimin savunulacak hiçbir yarım yoktur, fakat eski rejimin bay sorumlusu'nun kendisini ve rejimin savunmaya hakkı vardır. Şimdi ise sosyalizmi savunacak her görüşün, her model öngörüsünün Çavuşescu'culukla özdeşleştirerek pesinen yadsınması, sosyalizmi savunacak olanların hiç degilse manevi bir baskı altında kalması, toplumun

TOPLUM

PAX IMPERIALISTICA

Ideolojik çelişkilerin artık sona erdiği, liberalizmin utkusıyla çözüldüğü iddiası

ancak kapitalizmin iç çelişkilerini yok varsayan bir aymazlığın ürünü olabilir.

Oysa, insanlık bu yapısal çelişkilerin iyice keskinleşeceği bir döneme giriyor.

K

apitalizm soğuk savaş zaferini kutluyor... Ve, madde dünyasının deli gömleği giymiş

renkliğinin gözboyanı fonunda, "zafer tezleri"ndeki düşünsel yoksulluk ve felsefeyi sefaleti acı bir kontrast oluşturuyor. Batı dünyası, zaferinin felsefi-tarihsel çözümlemesinde de Marx'ı referans alıyor, bu kez onu ters çeviriyor ve Hegel'i yeniden keşfetiyor. Hegel'in "ulusal (Germanik) devlet"i şimdî "liberal devlet"e dönüşterek insanoğlunun ulaşabilecegi son ve en kamil biçimini ifade ediyor ve zaferiyle de "tarihin sonu"na varlıyor. Amerikan diplomatlarından Francis Fukuyama'nın liberalizmin başta Marksizm tüm rakip ideolojileri nihai yeniliğe ugrayattığını, insanlığın (Batı'nın) en üst toplumsal formasyona ulaşımı ve dolayısıyla da artık "tarihin sonu"na gelindigini öne sürdürdü bir yazarı kapitalizmin şimdilerdeki İncili. Kapitalizm, 1950'lerdeki "ideolojilerin sonu" savından bugün çok daha büyük bir cürele "tarihin sonu"na uzanıyor, Hegel'e dönerek çağ atıyor!

Ideolojik çelişkilerin artık sona erdiği, liberalizmin utkusıyla çözüldüğü iddiası ancak kapitalizmin iç çelişkilerini yok varsayan bir aymazlığın ürünü olabilir. Oysa, insanlık bu yapısal çelişkilerin yenilerinin de eklenmesiyle iyice keskinleşeceği bir döneme giriyor, başka bir tarih yeni başıyor. Kuşkusuz bir tarihsel dönem sona erdi ve insanoğlumuz çelişkilerle beslenen uzun yüzyılı stırıyor, yeni bir çağ'a giriliyor: Doğu-Batı ekseninde etrafında belirlenen ve soğuk savaş-yumuşama (ya da bloklararası çatışma-İşbirliği) çizgisinde seyreden uluslararası ilişkiler sistemi ortadan kalktı. Bir başka ifadeyle, iki hasım bloğun varlığını varsayan soğuk savaş ya da yumuşama gibi kategoriler artık önlümüzdeki ilişkileri kalıplarımlı ifade edemeyeceklerdir çünkü denklemi oluşturan taraflardan biri (Doğu bloku) filen çokmuş, onun temel unsuru olan Sovyetler Birliği ise devre dışı kalmıştır. Bir başka ifadeyle bu, yeni tarihsel dönemin belirleyici özelliğini, kapitalizmin, devletlerarası ilişkiler bağlamında alternatif bir düşmanın varolmadığı bir döneme girdiği (ya da geri dönüğü) demek olmaktadır.

"Ortak düşman"ın devre dışı kalmasının

devletlerarası ilişkilerdeki muhtemel sonuçlarından üçü söyle özetlenebilir:

1) "Ortak düşman"ın varlığının gemideli kapitalizm içi, kapitalistlerarası rekabet, eski klasik özelliklerine, yani ashna, doğasına rücu edebilir. Bir başka ifadeyle, emperyalist mücadelenin saldırgan, militarist, yayılmacı özelliklerinin iyice belirginleşmesi beklenir.

2) Kapitalist dünyadaki hegemonya boşluğu ve bunalımı ortaya çıkabilir. "Ortak düşman" karşısında nükleer teknolojiye dayalı "koruyuculuk" da önemini yitirince, ABD'nin hegemonyasının (ve bunun sağladığı mali, ekonomik, ticari, siyasi avantajlarının) son dayanağı da ortadan kalkmış olur. Ayrıcalıklı konumunu yitirme sürecine giren her hegemonyacı güç ise, kural olarak, saldırganlaşır. Blok içi disiplinin gevşemesiyle de, daha önceki metazori ıysalıklarının hincıyla paylaşımında geride kalan ve hızla güçlenen öteki metropolise, "geç kalmış ve eşitsiz gelişime göre başatlığı doğru yol alanlar saldırganlaşır" kuralını yaşama geçirilebilirler. Bu, son surrat hareket eden iki trenin bodoslama birbirlerinin üzerine gelmeleri demektir.

3) Artık Üçüncü Dünya, emperyalizmin giderek azgınlaması olası saldırganlığı karşısında daha da çaresizdir çünkü emperyalist istihayı gemleyen "düşman"ın bizatılı varlığının getirdiği kalkan bu işlevi açısından da devre dışıdır.

Kapitalizmin "serbest ticaret"e dayanan "ebedi barış": insanlığa dayatacagi bir çağın hemen başlangıcında, benzer bir geçmişin anımsamak herhalde yararlı olacaktır. Liberalizmin babası Friedman'in "insanlık tarihinin en barışçıl dönemi", tarih kitaplarının da "emperyalizm çağı" diye adlandırdıkları bu "serbest ticaret" yüzyılının "barış"ına kısaca bir gözatmak gerekiyor. Bunu eski bir yazıldan uzunca bir alıntıyla yapabiliyor: Fransız Devrimi'nin "yeniliğisyle birlikte Friedman'in "altın çağ" da başıyor. 1815'te Viyana Kongresi'nde biraraya gelen galip devletler, eski sömürülük ve baskı düzenini Kissinger'in deyişiyle "yeniden kurdular." Bundan sonrası 100 yıl içinde Avrupa'nın her yerindeki (Örnetin, İspanya'da, Napoli'de, Bologna'da) özgürlükü akımlar gerici devletlerce kanla, silahla, zorbalıkla bastırıldı. 1848 yılında Avrupa'nın her yerinde ekmek ve özgürlük için ayaklanan işçi ve köylüler karşı devrimin silahlı zorbalığıyla acımasızca katledildiler. Avrupa'da tüm bağımsızlık hareketleri bastırıldı, irili ufaklı savaşlarla tüm zayıf ve küçük devletler baskı altına alındı. Tüm dünya emperyalistler tarafından bölüşildi, evrensel baskı ve sömürülük "altın çağ"ını yaşadı... Bu

dönem, karşı devrimin dünyayı talan ettiği, bağımsızlık ve özgürlüğü boğduğu, bir grup Avrupalı devletin alabildiğine zenginleştiği bir dönemdi. Aynı zamanda, 1. Dünya Savaşı felaketinin tohumları da bu dönemde atıldı. İşte Friedman'in düşlediği, işte Friedman'ın örnek olarak gösterdiği "barış dönemi". İşte Friedman'ın önerdiği "dünya dizeni". İşte uluslararası düzeyde "serbest ticaret"in yaratığı "yeryüzü cenneti". Ve işte içine girmekte olduğumuz yeni çağın olası kararlı tablosunun tarihsel izdüşümü.

Açıkta ki, böyle bir dünyada sömürüm, basıktır, zulüm, ölüm kol gezecek, kan ve gözyaşı çok akacak. Ama herhalde insanlık "liberal devlet"in bu yeni yükselişini de reddedecek, başka bir tarihe, insanların tarihine yürüyüşünü südürecek. Kuşkusuz geleceğe ilişkin öngörülerde bulunurken bizim isimiz, aynı zamanda hayatı değiştirmeye yönelik, direniş odaklılarını saptamak, mücadele alanlarını da belirlemek.

İlk direniş kıvılcımlarının, yeni bir "emperyalizm çağı"nın karanlıklarında boğulmaya kolay boyun eğmeyecek mazlum halklarca çakılacağı herhalde kesinlikle söyleyebiliriz. Batı'nın "Tayvan", ucuz emek cenneti ve yarı sömürge pazarı olarak daha şimdiden göz konmuş Doğu Avrupa halklarının, "her derde deva" sandıkları kapitalizmin cicili-bicili yüzünün ardından gerçeklerle de tanışmalarını, doğrusu ben kendi payıma, heyecanı bekliyorum. Bu halkların, hiç temenni etmem ama, bir zamanlar olduğu gibi, emperyalizmin çizmesiyle kendi toprakları üzerinden Ortadoğu'ya yürüyüşünden şokunu yaşamaları da ciddi bir olasılık olarak gözardı edilmemeli. Sanırım Doğu Avrupa'nın emperyalist talanın kurtuluşuna da razi kesimleri düş kırkıguna uğrayacaklardır. Kimbilir belki de burada içine girdiğimiz çağ, tarihin değil, sahte umutların sonunu getirecektir. Bu acılı olacağın kesin süreç içinde de, kendini yenileyen, insancıl özne dönen bir sosyalizmin yaşıltı kitadaki sınıf mücadeleşine yeni boyutlar kazandıracığını hiç umutmamak gerekiyor. Ve ola ki, "tarihin sonu"ndan 80'lerde insanlığı kemiren umutsuzluğun sonuna dev bir sıçrayış yaşanır.

Kuşkusuz son söz daha söylenmedi, söylemeyecektir. Benim asıl merak ettiğim, Batı işçi sınımların ilerdeki konumu. Reci sosyalist yapılarının itici örneği ile liberal "refah devleti"nin başkalarından çalınmış varlığının rüvesiyle uyusmuş bu sınıfın, sınıdiye dek esas olarak kendisinin ve Marksizmin itmesiyle gerçekleştirilebileceği gelişme olsaklarını da artık yitiren kapitalizmin "tarihinin sonu"nda alacağı rol 21. yüzyılın uzunluğunu da belirleyecektir. ■

sizliğimi ve hükümlerini givence altına almak için benimsedığımız devrimci yolu devam ettirmek konusunda, ülkemizin, parti önderliğindeki kararlılığını kantlamıştı" diyordu.

Ama aradan üç hafta geçtikten sonra, Temeşvar'da kanla bastırılan ayaklanmanın akabinde, Iran döntüsü aynı meydanda düzenlendiği mitinge konuşturan, mitingini aleyhte bir gösteriye dönüştürmesi ve halka yeniden ateş açılması bardağı taşıyan son damla olacak, Nicolau ve Elena Çavuşesku'nun helikopteri Bükreş'ten ayrıldıktan sonra taraşa yakalandıkları açıklanınca, akşam üzeri, o meydan, Çavuşesku'nun hiçbir zaman doldurmadığı o meydan bir insan denizine dönüyecekti.

Küçük yaştan devşirilmiş yetim çocukların, insan değil, birer canavar olarak yetiştirilmeleriyle oluşturulmuş Securitate'in halka ateş açması ise, Temeşvar'dan dökülen kan gölünün genişlemesine yol açtı. Ordu birliklerinin halkın yanında saf tutmuş olması sayesinde gizli polisin direnci kimləbilidir ve resmi rakamlara göre bütün olaylarda ölenlerin sayısı yedi bin geçmedi. Ne var ki, Çavuşesku rejiminin devrilmesi olay Çavuşesku'ların kuruluşu dizilmeleriyle lekelendi. Ulusal Esenlik Komitesi, daha sonra Romanya'da idam cezasının kaldırıldığını açıklayarak, daha fazla kan dökülmesini önlediye de, Çavuşesku'ların idamı gibi tarihsel bir lekeyi de üstlenmiş oldu. Çavuşesku'lar "ayaklanma kanuları"nın değil, insan haklarının evresel

normlarının bulunduğu ve idam cezasının kaldırıldığı bir Romanya'da açık, meşru bir zeminde yargılanmalydılar. Böyle bir yargılanma, öfkelerin dindiği bir ortamda hem işçi sınıfı partisi olduğunu iddia eden partinin mensuplarının, büyük bir bölümünün, hem de daha da önemlisi toplumun, kendi kendisiyle hesaplaşması na yardımcı olurdu. Çok uzun yıllardır sadece Çavuşesku konuşmuş, partisi dahil herkes dinlemiştir. Çok sesli bir ortamda Çavuşesku'ya da konuşma hakkı verilseydi, işi sınıftan, sosyalizmden, komünizmden, halktan, bağımsızlıktan, parti, iktidar vb. kavramından ne anladığını, ne anlamadığını söyleyerek ve eminin ki, birtakım banal klişelere indirgenmiş, hiçbir muhteva taşımayan söylemeye acze düşecek, buna karşılık ülkeye sosyalizmin gerçek örtünü ve niteliğini savunacak olanlarla arasındaki fark ona ve komünist partisinin iktidarıne tepki duymaktan başka hiçbir duyu taşımayan toplumun önünde aşağı çıkacak, dahası da, toplum hatalıyla sevabiyyla son 25 yılın -ve tüm sosyalizm deneyini- irdeleme, tartışma kendi kendisiyle, geçmişle mücadele yapabilme olanağına daha somut verilerle kavuşturacaktı. Eski rejimin savunulucak hiçbir yanı yoktur, fakat eski rejimin baş sorumlusunun kendisini ve rejimin savunmasına hakkı vardır. Şimdi ise sosyalizmi savunacak her girişim, her model öngörüsünün Çavuşesku'culukla özdeşleştirilerek peşinen yadsınması, sosyalizmi savunacak olanların hiç de ilse manevi bir baskı altında kalması, toplumun

ise geçmiş reddetme duygusuyla, geçmiş sosyalizmle özdeş görüp, sosyalizmi de reddetmesi; tehlikesi hayatı kuvvetlidir. (Buna rağmen sosyalizmi savunanlar, nasıl bir sosyalizmi öngördüklerini, başka görüşlere ve akımlara karşı etkice savunarak geçmişin yadsınmasını, somut bir sosyalizm projesiyle yapmalıdır.)

Bugün Çavuşesku adı hem Batı'da, hem de ülkemiz basınında Marcos'la, Pinochet'le, Somoza'yla, Noriega'yla birlikte anılıyor. Çavuşesku, diktatör olmasına diktatördü, ama hiçbir zaman satılık degildi. Bu bakımdan, Çavuşesku'yu ABD'nin kiralık diktatörleriyle aynı kaba koymak olağan değil. Anılan isimlerin hepsi ABD'nin parayla satın aldığı usaklılardır. (örnegin Noriega'nın 1986'ya kadar yirmi yıl boyunca CIA'dan yılda 250 bin dolar aldığına bizzat bir Amerikan yetkilisi açıklamıştır.) Çavuşesku ise hiçbir devletin kiralık adamı olmamıştır. İsviçre bankalarında servet biriktirdiği iddiaları da kanıtlanmamış ve havada kalmıştır. Kunduracı çırığı olarak 15 yaşında komünist gençlik örgütüne girmiş, daha sonra Komünist Partisi'ne geçmiş, önce Romen faşizmine karşı gizli parti çalışması yürütmüş, daha sonra Nazi işgaline karşı silahlı partizan savaşının içinde yer almıştır. Bir zamanlar böylesine büyük özverileri gözle almış bir komünistin, zamanla nasıl bir despota dönüştüğünün kuşkusuz ki, psikiyatrik izahları bulunur. (Gerçekten de, Çavuşesku, hükümdarlığını bir psikopat ve megaloman olarak sürdürmüştür.) Ama bence, olayın sisteme de giren sosyal ve siyasal yanları üzerinde durmak gereklidir. Sosyalizm gibi açık, özgürlük ve zengin bir düşünce, hangi gerekliliklerle olursa olsun, pratikte kapah bir rejime dönüşünce, real sosyalizmin devletçiliğinin hangi boyutlara kadar varabildiğinin günümüzdeki canlı bir örneğini oluşturmaktadır. Çavuşesku. Kişi komünizmi, devlet sosyalizmi ve parti iktidarı öylesine merkezleşmiş, öylesine despotikleşmiştir ki, sonuçta tek bir kişi, aile efradiyla birlikte tüm ipleri eline geçirmiştir. Otoriter sosyalizm sonucu Çavuşesku'nun kişisel diktatörlüğe dönüştürülmüş, sosyalizm olmaktan çıkmıştır. Sosyalizmi devletle, devleti partile, onu da kendiyle özdeşleştiren şef, kendi emirlerini, kararlarını, tercilerini... ve varoluş nedenini, Romanya'ya özdeşleştirmiştir. Sonuçta, ruh hastalığı haliyle birlikte asıl dayanağı yetmiş bin kişilik bir gizli polis örgütü olmuş, çok değil, daha 20 yıl önce kendisine kahraman olarak bakan halkın nezdinde 1 no'lu halk düşmanı haline gelerek, halkın nefretini kazanmıştır.

Osteliğ, Doğu Avrupa'daki diğer iktidar partileri, barışçıl yollardan iktidar tekellerinden vazgeçerken, kan dökmemeye özen gösterirken, düstükleri durumun vahemeticini yoğun hareketleri karşısında kavrularken, halktan özür dilerlerken Çavuşesku, bu olaylardan hiç ders almamıştır, tarsine kendi devletini sosyalizmin son kateferinden birisi sanmış, kendisinin en büyük komünist olduğu daha fazla iman etmiştir.

Çavuşesku'nun ve Romanya'nın dramı aynı zamanda, real sosyalizmin en çarpıcı dramlarından birisidir ve bu sistemin kapitalizm karşısında çökmesinin bir sonucudur. Diğer

Doğu Avrupa ülkeleri ekonomilerini geliştirmek üzere Batı'nın dış borçlar yalanına sarılarak, ekonomilerini daha da çırpmaya sokarlarken, bu borçlarından en fazla yarananlardan birisi olan Romanya devleti, borçlarını ödemek için yiğinları büyük bir yoksulluğa ve sıkıntiya mecbur etmiş, yarı tok gezdirmiş, karanlıkta bırakmış, doğan tepkileri ise daha fazla baskıyla, daha büyük sindirme ve korkutma yöntemleriyle bastırmak istemiştir. Sonuçta, devletçi ekonomi daha fazla, daha fazla katılıştı, işletmelerin kapasitesi düşmüştür, eski teknolojiyle birlikte, fabrikalar, petrol, gaz ve maden yatakları yedek parasızlıktan, işçilerin gönülsüzüğünden, bürokratların vurdumduymazlığından dolayı hep ten randımsız kalmıştır. Yaklaşık on yıl süren bu dönem sonucunda, faizleriyle birlikte 21 milyar dolarlık borç ödenmiştir, ama ekonomi de iflas noktasına çakılmıştır. Bugün Çavuşesku'yu yerin dibine batırılan Batılı devlet adamları ve gazeteciler, yakın yıllara kadar Çavuşesku'nun en büyük alkışçılarından Sovyetler Birliği'ne uzak durduğu için golkere çıktıkları ve borca bogdukları Romanya devleti ve Çavuşesku, bir anlamda da Batılı devletlerin kurbanı olmuştur.

Romanya'nın simdiki yönetimi geçicidir. Yapılacak seçimlerden sonra, muhemeden hayli değişik bir hükümet, bir koalisyon hükümeti kurulacaktır. Ülkenin çeşitli güçleri arasındaki asıl mücadele ve çekişme olandan sonra başlayacaktır. Romanya'nın pek çetin bir süreçten geçeceği, hem ekonomik yönden hem de sosyal çalkantılar bakımından büyük zorluklarla karşılaşacağı anlaşılmaktadır. Halktan böylesine büyük tepki toplamış ve yaptığı herseyi sosyalizm diye tanıtmış bir rejimde sonra, gerçek bir sosyalizmin kurulabilmesinden çok, toplumun Batı kapitalizmine doğru savrulması daha kuvvetli bir olasılık gibi gözükmemektedir. Kuşkusuz ki, demokratik, coğulcu, katılımcı ve desantralize sosyalizm modelini savunacak olan güçlerin topluma sunacakları toplum projesine yiğinların kazanılması dünya sosyalizminin içindeki değişimlerin yanı sıra Romanya'nın yanında ileriye dönük gerçek faktör olacaktır.

Şu anda, uzun süren bir kabusdan sonra toplumun tüm kesimlerinden talepler yükselmektedir. Aydınlar, öğrenciler ve işçiler toplumun en hareketli kesimlerini oluşturuyorlar. Sanırım, uzun yılların örgütsüz birliği halk yiğinleri bugün bağımsız örgütlenmelerin ilk adımlarını atıyorlar. Halkın örgütlenmesinden çekinecek olanlar sosyalistler olamaz. Çavuşesku'nun modelinin ise sosyalizme referans diye gösterilmesi, hele hele real sosyalizmin sosyalizm referansı olmaktan cıktığı bir duyuda hiç mi hiç olası değil.

Editorun notu. Bu yazı 19 Ocak tarihinde yazılmıştır.

Romanya dış borçlarını ödemek için yiğinları büyük bir yoksulluğa mecbur etmiş, yarı tok gezdirmiş, karanlıkta bırakmış, doğan tepkileri ise daha fazla baskıyla, daha büyük sindirme ve korkutma yöntemleriyle bastırmak istemiştir.

TOPLUM

ÇAVUŞESKU YARGILANDI MI?

Siyasal hesaplaşmanın bir aracı olarak olağanüstü yargı yerleri, iktidarin temerküz ettiği kurucu iktidara bağımlıdır. Yapılmak istenen, adil bir yargılama değil, siyasal tasfiyenin boyutlarını çizmektir.

Düğü Avrupa ülkelerinde meydana gelen barışçı nitelikteki siyasal değişiklikler, Romanya'da etkilemiş, ancak bu ülkeyeki "halk hareketi" devlet güçlerinin tepkisi ile karşılaşmış, saf değiştiren ordu birlikleri halkın yanında yer alırken bazı örgütler iktidar değişikliğine karşı direnmış, böylece bir iç çatışma başlamıştır. İç çatışmanın sığlığında, yakalanan Romanya Devlet Başkanı Çavuşesku ve eşi, Ulusal Kurtuluş Cephesi underleri tarafından 24 Aralık 1989 gecesi verilen karar uyarınca, 25 Aralık günü askeri bir mahkeme tarafından gizli olarak "yargılanmış", "mahküm edilmiş" ve hemen "idam edilmiş"dir. 27 Aralık günü verilen haberlere göre, kanlı bir iç çatışmanın içinde bulunan Romanya'da "idamlar direnişi kırmış"tır.

Bu ülkeleri, Romanya'da iktidarin halk hareketi sonucu el değiştirmesini desteklerken, Çavuşesku'nun "halk önünde yargılanmamış" olmasına tepki göstermişlerdir. Bu nedenle Romanya'daki yeni iktidarı adayları, aslında yargılamanın kamuoyu önünde

yapılmasını istediklerini, ancak Çavuşesku tarafı birliliklerin bulunduğu yere baskın yapabilecekleri ihtimalinin yüksek olduğu gerekliliği ile derhal gizli ve askeri bir yargılamanın gerektiğini belirtmişlerdir.

Çavuşesku'nun çok kısa süren duruşması ve infaz sonrası görüntüler TV'den izlenmiş, "duruşma" daki konuşmalar yayınlanmıştır.*

Çavuşesku hakkında basında yer alan, onbinlerce kişinin katliamına emir verdiği, milyonlarca dolari yurt dışına kaçırdığı, ilkesinde tam bir hanedanlık kurduğu yolundaki iddialar, Çavuşesku ve eşinin kurşuna dizilmesine, "Oh olsun" dedirmiştir, ama sular durulunca, olayı sorgulamamın zamanı da gelmiştir.

Çavuşesku ve eşinin yargılamlarına ait olduğu belirtilen görüntü ve yazılı kayıtlar ne anlama ifade etmektedir? Çavuşesku (ve eşi) gerçekten yargılanmış mıdır? Yoksa bu kayıtlar, kurşuna dizilmesi kararlaştırılmış olanlarla özel bir diyalogdan başka bir anlam ifade etmemekte midir? Özetle Çavuşesku olayın niteliği nedir?

Yargılama, devletin yargılama makamı tarafından yerine getirilen bir görevdir. Bu demektir ki, yargılamanın yapılabilmesi için: i) Egemenliği kullanacak olan, organik kurumlaşmasını tamamlamış bir iktidar bulunmalıdır. ii) Bu iktidar, yargılama görevini yerine getirmek üzere bir yargı yerini yasa ile yetkilendirmiştir. O halde hukuki anlamda şıklanmış bir iktidar yoksa, yargı yeri de yoktur. Eğer bir iktidar var da, bu iktidarin yasa ile yetkilendirdiği bir yargı yerinde yargılama yapılmamış ise, adı ne olursa olsun, yapılan işlem yargılama değildir.

Çavuşesku'nun sonunun geldiği sırada, bir iktidarin bulunduğu, dolayısıyla bir yargı yerinin varlığı ve yapılan işlemin bir yargılama olduğu savunulabiliyorsa, bu kez yargı yerinin ve yargılama işleminin niteliklerine bakılmalıdır.

Bu sorun, yargı yerinin kurulduğu ve yargılama işleminin yapıldığı "rejim" tipine göre çözülebilir. Eğer bir "Anayasal Rejim" varsa ve bu rejime göre sivasal iktidar kullanıysa, bu iktidar yapılanmasının yargı organı "olağan" niteliktedir; olağan yargı yerleri de "hukuk normlarına" göre yargılama yapar. Ancak bir "Fili Rejim" varsa ve bu rejimde "kurucu iktidar" iktidarı kullanıyor, "olağanüstü" yargı yerlerinin kurulmakta olduğu; ve bunların da "siyasal dengelere" göre yargılama yaptığı görülmektedir.

O halde, anayasal ve fili rejimlerin yargılama unsurları nelerdir? Bu unsurlar nasıl sıralanabilir?

Anayasal rejim, demokratik hukuk devlet ve toplum düzeninin değer ve kurumlarının yürürlükte olduğu bir rejimdir. Bu rejimde, iktidar yapılması bakımından kuvvetler arılığı; özgürlükler düzenlenmesi bakımından yasa ile tanımı, güvence altına alma, görülür.

Anayasal rejimlerin, adil bir yargılama yapabilmesi için yargı yerlerine, yargılamanın esas ve usullerine dair normatif standartlar liberal-demokratik gelişme içinde görtülebilir. Bu standartlar Batı ülkelerinin özgürlük bildirilerinde ortaya çıkmaya başlamış, liberal-demokratik anayasalar biçimlenmiş, insan haklarına ilişkin çeşitli bildiri ve sözleşmelerle uluslararası ve evrensel nitelik kazanmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildiris ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde söz konusu standartlar şöyle sıralanabilir: 1) Suç fillerinden önce yasa ile kurulmuş bir mahkemenin bulunması, 2) Bu mahkemenin bağımsız ve tarafsız olması, 3) Yargılamanın, yürürlükteki hukuka göre suç oluşturan fillerden ötürü yapılması; yürürlükteki hukuka göre verilecek cezadan daha fazla bir cezanın verilememesi (suçta ve cezada kanunluk), 4) Yargılamanın makul bir süre içinde yapılması, 5) Duruşmaların kamuya açık olarak yapılması, 6) Hükümlerin kamuya açık olarak verilmesi, 7) Sanığın suçluluğu hukucken sabit oluncaya kadar masum sayılması, 8) Sanığın suçlamanın niteliği ve dayandığı filler hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmesi, 9) Sanığın savunması için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olması ve kendini savunacak bir avukatın yardımından yararlanabilmesi.

Anayasal rejimler, meydana gelebilecek kriz durumlarına karşı önlemler getirmektedirler. Buna göre, savaş ve ulusun varlığını tehdit eden genel bir tehlikein varlığı halinde, ancak "durumun gerektirdiği oranda" bu standartlara aykırı önlemler alınabilemektedir. Ne var ki, bu durumlarda dahi suçta ve cezada kanunluk ilkesinden ayrılmamaktadır.

Fili rejimleri, kısaca, bir anayasaya sahip olsa bile, "anayasal olmayan", bu anlamda demokratik hukuk devletinin değer ve kurumlarının bulunmadığı rejimler olarak ifade etmek mümkündür. Buna göre, monarşiler dönemi rejimleri ve çağdaş otoriter rejimler, fili rejimler olarak nitelenebilir. Süreklilik gösteren bu tipin yanında, iktidaller ya da darbeler sonrası siyasal düzencenin yeniden hukuki biçimini verecek olan kurucu iktidarların ortaya çıktığı rejimler de fili rejimler kategorisinde yer alır.

Konumuz bakımından irdelenmesi gereken de, iktidaller ya da darbeler sonrası ortaya çı-

▼ Çavuşesku, idamından önce yargılandı mı, yargılanmadı mı?

kan kurucu iktidarlar dönemini fili rejimleridir.

Iktidaller sonrası kurucu iktidarların temel sorunu, kurulacak siyasal düzene katılımının sınırlanması olmuştur. Kurucu iktidar tarafından istenmediği halde gelecekte ortaya çıkabilecek siyasal güçlerin katılımı, normatif düzenin ideolojik kimlikli hükümleri ile sınırlanır. Öte yandan, katılımı sınırlanmak istenen geçmişteki siyasal güçlerin, esdeyişle devrilen iktidarın yetkilileri ve siyasal örgütlerin geleceğe nüfuzu, bir siyasal hesaplaşma ile önlenmeye çalışılır. Bu görevi üstlenen kurucu iktidarın uygun aracı, olağanüstü bir yargı yeridir.

Olağanüstü yargı yerinin kurulabilirliği kurulamazlığı anayasal rejimleri fili rejimlerden ayırmak için de uygun bir ölçütür. Anayasal rejimler, hiç kimse olağanüstü yargı önüne çıkarılamayacağını ya da bu sonucu doğuracak olağanüstü mercilerin kurulamayacağını huküm altına almışlardır. İşte fili rejimler kurucu iktidarların siyasal hesaplaşma için aşağıdaki ilk hukuksal engel de budur.

Siyasal hesaplaşmanın bir aracı olarak olağanüstü yargı yerleri, iktidarın temerküz ettiği kurucu iktidara bağımlıdır. Yargılanmanın

temelinde, suçta ve cezada kamunilik ilkesi yerine, ya yeni bir suç ya da eski suçun yeni yorumu yer alır. Artık hukuki açıdan korunmaz hale düşen sanıkların savunma hakları ise, yargılanmanın kolektifliğine katkıda bulunamayacak kadar sınırlıdır. Çünkü burada yapmak istenen adil bir yargılama değil, siyasal tasfiyeyi boyutlarını çizmektr.

Olağanüstü yargılama adil bir yargılama sonucunu vermez, ama, bir kere bir iktidar kurumudur. Dolayısıyla, bu siyasal nitelikteki yargı yeri kurucularının fili rejim içinde hesap vermeyen sorumlular vardır, bunlar bilinir. İkincisi, bu bir iktidarın yasa nitelikindeki tasarrufu ile kurulduğundan, yasada yargılanacaklara ve yargılama konusuna dair kullanılan ölçülerin ıstıhlal olmaması, ölçülerin bu durum iktidarın güçlüğüne gösterir. Üçüncüsü, böyle bir yargı yeri, yargılananlar açısından siyasal değerlerini tarihe kaydetmeyecekleri bir forum özelliğini taşır. O hâlde olağanüstü yargı yeri tümdeň işlevsiz değildir.

Olağanüstü yargı yerleri tarihde ilk ivmesini Fransız Devrimi'nin Devrim Mahkeme ile almıştır. Türkiye'de ise İstiklal Mahke-

meleri ve Yassiada Mahkemesi bunun tipik örneklerini oluştururlar.

Romanya'da Çavuşekuların sonları da bu çerçeveyi içinde ya da dışında düşünülebilir. Çavuşek, yargılamayı heyetinin yargı yetkisini kabul etmemiş, dolayısıyla yargılamayı kilitlenmiş, sanıkların avukatı olarak konuşan kişi mûvekkiller hakkında ölüm cezası istemine katılmış; yargıç, Çavuşek ile konuşmak mümkün olmadığı için yargılamayı bitirirken ölüm cezasını ilan etmiştir. Böylece, Çavuşek'dan yurdıdındaki bankalarda olduğu sanılan paralar hakkında ülkeye iadesi için alınmak istenen imza alınamamıştır. Bu bakımdan bir yargılamayı yapıldığını iddia etmek zordur.

Olağanüstü yargı yerlerince yapılan siyasal nitelikteki yargılamaların hukuk dışlığı, hukuk egemen kılınmak isteyen anayasal rejimlerin kritik kaynağı olmuştur. Siyasal kişiliklerin yargılamaya denilemeyecek bir özel diyalogdan sonra kurşuna dizilmeleri, bu kritik öncelikli kurucusudur. ■

* Tam metin için, bk. "Sokak Dergisi", 21 Aralık 1989 - 6 Ocak 1990 Sayı 19

Felsefe dergisi

Felsefe Tarihi

Thales'ten Platon'a-VII

Sokrates ve Sürekli Sorun: Erdemi Temellendirme / Helmut Seldel
Halife'lere Ülkesinde Düşünürler-III

İranlı Bir Hekim, Simyacı ve Bağımsız Düşünür / Gotthard Strohmaier
Felsefe Sorunları

Yansıtmanın Üst Bücümü Olarak Bilinc-II / Aleksander Şepulin
Bilimsel Antropoloji ve Bilimsel Hümanizm / Lucien Séve

Özel Bölüm

Freud'un Dünyası / Prof.Dr. Özcan Köknel

Toplumsal Olanı Bireysel Olanın Farklılığı ve İç içeliği / Prof.Dr. Ataman Tangör

Deneysel Ruhbilimin Gelişimi ve Freud / Afşar Timuçin

Psikolojik Açıdan Akraba Eviliği / Barış Korkmaz

Yalnızlık Duygusuna Karşı Kişiilerarası Yakınlık / Dr. Hayrettin Akyıldız

Ruhbilimde Gelişim İkisi / Vasili Davydov-Vladimir Zinçenko

Ruhsallık Yasalarının Araştırılması / Boris Lomov

Yapay Zeka ve Psikolojinin Paradoksları / Vladimir Zinçenko

Marksizm ve Psikoloji Bilimi / Aleksey Leontiev

Michelangelo'nun Muşa'sı / Sigmund Freud

Estetik ve Sanat Kuramı

Freud ve Sanatsal Pratik / Cathérine B.-Clément

Dişianmanın Kazandığı / Jean Böllack

Sanat ve Psikanaliz / Lev S. Vigotski

Felsefe Eleştirmeleri

Lacan: Psikanalizin Yeniden Doğması mı, Yoksa Sonu mu? / Natalya Avtonomova

Tarih Felsefesi, Felsefe Metinleri, Felsefe Bibliyografyası, Felsefe Sözlüğü,

Filozofflar Ansiklopedisi

**TU
STAV**

89/4

ÇUKU

AT: TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

AT'da temel hak ve özgürlüklerin korunması, bir temel haklar kataloğuna bağlıdır.

1776

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde şöyle de-niyor: "Biz, herkesin eşit yaratıldığım, Tanrı'nın herkese yaşam, özgürlük ve mutluluğa yönelme gibi haklar bahsettiğini açık birer gerçek olarak kabul ediyoruz". Ayni yıl Virginia Haklar Bildirgesi kabul edildi. Böylece ABD'de ulusal düzeyde bir temel haklar katalogu döneni başlamış oluyordu.

Bu olaydan tam 143 yıl sonra Birleşmiş Milletler Örgütü çerçevesinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temel hak ve özgürlüklerin korunmasının tüm insanlığa yayılması çabasının bir ifadesi olmuştur. Ama bu alanda bir önemli belge daha var ki o da

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. 1950'de Avrupa Konseyi üyesi devletlerce imzalanarak yürürlüğe giren bu sözleşme dünyada ilk kez insan haklarının korunması için uluslararası egemenlik örtüsünü delerek imzaci devletlerin yurttarlarının temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını uluslararası (daha doğrusu uluslararası) organlara veren bir kontrol sistemi kurdu.

İki yıl sonra, yani 1952'de ilk Avrupa Topluluğu'nun (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu) kurulmasıyla birey haklarının korunması sorunu yepcemi bir boyut kazandı: Temel hak ve özgürlüklerin artık o zamana kadar olduğu gibi, sadece devletlerin içerisindeki en üstün güç olan uluslararası devlet iktidarına karşı değil, Avrupa Topluluğu'na üye devletlerin

yanı sıra ve bazı durumlarda onların üstünde, üye devletlerce devredilmiş olan egemenlik hakkından doğan bazı yetkileri kullanan Avrupa Topluluğu organlarının müdahalelerine karşı da korunması gerekiyordu. Bu nedenle Avrupa Topluluğu içerisinde üye devletler yurttarlarının hak ve özgürlüklerini topluluk organları karşısında koruyacak mekanizmalar (Adalet Divanı) da yaratıldı.

Böylece bugün Avrupa'da temel hak ve özgürlüklerin korunması üç farklı düzeye söz konusu olmaktadır:

- 1) Devletlerin anayasaları ve yasaları çerçevesinde kendi yargı organları eliyle koruma,
- 2) Avrupa Topluluğu (AT) Adalet Divan eliyle koruma,
- 3) Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesi eliyle koruma.

Burada ikinci üzerinde durmak istiyorum. Çünkü kamuoyunun en az tanıldığı konu bu. Hemen sunu işaret etmek isterim ki AT kurulurken ekonomik ve sosyal alanlarda temel hak ve özgürlüklerle ilişkin sorunların ortaya çıkacağı aklı gelmediği için bu konuda topluluk sözleşmelerine hükümler konması söz konusu olmamıştı. Ama topluluklar sistemi işlemeye başladiktan kısa bir süre sonra bu sorun ister istemez gündeme geldi ve başlangıçta uzun bir süre Adalet Divanı önündeki davalarda tartışılmaya dışı bırakıldı. Ancak 60'lı yılların sonuna doğru Adalet Divanı AT sistemi içerisinde temel hak ve özgürlüklerin korunmasının kaçınılmaz bir zorunluk olduğu

*Doç.Dr.
Ahmet Çakmak*

AT KAPISI OMUZLAYARAK ACILMAZ

Acaba AT'a girmek, Türkiye'nin yaşayan ve gelecek nesilleri açısından yararlı mıdır, değil mi?

Kullanılan söylem bazan (sık sık?) kendi içinde kilitleniyor ve mekanikleşiyor. O nedenle Avrupa Topluluğu'na girmeyi savunmanın doğru bir iş olup olmadığını teori bütüncini kullanmadan yapmaya çalışacağım. Birinci soru: Acaba AT'a girmek Türkiye'nin yaşayan nesilleri, özellikle de çalısan kıteler açısından yararlı mıdır, değil mi? Tabii esas olan bunun onlara sorulmasıdır. Tabii yeteneğince aydınlanıp, bu konudaki her türlü fikrin kamuoyu önünde yeterince tartışılmadan sonra. Ben böyle bir referandumun kesinlikle kabul ile sonuçlanacağı kamışını taşıyorum. İnsanlar AT'a girmenin, maddi refah düzeylerinin yükselmesine olumlu katkı yapacağı düşüncesinde olacaklardır. İslameşiatın, belki ülküçülerin ve bir kısım sosyalistin yapacakları aleyhte propagandanın bu sonucu

değiştirebileceğine kesinlikle inanmıyorum. Bu yazının öncülerinden biri böyle bir referandumun evet ile sonuçlanacağındır ve böyle bir irade beyazı AT'a girişin savunulması için yeterli sebeptir. Kisaca referandum sonucu hakkındaki bu yargının nedenlerini belirtmek isterim. Bu aynı zamanda AT'a girişin savunmanın argümanlarının sayılması olacak: Birincisi AT, Türkiye'ye nakit fon yardımını yoluyla epey kaynak aktaracaktır. Ikinci bir türlü uygulanamayan antienflasyonist iktisat politikaları için ek bir dayatma olacaktır. Üçüncü önemli yapısal reformlar gerçekleştirilecektir. Dördüncü sosyal güvenlik sistemi gelicektir. Beşinci demokrasinin sınırları daha tatminkar noktalara doğru genişleyecektir. Altıncı, serbest dolaşım hakkı sizliğin nisbeten hafiflemesine yardımcı olacaktır. Yedinci yabancı sermaye daha çok

gelecektir. Sekizinci daha ucuza ve kaliteli Avrupa malları gelecektir... Liste daha da uzatılabilir. Ve insanlar bu gerçekleri görüp anlayacaklardır.

İkinci soru: Acaba AT'a girmek Türkiye'nin gelecek nesilleri açısından yararlı mıdır, değil mi? Bir defa yukarıda, bugünkü nesiller lehine sayılan argümanlar işgında gelecek nesiller için de yararlı sonuçlar doğuracağı aştır. Olası daha genel bir açıdan, nesiller arası kaynak dağılımı açısından bakarsak soruya cevap vermek çok güçleşir. Bu soruya kapitalizm yanlısı teorisyenlerin bir kısmının cevabı vardır: Piyasa bunu da ayarlar. (Tabii teorik olarak ayarlar, çünkü gelecek dönem piyasalarının çoğu ortada yoktur). Sosyalistlere gelince, bu olay yanı nesiller arası kaynak dağılımı meselesi onların karşılında çok daha vahim ve çözülmemiş bir sorun olarak durmaktadır. Gelecek adına şimdiki nesillere abanmanın kefaretini Doğu Avrupa rejimleri daha yeni ödediler. (Bu olaylarda bir azlığı şimdiki nesli sömürmesinin payı da, tabii vardır.)

Üçüncü soru: Acaba AT'a girmek dünyanın ötekî ülkelerinin çalışan sınıfları açısından yararlı mıdır, değil mi? Enternasyonalizm bakımdan kritik soru budur. AT, mesela Afrika'da yüzbinler aşıltan kırılırken sütlü tereyağ, peynir gölleri, dağları oluşturmaktadır. Kapitalist mekanizmalar bu göl ve dağların Afrika'yu ulaşmasına manıdır ve Türkiye şimdi, iste bu AT'a girmeye çalışmaktadır. Bunun savunulacak yanısı var mıdır? Vardır. Bu noktada Türkiye'nin AT dışında kalmasının ne gibi alternatifleri doğacakmış düşünmek gereklidir. Bu konuda biraz akıl yürütmeye çalışan, sağuyu sahibi bir kimseñin kararlı tabiolar göreciği gün gibi

ve bunun kendi misyonu içerisinde bulunduğu bilincine varabildi. Ne var ki toplulukların sözleşmelerinde temel haklar katalogu yer almadığı için, ancak sözleşmelerde öngörülmüş olan eşitlik ve farklı muamele yasağı, serbest dolaşım hakkı, yerleşme özgürlüğü ve aynı işi gören erkek ve kadın için eşit ücret hakkı gibi sayısı sınırlı haklara dayanmak olağdı. Oysa Avrupa'da hem liberal demokratik anayasalarda geniş biçimde yer alan temel hak ve özgürlük garantileri, hem de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun faaliyeti bu alanda oldukça yüksek bir duyarlık yaratmıştı. Bunlar Avrupa düzeyinde temel hakların korunmasını bir marginal sorun olmadığının açık göstergeleriydi.

Bu nedenle AT Komisyonu 4 Nisan 1979'da AT'ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine katılması yolunda bir muhtıra hazırlayarak üye devletlere sunduysa da duraksamalar ve uzun süren tartışmalardan sonra bir sessizlik ve hareketsizlik dönemine girdi. Sözleşmelerde değişiklikler yapılarak sur' temel haklar bakımından yeni düzenlemelere gidilmesinin çeşitli nedenlerle olağansız olduğu da bildirildiğinden 28 Şubat 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi'nin giriş bölümünde söyle bir cümle eklenmesiyle yetinildi: "AT demokrasiye olan inancını, üye devletlerin anayasalarında ve yasalarında, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'de (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) ve Avrupa Sosyal Yasası'nda tanımlanmış temel haklara ve özel-

açktır. Bu şartlarda, Türkiye devletinin ve toplumun gerek kendisi, gerekse dünyadaki işlevi bakımından oldukça olumsuz konumlara sürüklendirme ihtimali hayatı ciddidir. Aynı şartların sosyalist topluma giden yolu açacağına düşünenler tarihten ders alamayanlardır. AT ile bütünlükleşmiş bir Türkiye'nin öncü insanları, çok daha ilginç, zengin, anlamlı ve alternatifleri ve manevra sahaları bol bir toplumsal gelişme ve ilerleme mücadelesi verebilceklerdir.

Yazının bu bölümünde AT'a girme şansını ve bu konuda yapılması gerekenleri tartışmak istiyorum. Türkiye'nin 1995 ile 2000 arasında AT'a girme ihtimalini eksen alarak konuyu geliştirmenin verimli olacağını düşünüyorum. Böyle bir varsayımdan konuşmanın sonuçları bakımından yararlı olmasının yanı sıra, varsayımin kefidesi de olabilirlik sularının dışında değildir. 1993'ten sonra, AT'a girişlerin sırası birçok koşula bağlıdır. Türkiye, bazı şartları yerine getirebilirse, çok eski olan ilk ortaklık anlaşmasının ve müraaat tarihinin de etkisiyle 2000'den önce tam üye olabilir. Nitekim yetkililerin ve uzmanların bir kısmının tahminleri de bu yöndedir. Sözgeliimi Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ve MÜAT Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Haluk Kahramanlı başta dördüncü maktedir.

Bu noktada şu tesbiti yapmak gereklidir. İnsan Hakları ve Demokrasi meselesi Avrupa'da etkili birçok çevre tarafından, samimiyetle esas sorun olarak görülmüyorsa da Türkiye'nin AT'a getireceği mali yük ve serbest dolaşım meselesi asıl engeli teşkil etmektedir. Nitekim, Yunanistan topluluğu alırken, tam uveliğin bu ülkede demokrasının gelişmesi ve

likle eşitlik ve sosyal adalete dayanarak...” Bu, ilk bakışta olumlu bir gelişmeyi yansımakla birlikte bazı Önemli ve çaprazlık sorunları da gündeme getirdi:

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin içeriği haklardan birçoğu AT için pratik bir önem taşımayan siyaset haklarıdır. AT'ın sözleşmeye imza koyması bunları da kabul ettiği anlamına geleceği için sakincalı görülebilir. Ayrıca sözleşmenin maddi hukuka ilişkin düzenlemelerini, biçimsel hukuka (usul ve yargılama hukuku) ilişkin düzenlemelerinden temiz bir biçimde ayırmak mümkün olmadığı için AT'ın biçimsel hukuk alanında tamaamen farklı düzenlemeleriyle çelişki yaratma tehlikesi vardır.

2. Üye devletlerin anayasalarına yapılan yollama ise daha büyük sorun yaratma istedidir. Çünkü bunların temel hak düzenlemeleri birbirinden öylesine farklıdır ki, bu konuda belirecek bir sorunu çözerken Adalet Divanı hangi anayasal ya da yasal standartlara bağlı kalacaktır? Bu konuda en geniş hak alam tamyan ilke standardı mı, yoksa davacının yurttası olduğu ulkenin standardı mı? Her iki çözüm de Avrupa'nın bütünlüğe olumlu katkı yapabilecek nitelikte sayılamaz. Hele iyi ilkelerin temel hak uygulanmaları gözünde tutulursa, ortak bir standart yaratmanın Adalet Divanı için ne kadar güç olduğu ortaya çıkar. Çarpıcı bir örnek Fransa'da Seine Asliye Hukuk Mahkemesi biswasiyetnamenin, mirasçının bir Yahudi ile ev

lenmemesi koşuluyla terekeye sahip olabilmesini öngören hükümlü eşitlik temel hakkını ve kamu düzenine aykırı gördüğü için iptal etmiştir. İngiltere'de ise "House of Lords" (Lordlar Kamarası) yargı organı sıfatıyla verdiği bir kararda, mirasçının soylu olmayan bir kimseyle evlenmesi durumunda vasiyetname deki maddi değerlere sahip olamayacağı konusunda öngörülen bir vasiyet koşulunu hukuka ve temel haklara aykırı görmemiştir.

Türkiye'nin de gelecekte AT'a tam üye olarak kabul edilmesi söz konusu olduğu takdirde 1982 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükler konusundaki standardının, hele sendika özgürlüğü, grev hakkı, dernek kurma hakkı ve benzeri hak ve özgürlüklerin istisna, bunların sınırlanmasının ise adeta kural niteliği taşımasının yaratabacağı sorunlar da küçümsenecek gibi değildir.

Sonuç olarak dençebilir ki AT'da temel hizmet ve özgürlüklerin sağlam bir korunması sisteminin yaratılabilmesi, toplulukları kuran sözleşmeler bir temel haklar kataloğunun alınması koşuluna bağlıdır. Ama böyle bir şeyin yapılması da henüz pek uzaklarda görünmektedir.

bi tarım kesiminden kaynaklanmaktadır. Bu haliyle Türk tarımı kuzyey ülkelerinden onları canlarını sıkacak bir fonun kendisine aktarılması gerektir. O nedenle Türkiye tarımının epey değişmesi gerekmektedir. Bu iş yapısal reformları ve farklı iktisat politikalarını zorunu kılmaktadır. Türkiye'nin AT'ı girmesi tartışmalarında hep geri planda kalan bu konunun hakettiği önem verilerek gündemin üst sıralarına çıkarılması ve üzerinde çalışılması gerekmektedir. İnsan hakları ihlallerinin ortadan kaldırması... Ayrupa ülkeleri düzeyinde demokrasi ve tarım改革. Bu konularda atılacak cesur ve köklü adımlar AT'a 2000'den önce giriş'i ciddi bir ihtiyal durumuna sokar. Böyle bir programı gerçekleştirecek toplumsal güçler ittifakını maddi zemini Türkiye'de vardır.

AT kurulurken ekonomik ve sosyal alanlarda temel hak ve özgürlüklerle ilişkili sorunların ortaya çıkacağı akla gelmediği için, sözleşmelere hükümlenmesi söz konusu olmamıştı.

◀ Türk tanımı. Bu haliyle, kuzey ülkelerinden onların canını sıkaracak bir fonun kendisine aktarılmasını emrettiler.

KORKUNUN ECELE FAYDASI

90'lı yıllarda olacakları kestirebilmek için kafalarımızı bir parça Batı'ya çevirmemiz gerekiyor.

anıyorum son yıllarda dünya olup bitenleri anlamak zorlaştı. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler kendileri için bile bunları kavrama ve anlama sürecinden yoksun bir biçimde sürüp gidiyor. Anlamak zorlaştı ama izlemek kolaylaştı. Dünya'nın eriştiği iletişim düzeyi, Türkiye'de yaşayan bizler için bile bazı olanaklar sağlıyor.

Doğu'dan yankılanan olaylar, Batı'daki gelişmeleri bir parça golgede bıraktı denilebilir. Ancak 90'lı yıllarda olacakları kestirebilmek için kafalarımızı bir parça Batı'ya çevirmemiz gerekiyor. Dikkatimizi bu yönde yoğunlaştırdığımızda, hemen gündeme 92 sonda gerçekleştirilmesi düşünülen bir Avrupa Topluluğu geliyor. Şu sıradı AT üyeleri olan ülkelerin sorunlarının ve gelecek kuşullarının olabileceği düşünülmüştür. Durumun pek öyle olmadığını söyleyebiliriz.

1992 yaklaştıkça üye ülkeler görüşmelerini ve tartışmalarının yoğunluğunu artırıyorlar. Son birkaç aydır Avrupa basınında, AT'

in zayıf noktaları ve eksiklikleri üzerinde duruluyor. Bu tartışmalara baktığında, soruların hiç de öyle yabana atılır cinsten omadığı anlaşılıyor.

Yetkili kişilerin ve etkili Avrupalı politikacıların eleştirilerini okuyunca, 21. yüzyıla hangi sorunları gireceğimizi

biraz görür gibi oluyorum. Üzerinde bizlerin de tartışması gerekiğine inandığım önemli konu başlıklarını açmak istiyorum.

Eleştirilerin bir bölümü AT'ın iç yapısıyla ilgili. Burada başhecten şunlar dikkat çekiyor:

- 1- Avrupa'da milliyetçi hareketlerin diriliş mesi için yaratılan potansiyel.
- 2- AT'ın kendi eliyle kurduğu Brüksel-bürokrasisi.

- 3- Büyük Şirketlerin birleşmesi ve rekabetçi ortamın yok edilmesi.

Avrupa Topluluğu kurulurken, ulusal özelikleri eşitleme ve homojenleştirme yönünde attılan adımları çok ağırlı bulan bazı eleştirmenler, bunun önce gerilimlere, sonra çatışmalar ve nihayet "nasyonalizm"e varabileceğini söylüyorlar. Bu eleştirinin haklılığını son gelişmeler doğruluyor. Almanya'daki

neo-nazi hareketinin gelişmesini sürdürmesi, Fransız milliyetçiliğinin hatırı sayılır bir oy potansiyeline kavuşması boşuna değil herhalde.

Bir de, Avrupa Topluluğu için alınan ekonomik kararların yürütüldüğü Brüksel'deki merkezde 15.000 (onbeşbin) bürokratın çalışması Avrupalı iş adamlarını çok rahatsız etmektedir. Şirket yöneticileri faaliyet raporlarını sunarken, "Brüksel'e rağmen satışlarını şu kadar artırdık" diye konuşmaktadır.

Şu anda ise en rahatsız oldukları konulardan birisi, uluslararası tekellerin sektörlerde egemenlik kurmak üzere birleşmeleri. F. Alman Ekonomi Bakanı Hausmann, uluslararası yüksek yaşam düzeyinin "rekabet" bazına oturduğunu vurgulayarak, Brüksel'i uyararak istediyse de, AT'ın gerçekleşmesi bakımından bu konuda yetkilerin Brüksel Bürokrasisi'nin eline geçmesini kabul etmiştir. Alman basınında Hausmann'ın "Fusion-kontrol yasası" bu şekilde kabul etmesi, "birlik uğruna rekabet kurban edildi" diye yorumlanmıştır.

Sakin sosyalistlerin aşmak istedikleri bürokrasi ve sektör tekelleri Avrupa'nın başına başka bir yöntemle sarılmış olmasın!

Çünkü devlet tekelleri ile, tüm sektörde egemen olabilen özel tekeller arasında ekonomi nin gelişmesi açısından benzer olumsuzluklar vardır. Brüksel'de kurulu bürokrasi'ye bir de dev şirketlerin bürokrasisi eklenecektir. Onun dışında ulusal bürokratlar da çalışmalarını

südürecekler doğal olarak. AT'da bugün için mevcut bürokrasının ne kadar hızlı çalıştığını vurgulamak bakımından, yerli gelmişken şunu belirtelim, bu yukarıda sözünü ettigimiz "Fusion-kontrol" sorunu, Brüksel'den tam 16 yılda yasa biçiminde çökabilmıştır.

Bu "Fusion kontrol yasası" üzerinde biraz durmak istiyorum. Rekabetin kapitalizmin gelişmesinde ne kadar etkili olduğunu bildikleri halde, neden bu yasa bu biçimde çıkarıldı? Burada çok uluslu şirketlerin Avrupa ekonomisini kontrol edebilecekleri kuşkusunu ve bunun da altında ABD ve Japon sermaye gruplarının yaratığı korku var kuşkusuz.

Ancak yasa çıkışına kadar yapılan dev birleşmeler yanında, Brüksel Bürokrasisi'nin eline verilen bu kontrol yetkisi, şu anda yürütülükte olan ulusal anti-kartel yasaları yanında oldukça yumuşak kalmaktadır. Bu önemli bir çelişkiye doğurmaktadır. Yani, Brüksel'in izin verebileceği bir şirket birleşmesine F. Alman anti-kartel yasası izin verecek durumda değildir. Çünkü bu yasa çok daha sınırlı ve seritir. Bu durumda Almanya'da nisbeten küçük şirketlerin tepesinde salanan bir kılıç nitligindeki bu yasa, AT kapsamında 10 milyar DM'lık ciroya kadar yapılacak birleşmelerde yeşil ışık yakıldığı, aynı sektörde çalışan 100 milyon DM cirolu bir firmaya yaşam hakkı tanınmamaktadır. Küçükler sert anti-kartel yasasına uyarken, iyice büyükler "Fusion Kontrol Yasası" çerçevesinde birleşeceklerdir. İşte bu durum, ileride "neo-nazi"

▲ "Avrupa Evi"nde şenlik var. İyi de, AT'nın iç sorunları ne olacak?

hareketin sıcak kaynağını oluşturacaktır. Alman burjuvazisi de bu konuda elinden geleni ardına koymayacaktır. Yakında "Japonlar dışarı" gibi sloganlar duvarlara yazılır. Bu arada Almanya'da çalışan 'tatar' vatandaşlarımızı uyankı olmasında yarar var. Almanlar çekik gözleri birbirinden ayıramayabilirler.

AT'da bugünlere sürdürülən tartışmaların diger bölümünü ise, topluluğun dış sorunlarıyla ilgili. Bu konuda Avrupa'daki yaygın bir kanı da, kurulacak AT'ın sonucunda ortaya çıkacak gücün hiçbir zaman bir ABD ile karşılaşamayacak olmasadır. Eleştirmenler Brüksel Bürokrasisi'ne rağmen Avrupa sayının henüz gelişmeye olduğunu, ancak 1992 sonunda bunun duracığını söylemektedirler. Bu arada ABD'ye yaklaşılabilceğini, ancak ona yetişmenin mümkün olmadığını belirtiyorlar. ABD'nin daha dinamik olduğunu, burada tüketicilerin satın alma güçlerinin daha da hizluyecigini kabul ediyorlar. Bunun yanı sıra, Güneydoğu Asya ve Japonya'daki büyümeyen süreçini, ayrıca verimliliğin Avrupa'ya göre daha hızlı artacağını tulumlu ediyorlar. Bu tahminlerin ışığında, beş yıl içinde kişi başına gelirin sekiz Uzakdoğu ülkesinde yüzde 35, Avrupa'da ise yüzde 14 artacağı hesaplanmıştır. Avrupatılar bu ülkelerdeki avantajları söyle sıralıyorlar: Yaş ortalaması Avrupa'da 28 iken, Uzakdoğu'da 18'dir. AT'da sosyal devlet anlayışı gelişmiş, vergiler yük hafincı gelmiştir. Avrupa'nın endüstriyel yapısı eskimiş ve artık zor gelişme göstermektedir. Bu nedenlerle AT'ın büyük bankaları, önemli kuruluşları, sigorta şirketleri dikkatlerini Avrupa'dan çok Kuzey Amerika ve Asya'ya çevirmiştir.

Yukarıdaki bu sözler değişik zamanlarda, ancak son birkaç ay içinde Avrupa basınında yer aldı. Şimdi Avrupa'da politikacılar AT'ı 1992'de sekillendirelim derken, başlarına son anda bir de Doğu Avrupa sorunu çıktı. Gorbaçov geçen yıl "Bir Avrupa Evi kuralım, bizde içinde yerimizi alalım.", diye düşüncelerini açıklayınca, AT daha gerçekleşmeden 'kadık' olma durumuna geldi.

Sovyetler herhalde ABD ile Pasifik'teki gelişmeleri değerlendirecek ve bunun karşısına, yanlarına Avrupa'yı da alıp "Avrupa Evi" gibi daha büyük bir dengə unsuru ortaya attılar.

Bunu yanında yorumlayan ABD, Dışişleri Bakanı J.Baker aracılığı ile yanıt vermekte geçikmedi. Gorbaçov'un önerdiği "Avrupa Evi"ne karşılık Baker, Amerikan-Japon öncülüğünde büyük bir Pasifik Serbest Ticaret Bölgüsü'nin propagandasını yapmaya başladı.

İste tüm bu açılımlar 90'a girerken oldu ve 90'lı yıllarda mutlu, büyük ve sorunsuz Avrupa Topluluğu hayal eden Alman, Fransız ve İngilizler'i birden bire bir Pasifik-Fobisi sardı.

Geçmişteki ABD ile SSCB arasındaki dayanılmaz rekabet böylece tüm kuzey kureyi sardı. Yedek oyuncular sahaya çıktı. ABD, Japonya'yı, Sovyetler Birliği Avrupa'yı devreye soktu. Bundan sonra artık Pasifik-Avrasya mücadelesi izleyeceğiz. Dengeler ve kutuplar belirlingesince, heyecan biraz daha artar. Bu son cümleleri yazarken Orhan Veli geldi akıma, hani sol eline acayıp da: "Zavallı Sol Elim" demişti. Ben de o ilhamla: "Zavallı Güney Yarım Küremiz" demeden edemeyeceğim. ■

TCK 438. maddesi insan onuruna aykırıdır

Bir kadın fahişe de olsa her çeşit özgürlüğü, yasaların koruması altındadır. Hukuka aykırı fiillere karşı bütün insanlar aynı ölçü içinde korunurlar.

Fuhuş kendine meslek edinen kadınlara karşı işlenen irza geçme ve kaçırma fillerinin hakkı ve venicek cezanın üçte ikisini indirilmesini kabul eden Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi, ceza yasasının kadınlara karşı işlenen suçlar hakkında insan onuruna ve kadın-erkek eşitliğine aykırı olan bazı hükümlerinden sadece biri. Konu, Anayasa Mahkemesi'ne tesadüfen bu madde açısından getirildiği için gündeme gelmiş bulunuyor. Antalya Ağır Ceza Mahkemesi'nin büyük bir yürekliyle Anayasa Mahkemesi'ne götürdüğü 438. Madde, Mahkeme ve maalesef anayasaya aykırı bulunmuştur. Anayasamıza göre, yalnız belirli kuruluşların Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkı bulunduğu için, konunun daha evvel böyle bir istemeyle tabi tutulmasına doğal karşılaşmak gereklidir.

Bir yasanın belirli bir maddesinin anayasaya aykırı bulunmaması, bu maddenin yasama organıca değiştirilemeyeceği anlamını tasıtmaz. Anayasa Mahkemesi'nin bir hükümlün anayasaya aykırılığı konusunda vereceği olumlu karar, ilgili yasının bu yönde değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması sonucunu doğurur. Buna karşılık olumsuz yönde karar verilmesi yani maddenin anayasaya aykırı bulunmaması, değiştirilmeyeceği veya yürürlükten kaldırılamayacağı anlamını tasımez. Bir yasanın değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması yasama organının yanı TBMM'nin yetkisi içindedir. Bu çerçeve içinde 438. maddenin kaldırılması yasal olarak mümkün ve kanımcı da yürürlükten kaldırılması gereken bir hükmündür. Nitelik TCK'nın yeri lasarsunda bu madde kaldırılmış bulunmaktadır.

Fuhuş kendine meslek edinen kadınlara yapılan tecavüzlerin normal ölçüden çok daha az (Üçte ikisinin indirilmesi) ceza yaptırmasına tabi olması, ifteli kadın iftelsiz kadın aymından kaynaklanmaktadır. Tecavüzden iftelsiz kadın daha az zarar göreceği varsayılmıştır. Yasa da kullanılan bu deyimin devletin kontrolüne tabi ve alüft defterine yazılış kadınları kapsamına aldığı gibi, bu deftere yazılmamış fakat ileri fuhuş meslek edinmiş kadınları da kapsaçığ kabul edilmektedir.

Maddenin deftere kayıtlı olmayan kadınlar da kapsaması ve uygulanmanın bu yönde gelişmesi durumu daha da yahim hale getirmektedir. Bir kadının özellikle urak yerlesim birimlerinde haklı veya haksız böyle bir itham altında kalması mümkün olduğu gibi, tecavüz edenin daha az ceza almak için böyle bir suçlamaya da başvurması çok kolaydır. Suçlamanın gerçek olmadığını mahkemece veya Yargıtayca belirlemesine kadar gepecek süre içinde ise durumun gerek tecavüze uğrayan kadın da gerekse kamu yararında yaratacağı zararları giderilmesi mümkün olmaz. Esasen ceza yasasına göre, mahkemelerin yasalan herkese eşitlik içinde uygulanken, her olayın özelliğine göre takdir haklarını kullanarak belili olaylarda daha az cezaya hukmetmelerinin de mümkün olduğunu hatırlatmaktadır: yarar göründür.

Bir kadın fahişe de olsa her çeşit özgürlüğü yasaların koruması altındadır. Hukuka aykırı fiillere karşı bütün insanlar aynı ölçü içinde korunurlar. Anayasının çeşitli hükümlerinde "Herkesin kanun önünde eşit olduğu.",

"Herkesin cinsiyet ayını gözetmemeksin kanun önünde eşit olduğu" (m.10), "herkesin kişiliğine bağlı, doku-nulmaz, devredilemez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu" (m.12), "Herkesin maddi ve manevi varlığını koruma hakkına sahip olduğu" (m.17) açısından ilade edilmiştir. Temelini Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisini ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinden alan bu esaslar, temel hakların korunmasında kadınlar arasında ifteli ve iftsiz kadın ayırmına yer vermediği gibi bazı kadınlar yapılan tecavülerin daha az cezai gerektireceği gibi bir yorumu da müsait değildir. Kişiin maddi ve manevi vücut bütünlüğü üzerindeki haklarının korunmasında, kişiler arasında eşitliği ortadan kaldırıracak yasal düzenlemelerin yapılması anayasaya aykırıdır.

Türkiye, "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılık Önlenmesi" konulu Birleşmiş Milletler'in Sözleşmesine 1985 yılından beri taraf bulunmaktadır. Sözleşme kadınların insan olarak özgür ve eşit haklara sahip binayeler olduğunu belirtirken sonra, temel hakların kullanılmas konusunda bütün engellerin ve cinsiyete dayalı ayırmalarının kaldırılması yükümlülüğünü getirmiştir. Türkiye, konumuza giren ve Türk Ceza Kanunu'nda kadın hakında ayrımcılık getiren, insan haklarına ve onuruna aykırı olan, maddelelerin değiştirilmesi konusunda uluslararası yükümlülük altındadır.

Fuhuş meslek edinen kadınların ülkemizde hangi nedenlerle bu işi yaptıkları, bu kadınların hangi toplumsal ve ekonomik şartlar altında bulundukları konusuna eğilmeden, bu insanların bir kere daha aşağı ayant ve açıkça insan onuruna aykırı olan TCK 438. maddesinin vakit geçirmesinden yasadan çıkarılması gereklidir. Madde yasada kaldırıca, yasının maddi ve manevi kişilik haklarına güvence getirmesi söyle dursun, bu hakları terlikleme düşürecek tahrif edici bir nitelik taşıdığı sonucuna varmak mümkün olacaktır.

"HER ÖLÜM ERKEN ÖLÜMDÜR"

Yalnızlık, bir kenara itilmişlik, toplumla köprüleri kuramama, özgür düşüncesinden ödün vermeyen aydının kaderi haline gelmiştir. Bu bir çeşit soykırımdır.

Cemal Süreya'yı da yitirdik. Bir kuşanın aydınları, düşünürleri, sanatçıları yok oluyor birer birer. Geriye baktığımızda sanki bir soykırımı yaşadığımızı görüyoruz. Ülke, toplum, aydınlarını teker teker yiyor. Fethi Naci'nin unutamadığım yazısının, sonra da kitabının başlığı *İnsan Tükenmez*'di. Ama o insanlar korkarım ki tükeniyor. Naci'nin yazısının temelini oluşturan olumlu tipler göçüyor bıduyadan. Oysa Naci onca olumsuzluklara rağmen insanın tükenmeyeceğini ne güzel vurgulamıştı o yapısında. Toplumsal gerçekçilik akımının hepinizi sarıp sarmaladığı günlerdi o günler. Kemal Tahir'in *Eşir Şehrin İnsanları*'ndaki çıraklıdım, pasazade Kamil Bey'in olumlu doğrultusundaki değişimini nasisi bir hızla anumsarız (şimdiki bile). Sonraları her romanda, çevremizde olumlu tipler arar, bulur yüceltilirdik. Kendimizi geliştirmek, olumlu bir yönde sürekli değişim, bütün bunlar bayrak edindigimiz ilkelerdi. Şimdi de tükenmiş fanfarları çalıyor çevremizde.

Yılginlık tükenişin ilk adımıdır

Zor günler kaçakları yaratır. Kaçışın tükenişin tarih boyunca nice örneklerini gördük. Beşir Fuat bunların, yılginların başında gelir. Materyalist düşüncenin Osmanlı ülkesindeki ilk temsilcisi sayılabilir. Yazılılarıyla bu düşüncenin her alanda, özellikle bilimsel düşünceye, egemen kılmaya çalışmıştır. Abdülhamit'in düşüncenin baskısının doruğa ulaşığı günlerde yaşamıştır. Yazları ilgiyle okunur ama metafizik doğrultuda karşılarının acımasız eleştirilerini de alır. Özel yaşamı itibarıyla tam bir ikilemi sürdürmektedir. Taşıyamadı böylesine baskını ve ikilemin bunalıtıcı yükünü. Bir gün cesedini tıp fakültesi anatomi laboratuvarına adayarak intihar etti. İntiharı bile deneyel bir ölüm gösterisi halindeydi. Bileklerini kestikten sonra ölümün gelişini her anıyla not etmeye çalıştı. Beşir Fuat despota boyun eğmek yerine

ölümü tercih etti. Ama bu da bir kaçıştı, tükenmişti.

Sonraları, aydın geçinenleri, iktidarların, güçlerin önde düşünsel kıvrımlar yaparken gördük. İttihat ve Terakki'nin tek parti yönetiminde onur şakşaklığını yapanlar, mütarekede işgal ordularının işbirlikçi konumuna kolsaylıkla geldiler. Direnen gene bir avuç "olumlu tip"ti. Onların Cumhuriyet'ten sonra nasıl harcadığını ise peşpeşe olayların içerisinde gördük. Muhalifin, aykırı düşüncenin ödüllü cezaeviydi, hatta yerine göre ölümdü. Trabzon milletvekili Ali Şükru Bey'in öldürülüşü gözümüzü açtı. Sonra Takrir-i Sükün'la gelen baskı... Gene yılghıkh, gene donekler. İktidarın zulmene kaside yazarlar. Üç kuruşluk çıkar için kırk perende atanlar... Mütarekenin savaş zengini bu kez "Milli Tıccar" olmanın yolunu bulmuştu. Talat'ın, Enver'in önde selam duranlar, bu kez de Gazi'nin baş savunucusu kesilmişlerdi. Aydınların arasında ihanet yalan kılıç at koşturmayı başlamıştı. Soida sağda bu ihanetin nice örneklerini bulduk.

Savaş yıllarda gazete sütunlarında faşizmin övgüsünü yapanlardan, Hitler'in "Yeni Nizam"ın ne denli geleceğin beklenen düzeni olduğunu vurgulayanlardan, savaş sonrasında demokrasi havarileri turedi. Ama soğuk savaş imdatlarına yetişti, Hitlerci düşün yaralarını sosyalizme saldırdı biçimine dönüştüler.

1950'li yıllar demokrasi adına her türlü baskının, zulmüne kol gevdiği yıllardır. Gene bir avuç aydın küçük dergilerinde başlarını dik tutmaya çalışırlar. 27 Mayıs, 12 Mart ve nihayet 12 Eylül, dönelğin, rızağ gülü olmanın tüm niteliklerinin sergilendiği dönem noktalarıdır. Nihayet günümüze geldik, arkamiza baktık ki bir avuç yigit aydın, o güzelim olumlu tipler ayakta duruyor. Sol düşüncenin sınav verdiği şu günlerde ne denli gereklimiz var bu olumlu tiplere.

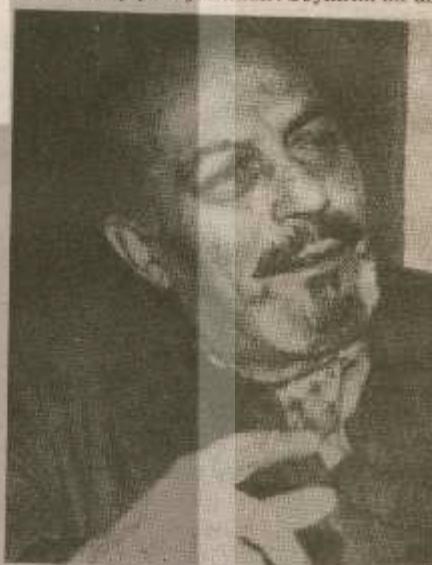
Bir aydın soykırımıdır bunca yaşadığımız

Ebüzziya Tevfik, Şinası'nın cenaze törenini pek dokunaklı anlatır. Şinası'nın son yılları yalnızlık rüzgarı önünde savrulup gitmiştir. Onun Paris'teki yaşamını anlatanlar, Milli Küttiphan ile evi arasındaki yalnızlık sarkacım dile getirirler. Bu tek duzeligin dışında onu arasında Sen kriyunda gene tek başına dolaşırken görürler. Ölümünde ise demokratikleşme sürecimizin ilk adımı demek olan Yeni Osmanlılar hareketinden sadice Ebüzziya cenazesinde bulunur. Yalnız bir cenazedir bu. Tabutu taşıyacak dört kişi zor bulunur. Kav-

ga arkadaşı Namık Kemal bile görülmez o bir kaç kişilik cemaatin arasında.

Araş丹 neredeyse bir yüzyıl geçmiştir. Bu kez bir başka cenaze törenini Zihni Anadol son kitabında anlatır. Reşat Enis'in cenazesi kaldırılmaktadır. Cami avlusunda bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar eski tıfek toplanmıştır. Yağan yağmurun etkisiyle sajıkları saçak altında Reşat Enis'i uğurlarlar. Sonra da mezarlığa gidebilmek için araba bulamazlar.

Yalnızlık, bir kenara itilmişlik, toplumla köprüleri kuramama, özgür düşüncesinden ödün vermeyen aydının kaderi haline gelmiştir. Bu bir çeşit soykırımdır. Soykırım bir an-

▲ Cemal Süreya.

lamda sadece toplu öldürme değildir. Düşünçenin baskılar altında hapsedilmesi bir çeşit ölümdür. İnsan kendisinden uzaklaştırır, bir robot haline getirir, bunun da ötesinde özbenliğine karşı bir tıksamı duymasına neden olur. Bu bir anlamda ölümdür. 141-142 vb. gibi maddelerle düşince üzerine konan sınırlamalar bir yana bırakın. Cumhuriyet tarihi süresince insanlarımız, aydınlarımız tek yönü (resmi görüş doğrultusunda) düşünmeye koşulandırılmışlardır. Son günlerde Mersin'de kurtuluş senlikleri nedeniyle katıldığım bir panelde bunun en somut örneklerini gördük. Cumhuriyet döneminin, Kemalist ideoloji denilen resmi görüşüne karşı söylemiş bir sözün kentin önde gelen aydınlarını nasıl ayağa kaldırdığını tanık olduk. Tirajı en yüksek gazetelerimizden biri olayı saptırarak vermekte adeta israrlı dayrandı. Oysa söyleyen resmi tarihin yeniden gözden geçirilmesini istemekten ibaretti.

Örgütlenme özgürlüğünün öntüne getirilen yasaklar da bir tür soykırımdır. Örgütlenme

İnsanı bir tosbağa gibi kabuğu içerisinde hapseden, onu zaman zaman yılgınlığa, umutsuzluğa ve hatta düşüncesine ihanete sürükleyen bugünkü "Müesses Nizam" bir başka soykırım değil midir?

gösterisi halindeydi. Bileklerini kestikten sonra ölümün gelişini her anıyla not etmeye çalıştı. Beşir Fuat despota boyun eğmek yerine

insanların başta gelen temel haklarından olmakla beraber bugün insanlarımız istedikleri siyasal düşünunce bir partiyi kurma serbestliğine bile sahip degillerdir. Komünist partisinin önündeki engelin, yanı 141-142'nin kalkmasını çوغunuğu elinde tutan partinin liderleri ister gözükmeyle birlikte muhalefetin mutabakatını aramayı bir bahane olarak önce sormaktadır. Oysa iktidar hiçbir konuda şimdide kadar muhalefetin mutabakatını aramamıştır.

Sesini kısma, yazısını yasaklama... Bunlar da bir başka soykırım örneğidir. Sadece yazlıklarından ötürü yılların cezaevlerinde geçirmiş nice şairimiz, yazarımız, düşünürümüz vardır. Basının özgürlüğünden ne oranda söz edebiliriz. Gene kitaplar toplatılıp yakılmakta, gazete ve dergilerin satışı yasaklanmaktadır.

İnsanı bir tosbağa gibi kabuğu içersine hapseden, onu zaman zaman yulgulğa, umutsuzluğa ve hatta dütüncesine ihanete sürükleyen bugünkü "Müesses Nizam" bir başka soykırım değil midir? Sürgünler, hapisler, işkenceler, meslekten, vatandaşlıktan etmeler, ekmeğine göz dikmeler... bütün bunlar bir başka ölüm, bir başka soykırım değil midir?

Toplumcu gerçekliğin olumlu tipleri tükenmedi. Karadeniz'in dalgaları arasında can veren Mustafa Suphiler'den bu yana tükenmedi. Onlar sade romanlarda yaşamadılar. Kemal Tahir'in, Orhan Kemal'in, Nâzım Hikmet'in, Yılmaz Güney'in romanlarında, kişiliklerinde var oldukları gibi, işçi sınıfının içerisinde, 15-16 Haziran günlerinde, 1 Mayıslar'da boy gösterdiler. Hapishaneleri doldurdular ama tükenmediler. Soykırım onları bitiremedi. Tükenmeyeşlerden birinin, Osmanlı'dan Kırklarlar'a degen demokrasi ve bağımsızlık savasının içinde bulunan birinin Cami Beyin (Baykut), Osmanlı'nın Atası adlı kitabının son satırları bugün bile yılmayanlarını aramamıştır gibidir:

"...Sizi kurtaracak her şeyden önce kendi emeğiniz ve yaşama azminiz olacaktır. Gerçeki bütün çiplaklı ile görmege çalışınız. Artık ana toprağına çekiliniz ve orada yeni bir toplumun temelini, geleceğin uygurğunun temellerini kurunuz... Size hep yenilikler lazım: Yeni bir emel, yeni bir izan. İşte ancak bu silahlara donandığınız, köhne düşüncelerinize, atıl adetlerinize veda ettiniz zaman gelişimi ve kurtuluşu bulacaksınız..."

Cemal'in ölümü bu aydın soykırımını ve bütkenmeyen insanları bir kez daha hatırlattı. Onların hepsi İlhan Selçuk'un nitelediği Japon çiçekleridir bu toplumun.

Cemal Süreya'nın son şiirini bir kez daha anımsayalım.

*"Ölüyorum tanrı
Bu da oldu işte.
Her ölüm erken ölümdür
Biliyorum tanrı,
Ama ayrıca aldiğın şu hayat
Fena değildir,
Üstü kalsın."*

Erken ölüren bile yiğitçe üstü kalsın diye bilen ülkem tükenmeyen olumlu insanlara merhaba...

SÖZÜM SANADIR

Ayasofya'ya türban takmak

1990

geldi, hoş geldi; Türkiye'nin gündeminde iki önemli konu geldi. ikisi de yeni konular değil, değişim toplumda yeni yerler kazanan iki konu: Günlük hayatın içinde (Universite'ne önemlili) tasse-i nisa'nın (kadın kısmı demek oluyor) teşittürü (örtünmesi demek), bir de Ayasofya'nın ibadete açılması.

iki konu da "İslam inancının özgürlüğü" adına gündeme geliyor. "İnsanın istediği dinin inanması, istediği ibadeti yapması" diye tanımlanan "kısı özgürlükler" adında demokratlardan deslek isteniyor. Bir demokrat bu desteği nasıl vermez? Düşünce özgürlüğünün her boyutunda gerçekleşmesini isteyen kişi, elbette kişi özgürlüğünün bu boyutuna da saygı duyacak. Demokrasi bu demek değil mi? İsteyen dindar olacak, isteyen dinsiz.

Kimse ötekine inancını zorla kabul ettirmeye çalışmayaçak. 141-142-183, maddeler konusu da bir "demokrasi paketi" değil mi?

Olayların gidisinin ouğrısı doğrulamacılarını görmek gerekiyor. "Türben" diye simegelenen "Üniversitedeki İslam inancına sahip genç kızların başlarını örtme hakkı" asında "İslami yaşama biçimi"nin bir göstergesi. Ayasofya'nın ibadete açılması da "İslamu İstanbul'u fetihmesi"ne dönmek.

İslam, İstanbul'u yeniden fethe hazırlıyor. İslam, Türkiye'yi yeniden fethe hazırlıyor. Bunun bilinen bir şey olduğu düşünülebilir. Kanımcı pek bilinmiyor. Okullara zorunlu din dersleriyle başlayan gelişme, "herkesin ibadete zorlanması" sürecini adım adım zorluyor. Önümüzdeki Ramazan ayının öncekilerden bir adım daha "yayın ve etlik" geçmesinin beldenmesi gereklidir. İçkili restoranların "Ramazan doleyişi" kapanması, kimse'nin açıkta yemek yemesi, açıkta sigara içmemesi giderek doğal yapılmalıdır. Bunu oruç tutanlara saygı nedeniyle yapmak doğru ama zorla yaptırılması yanlış. Ulke artık yanıklarla "zorla" götürüldür.

Erzurum Tip Fakültesi yayını olan "Biyokimya-1" kitabı okuyorum. Biyokimya konusuya ilgili olmayan bir ilmihal. YÖK başkan vekili, kitabı içine bu bilgilerin "basılı sırasında" girdiğini söylüyor. Olay hiç de öyle görünmüyordur. Üniversitede basılan bir kitabın içine kim (ya da kimler) basılı sırasında bu bilgileri sokmaya cesaret edebilir mi? Kitaptan bir bölüm:

"Zamanımızın bir kısmı genpleri, tıpkı huzursuz atomları benzeyenler. Adeta ne istedikleri meşhuldur. Disipline ve itaate, kanun ve nizamlara, gelenek ve göreneklere isyan ediyorlar. Hiçbir baskı kabul etmek istemiyorlar. Fakat buna karşılık ne istediklerini de bilmeyenler. Onlar gerçekteşince eradiciklarının daha başka şeyler olmasının gerektiğini fark ediyorlar.

"Düşünmüyolar ki, Kainatın infizimi ve huzuru kائنلara itaatle kalmıştır. Şükretmeyolar ki, kendileri dünya üzerindeki milyonlarca insanın çok daha iyi imkânlar içindedirler. Her canlı varlığın belirli bir şekil ve belirli bir vücut hacmi vardır. Mesela bir kannca hiçbir zaman bir deva olmak istemediği gibi, bir Fil de kendisi-

nin kurbağa olması lazım geldiğini iddia edermez. Bu bir nizamdır, bir oturttır, bir kendi haline rıza göstermek tır. Böylece dünyanın kendi kanunları içinde var olduğunu kabul etmek icabeder. Şayet Kurbağaya Fil ol diye öğüt veren olsa, o da bunu başarmağa kalkıssı, ilk olacak şey: Kurbağanın içine hava çakerek patlamasıdır. O halde her halimizi olduğumuz gibi kabul ederek, buna rıza göstermeliyiz. Sosyal farklıları da bu şekilde mütalea edilmelidir. Bir karinca, neden ben at olarak yaratmadım, diye isyan etmez. Üzülse bila faydası yoktur. O kaderine razıdır ve kendi işi ile mesguldür."

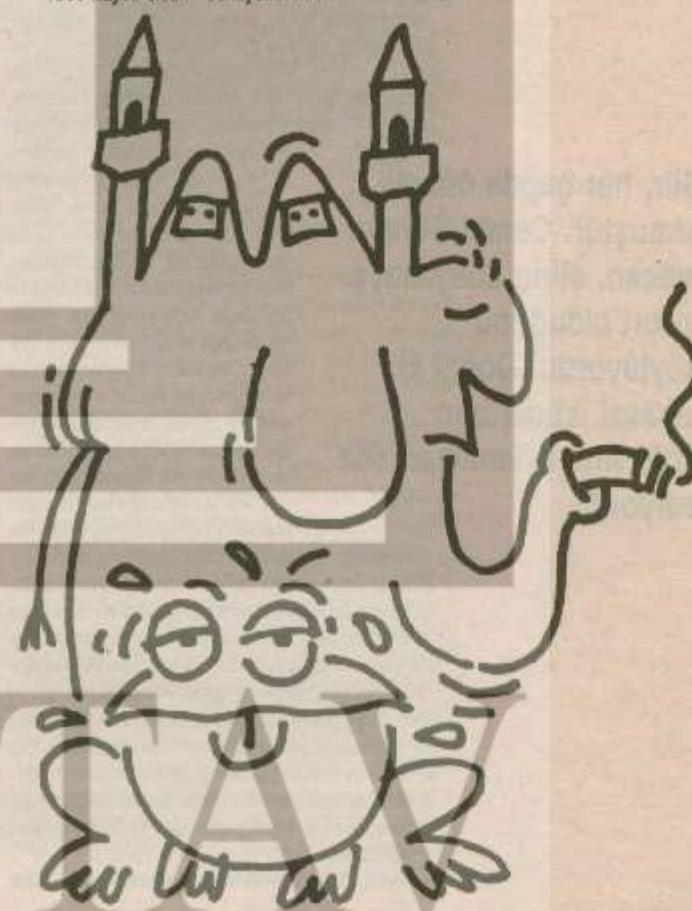
Prof. Dr. Münpîn Yeşin, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde okuyan tip öğrencilerine bu bilgileri veriyor.

"Kendi haline rıza olmak, otoriteye itaat etmek, söylemeni yapmak, şükretmek." İslâmın gençlere öğütleri olarak bunlar sunuluyor.

Bilinmesi gereken budur. İslâm semayesiyle desteklenen, ANAP-DYP İşbirliğiyle siyasal ortamı hazırlanan temel düşünce budur.

12 Eylül Rejimi'nin "sola karşı kalkan" olarak programladığı "Atatürk ilkelere ve din inancı"na sahip bir toplum döneminin geldiği yar-sımdilik-burasıdır. Sola açık toplum dinamiklerini İslâm'a engellemek programı buralarla gelmiştir.

"1990 hayatı olsun" demiyelim mi?

Kürsat'la... Hasan İzzettin Dinamo Üzerine...

Haksızlıkların karşısında

Hasan İzzettin Dinamo, binbir yerinden vurulmuş yüreğiyle halkın ve ezilen insanın nöbetini tuttu.

Güzel oğul, üç yıl oldu, o can besleyen gülüşünü görmeyeli. Sözleşine özlemimse, ölümün sabrı zoruyor. Sonsuzluğu böylesine karanlık düşünmüyordum hiç. Gölüşünü ve sözleşini bizden esirgersen, insana yabancı kalırın diye kaygılanırmı. İnsana yabancı kalmaksa, şuna hasret kalmaktan beter olur. İnsanın, kendi insanına yabancılamaşması dahi, kişilik parçalanmasına yolacan başka bir durumla karşılaşabileceğini düşünemiyorum. Canım oğul, geçenlerde, Öner amcan (Öner Ünalan), Gazi Üniversitesi'nin Sosyoloji Bölümü'nden Dr. Kadir Çangizbay'a, bu "yabancılılaşma" üzerine bir tartışma girdi. Bay Çangizbay, yabancılışma kuramını hiç anlamamış görünüyor. Dilsel bir sorun olsak başlıyor. "Yabancılışma" bir terimdir. Bu terimi, Selahattin Hilav, Fransızca "alléation" sözcüğünü çevirenek elde etmiş. Bay Çangizbay, çeviri yoluyla terim'e edilemeyecekini savıyordu. Hele bir başka savı vardı ki, dilin Tansal bir olsa olduğunu düşündürüyordu. Dr. Çangizbay'a göre, bilimsel târîmler günlük konuşma dilinden alınamazdı. Bilim adamlarınca türeltilirdi. Kısası, gökten indirili gibi bir sav. Oysa dünyanın her dilinde, her terim, günlük dilden türeltilmiştir. Bu yabancılışma terimi de, önce Almanca'da kullanılmıştır. Almanca "entfremdung" terimi, günlük dildeki "Irem" sözcüğünden türemiştir. İngilizce'deki "alienation" da, eonebi, yabancı, uymayan, aykırı anlayışına gelen ve günlük dilde konuşulan "alien" sözcüğünden türeltilmiş. Felsefeye, Hegel ve Feuerbach tarafından yeterlilik bir kavramdır. Hegel, "yabancılışma" kavramını, "mutlak ide"nin gelişim sürecinin aşamalarından birisi olarak belirlemiştir. Ona göre, insan tarihi ve doğa, "mutlak ide"nin dişsallaşması, onun kendisinden tümüyle差别 bir şey olması biçiminde gelişir. Mutlak ide, doğada ve târîhî süreçte, nesneleşir, eşyalılaşır. Böylece, bilincsiz ve özgürlükten yoksun olan, nesnelerin çokluğunda dağılıp bağlanan bu ide, kendisine yabancılabilir, ancak, târîhî gelişimin aksında gerçekleşsen "ide"nin kendisini bulması, kendi bilincini ve özgürlüğünü yakalaması sürecinde, bu "kendine yabancılışma"yı aşar. Feuerbach, yabancılışma kavramını, çok daha farklı biçimde kavrar. Ona göre, yabancılışma, "ide"nin kendi kendine yabancılışmasını anlatır. Tam karşılık, insanın, dinsel ve idealist düşünce aracılığıyla, kendi güçlerini, kendi özelliklerini, öz gerekliliklerini, manevi ve öteki dünya gibi ikili dâssel ve yanılışçı dünyaya dönüştürmeleri süreci olarak algılar. İnsanın yaratığı bu "öteki dünya ve manevi yaşam" güçleri, kendisinin karşısına dikilir ve onun yaşamını etkiler. Bu manevi güçler aracılığıyla, insanlar, kendi güçlerine ve kendi özel kilerine yabancılaştırırlar.

Şiir, her çağda önemli olmuştur. Cemal Süreya amcan, şiirin anayasaya aykırı olduğunu söyleyordu. Doğal ki, siyasal iktidarların doğasına aykırılıktan söz ediyor.

Görkülü oğul, bilesin ki, idealist felsefenin insanı öteki

dünyaya tutsa kılan tüm temellerini sarsan Marx ve Engels, "yabancılaşma"nın da idealist biçimde anlaşılması uygun bulmamışlardır. Bunun da, toplumsal kökenini bulup, nedenlerini, toplumsal gerçeklere bağlamışlardır. Marx ve Engels, her seyden önce, kendilerine degen ulaşan felsefe birikimini incelerken, bir yandan da, toplumun nesnel ekonomik ilişkilerini, özellikle de kapitalist üretim ilişkilerini, bu ilişkilerle uyumlu durumları, ilişkilerin nesnel içeriklerini çözümlemeleri, sonucu, yabancılışmanın târîhsel, yanı geçici olma özelliğini belirlemiştir. Görkülerdeki ki, insan emeği, ürettiği meta üzerinde cismiyeşen insan becerisi ve yeteneğidir. Bu maddileşmiş ve metaleşmiş emek, kapitalist mülkiyet ilişkilerinde, uzlaşmaz, çelişkili bir nitelik kazanır ve "yabancılışma" biçimine dönüşür. Unutulur ki, yabancılışmanın derindeki kökeni, uzlaşmaz sınıflı toplumlar arasındaki insanların insanı sömürmesine ve güç kullanarak ezmesine dayanır. Sömür, yabancılışmanın önkonusudur ama, kendisi değildir. Bunu da billyorum canım oğul. Ne olursa olsun, devlet, toplumun üstünde, yabancı bir güç olarak durduğunca, politika ve ideolojik bir yabancılışmadan her zaman söz edilecektir. Ancak, sosyalist bir toplumda, yabancılışmanın dayandığı tüm dayanaklar ortadan kaldırılıp olacaktır. Burjuva kuramları, sosyalist toplumda, yabancılışmanın sınırlarının çok genişleyeceğini savınları alıbildiği ieri soursular, yabancılışmanın oradan kaldırılabilirnesinin tek dayanağı sosyalist toplumdur. İnsan emeğinin sumuruşu durağın gün, insanın kendisine ve toplumuna yabancılışması da oradan kalkacaktır. şe, gülüşü sıcak oğul, kendime yabancılışmayı önlemek için, gülüşün ve söyleşin esirge me benim.

Kürsat, benim can Memo'm, bir gün, Kemal abinin (Kemal Bayram Çukurkavaklı) gazetesinde (Yeni Gün), yemin odasında oturuyorduk. Dışında, ince, ama amansız bir yağmur yağıyordu. İdarehanenin kapısının açıldığı balkona iki kumru kondu. Sabırsız erkek, hemen dışının üstüne çıktı. Dışının tepesini gagalya gagalya, kanatlarını gere gere, cinsel dövme ullaştı. Kanatları düşunce, dışının üzerinden yere atıldı. Dış, kendisini lerk edilmiş olarak cuiyumsadı. Erkeğinin yanına sokuldu. Derin denin soluyan erkeğinin gagasının aralığına soktu gagasını. Erkek kumru, gagasını kurtarıp yan yan kenara çekildi. Dış kumru, tark edilmişliğin yarattığı aşırılık duygusunu içine sindiremedi. Erkeğine sokuldu, gagasıyla gerdanını yakaladı. İşveliyor, sicek işkinin sürmesini istyordu. Erkek, doğal benziliğini sürdürdü. Dış, çok sıkıcı ve istekliydi. Sonunda, arkeğin sorumsuz benziliğine dayanamayı gâgâlameya başladı. Bu dânumu keyifle seydirdi. İçeriye, orta boylu, sanan, duru su renginde gözleri ta derinden golen, sımsıca bir adam girdi. Kemal abın, yerinden fırlayıp "Buyur nocam! Bu, ne güzel bir gelis!" dedi, "ne güzel!" Geleñi, benimle tanıştı. O güzel adam kimdi biliyor musun oğul? Hasan İzzettin Dinamo.

Hasan İzzettin Dinamo'yu bulur bulmaz, Kutsal Is-

yan'da, dedenden söz eden oğlunu anımsadım. "Üstat, dedim, Kutsal İsayan'ın sekizinci cildinde, "Unutulmuş Cennetin Doğru Bir Adam Daha" adlı bölümde, Demirci Ele'nin üzerine giden Kuva-i Milliye Kumandanı Harputlu Hüseyin Avni'nin oğluyum ben." Kalkıp boynuma sarıldır ve sordu, "Baban sağ mı?" Göğsümün bir yeri acıyrak "Hayır!" dedim. Deden ölebil, bir yıl olmustu ya da bir yıl birkaç ay geçmiştir. Yeşil gözleri, hâlâ çektikle bakiyordu bana. Güzel oğul, muradım bunu anlatmak istiyorum. Babamın sağ olmadığını çok üzüldü. "Peki", dedi. "kendisyle ilgili yerleri babana okumak fırsatı oldı mu? Baban, kendisyle ilgili yazdığım oylan doğru buldu mu?" Anladım sorunu. Dinamo, büyük yepitinin gerçekliğini araştırıyordu. "Hocam!", dedim, "babama okudum, o bölüm, Büyük bir zevkle okudu. Gözler yaşırdı. Saygıya karşılaştı emeğiñizi. Ama, ne önemi var? Ben, yepitinin bir roman olduğunu düşünüyorum. Eviya Çelebî gibi davranmışsınız. O, gezip gördüğünü yazmış, siz, okuduğunuza, belgeledığınızı yazmışsınız. Ama ikiniz de, olayların içindeki insanı, târîhî insanı aramışınız. Eviya, yaşadığı topluma yaklaşacağı târîhsel insanı, dâna doğrusu, târîhî süreçteki imperatorluk insanının karmaşasını yazmış, siz, büyük bir karmaşadan topumu selâmete çikaran insanın târîhsel kim kilerini ve işlevlerini araştırmışınız. Eviya'nın izoli aşiretinden Böyükbaş'ı, sizin romanınızda birkaç kez gördüm. Romanın yansıttığı gerçek, insanın içindeki dönüşümü uğradığı gerçekdir, fotoğrafın yakaladığı gerçekten çok farklıdır. Galiba da bu yüzden, caha önemlidir. Târîhî doğruluk, romanın arayacağının gerçek değildir. Anatolia'da düşüneceğimiz gerçek, sanatının kurduğu, ama nesneî gerçek'e aykırı olmayan bir nitelik taşı. Kutsal İsayan, Atatürk'ü bile, bu biçimde yansıtmayı başarmıştır."

1989'un Şubat'ında sanırım, İstanbul'da, Demokrasi Kurultayı'nın hazırlık toplantılarından birisi yapılmıştı. Zihni Anadol amcan, yanına geldi ve "Dinamo, gözlerinden öpüyor, yarını çok beklenmiş, teşekkür etti" dedi. Dinamo'nun portresini çikarmıştım. Ona teşekkür etti. Bilmiyorum oğul, hakkı verebildim mi? Sevdigine göre, kişiliğini, gereği gibi yansıtılabilmiş demek. Bugün, sana, onun sınınden söz edeceğim biraz. Sevdin Dinamo'yu. Onun "Özgürlik Türküsü"nu, sık sık okuduğunu anımsıyorum. Doğrusu, ben, Dinamo'nun şirini, büyük bir şir olarak değil de namuslu bir şir olarak severim. Kendisine yabancılasmamış bir şîrdir. Görkülü oğul, namuslu ve temiz kişiliği yüzünden, başına gelmeye kalmamıştır. Daha: Sivas Öğretmen Okulu'nda öğrenciyken, yazın dünyasına ilgilemeye başlamıştır. Dinamo'nun ilk şîri, Giresun'da çıkan Izler (1925) adlı dergide yayımlanmıştır. Dernak, ilk şirini, onaltı yaşındayken bastırmış.

Kürsat, Hasan İzzettin Dinamo, yaşama yoksul bir silahçı olarak başlamıştır. Her durum, onun aileyhindedir. 1909'da, Akçaabat'ın Ahanda köyünde dünyaya gelir. Daha ahi yaşadıken, Çarlık Rusyası'nın donanması

nin Trabzon'u bombaladığını tanık oluyor. Ailesi, Rus istilasından kaçarak Samsun'a gitiyor. Babesi ve ağabeyleri askere alınıyorlar. Osmanlı'nın yayıldığı üç cephede savaşıyorlar. Öksüz Musa, kulübelerde yaşamla savaşıyor. Sonraları, öksüz yurduna alınıyor. Osmanlı'nın Turan sevdası İttihatçı komutanlarının açtığı cephelerde yitirdiği babasından ve ağabeylerinden haber bile alamıyor. Öksüzler yurdunda, öksüz dostlar ediniyor. O dönemlerden tanıldığı yoldaş, Sinoplu Hamdi'dir. Yani, bizim güzel dostumuz Hamdi Konur.

Sevgisi gönülümde ideal olmuş oğul, öksüzler yurdunda yetişen çocukların, devlet baba, yeteneklerinin doğrultusunda okutup geliştirmez. Onları, en kısa yoldan ekmeğin sahibi kilmak ister. Anadolu insanı için de, bir lokma ekmeğin çok önemlidir. Hasan İzzet Dinamo'yu da, İlkokuldan sonra, Sivas Öğretmen Okulu'na gönderir. Oysa, Dinamo, Sivas Öğretmen Okulu'nun ikinci sınıfında, Homerco'tan çeviriler yapmaya başlar. Grekçeyi, o yaşılda öğrenememiştir. Şir, o yıllarda, onun tek yaşam sevincidir. Servet-i Fünun'da (1928), Taşan'da (Merzifon, 1930) hece ile yazdığı şiirlerini yayımlar. Dinamo'nun serbest koşukla tanışması, Nazım Hikmet'le başlar. O yılın yazın üniversitesi de, Nazım Hikmet'tir. Dinamo, Nazım'la nasıl tanışır biliyor musun? Memom? 1930'da, Sivas Öğretmen Okulu'nun son sınıfındayken, ona mektuplar yazar. Nazım, bu delikanlıyı yanıtlar. Şiirlerini sevdiği, onları yayımlamak için çaba göstereceğini bildir. Nazım'ın genç bir şaire ilgisini ve insanı yakalayıdı, tüm kendini beğenmiş şairere ibretti. Böyle yazıyor Nazım, "Üstadım, gönderdiğiniz şiirleri aldım. Hoşuma gittiler. Yazdıklarını hep gönder. Bunları, İlk fıratta dergilerde filan yayınlayacağım." Genç bir şairin kumasını beğenmiştir. O kumastan, nasi bir gıysi bulabileceğini anlamıştır. Ona, sıcak birçimde yaklaşarak yetişirmek istiyor. "Bunlar, kötü şiirler, sen bu işi bırak!" gibisinden umut, kimsi sözcüklerle azarlamıyor. Kendisi gibi şairlerin, kültürümüzü geliştirmesine katkıda bulunmasına şâbeliyor. Elinden tutuyor onların. 1940 Kuşaği civar yazınımıza girmiş şairler, öykücüler, romançılar, Nazım Üniversitesi'nden yetişmişlerdir. Dinamo'nun Nazım'a gönderdiği ilk şiir söyle: "Vurunca başına ılahan denilen viski/Kızıl Meydan'da milyonca kişiye/Sir okuya Mayakovskii Gibi rüzgâr/Açmış ağzını ulyor/Enginlere karşı/Kutsal atesleri üfleyen ağızlar/Gibi haykırıyor/Uyuyan kılere karşı." Söz dizimi oldukça zayıf bir şiir.

Dizeler arasında, bağlantı, iyi kurulamamış. Hele, o "viski" sözcüğü nereden çıkmış? O yillarda, Anadolu kültüründe hiç bilinmemeyen bir iki viski. Anladığım değil, Mayakovski'ye uyak olsun diye seçmiş. Çünkü, Rus kültüründe de, viski geleneği yok. Ama, bu şiir, her zaman onuru koruyan bir şiir olmuştur.

O yıllarda, sonrasında, Millî Eğitim Bakanlığı'nın yüksek kademelerinde yer almış, bir arı, CHP'nin ve 27 Mayısçı'ların güvenini kazanarak müsteşar makamına değin çıkmış biyoloji öğretmeni Muhsin Adil (Binal), Sivas Lisesi'nde Müdürü Yardımcısı idi. Fransa'da eğitim görmüş bir kadro vardı Sivas'la. Ahmet Kutlu Tacer, Muhsin Adil, Binal ve daha birkaç kişi. Binal'dan biri de Doktor Neşat Bey'di. Dr. Neşat, sırrınlara Amerika'ya giderek pedagoji eğitimi yapan Ahmet Sazlı ve Türkçe Öğretmeni Ruşen Zeki (Koca Jile, Adım) diye bir dergi çıkardı. Dinamo da, bu dergiye şirler yazıyor. Virgil'den çeviriler de yapıyor. Muhsin Adil, Dinamo'yu. Öğretmen Okulu'nun Müdürü Tatar Faik'e iletir. Bu komünist, okuldan atmasını, Cumhuriyet Savcılığı'na bildirmesini yazıyor. Ama, okul müdürü, bu haberde de vermez. Muhsin Adil, bu durumu, Millî Eğitim Bakanlığı'na bildirir. Soruşturma açılır, spey bas ağıtları. Muhsin Adil, sonraki yıllarda, bénim Genel Müdürüm oldu. Solcu düşmanlığı, yaşamı boyunca sürdürdü. Burada, bir aydın farkını belirtmek isterim oğul. Dinamo, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Resim Bölümü'nde öğrenciyken, Hasan Ali Yücel de, okulun müdürüdür. Dinamo, o yıllarda Werther çevirisini bitirmiştir. Faust çevirisine başlamıştır. Kendisini, Faust gibi görmektedir. O dönemde yazdığı "Hasretin Dehası" adlı şiirinde, bu duyguya apaçıkdır. Yüksekme tutkusunu, dünyayı yeniden yaratma düşüncesini, gençlik romantizmini olumlu yönde etkileyen bir aşk, ve Faustluk çabaları, bu şirde, aksiksiz yansır. Hasan Ali Yücel, bir ihtar almış olacak ki, sık sık, resim atelyesine uğrar, Dinamo'yla konuşur. Bölümün başkanı da, İsmail Hakkı Tonguç'tur. Tonguç da, Dinamo'ya özel ilgi gösterir. O günlerde, yanılmıyorum, İnsan'da, "Anadolu'da Arkaşa" diye bir şiir yazmışları. Ya da, şiir, henüz yayımlanmamıştı da, yeni yazılmıştır, bir öğrenci senliğinde okunması stenir. Şir, önce, Hasan Ali Yücel'e gönderilir. O şirde, "Görmek denir mi buna bilmem/ Bir burjuva şairin gözüğünden" diye bir ikillik vardır. Hasan Ali, Dinamo'yu çağırır ve ona, bu şirin gerçekliği olmadığı söyleyir. Dinamo, kendisini ve şirini savunur. Hasan

Ali Türkiye'de burjuva olmadığından, şirin gerçekçi bulmadığını anlatır. Ama, Dinamo, Türkiye'de de, bir burjuva sınıfı olduğunda israr eder. Hasan Ali de, "Buyur oku öyleye!" der. Muhsin Adil de aydın. Hasan Ali de Tonguç, her yıl, öğrencilerine birkaç kuruş harçlık kazandırmak için, bakanlık kuruluşlarına başvurur, İşler alır. Bir yaz tatilinde, Dinamo'ya da görev verir. Dinamo, birçok kitap almıştır, onları okuyacaktır. Tonguç'a, bu durumunu bildirir. Tonguç kitap okumasından mutluluk duyacağına söylever ve izin verir. Ama, kitap okuyup okumadığını da deneter. Muhsin Adil de öğretmen, Tonguç da.

O yıllarda, Cumhuriyet'i kurma ve yerleştirme çabaları sürerken, feudal kalıntıları silme çabalarına, kirli ve karanlık ictidat paskilleri de katılmıştır. Ama, insanın içini ayan davranışları da var. Dinamo, Emin Türk Eliç'in 'Köyümde Neler Gördüm' adlı yapıtını okur. Emin Türk Eliç'in, bu kitaptan dolayı kizağa çekilmişdir. Bakanlığa gider ve onunla tanışır. Bu arada, Sabahattin Ali'yi görür. Sabahattin Ali de, Atatürk aleyhine yazdığı ünlü şiirinden dolayı görevden alınmıştır. Atatürk'e yazdığı mektubu, Emin Türk Eliç'e okuyor. Emin Türk Eliç, umutsuz ifadelelerle bakiyor. Sabahattin Ali'nin yüzüne: Sabahattin Ali bu işin ardından bırakmayıcağım bildiriyor. Bırakmıyor da! Sonunda, Atatürk'e ulaşır. Atatürk, "Bu genç ve değerli yetenek hakkında yapılan işlemlerin yanlış olduğunu ve derhal işe başlatmasını" buyuruyor. Sabahattin Ali öğretmenliğine dönüyor. Sonu da belli! Dinamo, işte bu ortamda yetişiyor ve yolunu çiziyor. 1935'te de, Muhsin Adil'in Sivas'tayken şirinliği yaptığı Ulvi adında bir ajanın kurduğu tuzağa düşerek dört yila mahkûm oluyor. 1939'da hapisten çıkışına, askere alınıyor. Sonra da, yaşımlını, yazılırla ve çevirilerle kazanmaya başlıyor. Bir gecekonduda, elli yıl yazın yaşamı sürdürmek, her baygıının kattanacağı bir yaşam biçimini circa gerek.

Güzel oğlu, Dinamo'nun şiri, toplumsal gerçekçi bir estetik yapıyla kurulmuştur. Her durumu, doğa izlenimleri süsler. Dış gerçek, iç dünyasının aydınlatıyla zenginleştir. Doğanın öğelerini kullanmadan, hiçbir gerçeği yansıtmaz. Doğa, onun en önemli gerecidir. Nazım'ın mahkûm etkilerinde, "Acı, denizler gibi, aklı denizler gibi/ Yatıyor zindanda kocayıltırırm/ Acıyi güneş değil gece temziler gibi" diye yazmıştır. Dış gerçekle iç gerçek boylesine bütünlüğünmesine, onun denli özen gösteren şiir, az bulunur.

Can yoldaşım oğul, Hasan İzzet Dinamo, TKP'nin bildirisini bastırıp dağıtmak eyleminden dolayı tam dört yıl hapis yattı. Bildiri, komünistlerin büyük düşmanı Maresh Fevzi Çakmak'ın bünyesindeki gizli büroda, şair Kamuran Bozkır tarafından basılmıştı. Bozkır, o sırada, o büroda görevliydi. Dinamo, Ankara Hipodromu'nun koşu yolunda tuzağa düşürülp yakalandığında, 25 yaşındaydı. Tam dört yıl yattı. "Yirmibirinci Yüzyılın İnsanlarına Şirler" adını verdiği eserinde, bu hapis yaşımanın izlenimlerine rastlanır. Bu şiirleri, "Özgürük Türküsü" adıyla yayımlanmıştır. Özgürük Türküsü'nü, yirminci yüzyılın Türkiye'sinin insanların söylemeyeceği düşünmüştür. Yirmi birinci yüzyılın insanlarına sesleniyor. O şiirlerinden birinde, içeriğinde insanın doğa özlemini, öylesine sıkı antletir ki, şiirdeki zâfi göremezsiniz: "Bir Eyüp sabrıya bakıldım/ Sabah olmayan geceerde/ Göl dalları yerine demir çubuklarvardı/ Münzevi münzevi pencerelerde. / Dört uzun yıl boyunca/ Disarda koskoca bir doğa/ Baştan çıkarın kokulanyalı doldurdu yolaç/ Her bahar günü kapılarcada/ Şarkılar okudu tarla kuşları." Dinamo, bunları, 1939'un yazında yazıyordu. Hapisten yeni çıktı. "Gögün kapıları", Cenap Şahabettin'in "dest-i sama'sına,

**Ben, Dinamo'nun şiirini,
büyük bir şiir olarak değil
de namusu bir şiir olarak
severim. Namusu ve
temiz kişiliği yüzünden
Dinamo'nun başına
gelmeye kalmamıştır.**

▲ Hasan İzzet Dinamo.

"dest-i şıta"sına benzıyordu ama, Dinamo'nunki, yaşamış, denenmişin yansısıydı. Dinamo'nun bu şirinde, toplumsal gerçek, büyük bir acıyla yansır bize: "Bir Eyüp Sabrıyla bekledim/Gübreliğinde günlerimin,/insanlar olmadı farkında/En küçük hünerimin,/Ne de bir kimse in oldu haberini/İstiyorum yokluğumdan." İnsanları suçlamıyor burada. Toplumsal gerçeğin acı görüntüsünü yansıtıyor sadice. Yokuş köylü için, emeği sümürülün işi içi giresin içeri, ama onlar, senin çabandan, ideolojinden habersizdirler. Sen de yaşadın o durumları. Sağmalçı Hapishanesi'nin soğuk duvarlarının arasında, senin de acın var. Böyle durumlarda, insanın kendisi koşar yardımına. İnsanın çocukluğu, büyük yalnızlıklarda, sıcak dostluğuyla, insanı kendi cehenneminden alıp yine insanın sıcak iklimine götürür. Onun için, senin destanına, çocuğunun anılarıyla başlamışım. Çocukluğun sıcak dostluklarını duyan şairlerimizden biri de Dinamo'dur. Ben çocukluğun, güzel dostlıkların yolda olduğunu, Cahit Külebi'den öğrenmişşimdir, Hasan İzzet'in Dinamo mapusuktan öğrenmiş: "Yahuz bir bahar sahâne benzeyen çocuklığımdan/ Ebemkuşakları gelirdi/ Eğlendirmek içi beni."

Dinamo, özgürlüğün özünü de doğada bulur. Bir bakıma, salt özgürlük, doğada vardır. İnsan ve doğa ilişkilerine de, bu açıdan değer verir. Kişiyi, ideolojisi ve tutkularını tutsak bırakırken, doğa sevgisi besler. Sevgili, doğanın özgürlüğünde koşut bir davranış içinde sevilebilir: "Yeşil çağlılarıyla akarken Yegirmak/ Gefirdi tutsağın gibi içinden haykırmak,/ Sense akarsu gibi, rüzgar gibi hürdü."

Kürsat, sırdaşım oğul, şiir, her çağda önemli olmuştu. Cemal Süreya amcası, şiirin anayasaya aykırı olduğunu söyleyordu. Doğa ile, siyaset iktidarların doğasına aykırılıktan söz ediyordu. Ama, Tann'ın anayasasında yasaklandığı açık. İnsan, Tann'dan ve onun elçisinden güzal söyleyemez! Tann, şiri, Tann sözüne karşı terbiyesizlik, saygısızlık savmış olmalı. Yoksa, Şüâra suresini gönderir miydi? Hasan İzzet'in Dinamo da, kendisini, şir imparatorluğunun kalıtlarından birisi sayınca, Tann bağışlamamıştı onu. O, şirini, güzel bir Türkiye düşü ve mutlu insanlar için düşünmüştür: "Kendimi varisi sandım şir imparatorluğunun/ Belki de bu yüzden ömrüm boyunca sürgünlerde gezdim/ İçimde altın yeleli arşanı görmeseydi kanun/ Bir canavar gibi gurbet-gurbet sunılmazdım." "Güzel bir Türkiye hayatı ve mutlu insanları Olurdu yazmadığım şirlere boydan boya / Katakomplardan kalkan düşüncelerin döktüğü kanalar / Çaldı en uysal düşünceme bir kanlı boya." Gerçekten de, oğul, gizli bir yerden çıkan uyarılar, haksızlığa, sümürüye, adaletsizliğe karşı, düzenin özüne dokunmadan da karşı çıtanlar gün ışığına hasetçiler. Göz verifier de, ışık vermez böylelerine. Sırası gelmişken, Türk şirinin büyük kalıtları saydıgım bir iki adı saygıyla anmak istem: Memo can, Cahit Külebi, Cemal Süreya, Edip Cansever, Orhan Veli, kendilerinden sonrakiye de büyük bir kalıtlı bırakıyorlar. Aslan yatağı boş kalmıyor oğul. Ama, bağnazlıklar ve rastlıtlar, Dinamo'nun yazmak istediği şire izin vermemiş. Onun yaşamına vurulan ekmek darbesi, stediği şiri yazmasına izin vermemiştir. Talihsız bir şairdi o. Bunu da bilir: "Talihsız sanatçıları memlekatiimin/ Halkının türküsünden uzakla/ çirkice içlerler./ Sonra birkaç münzevi okuyucunun/ ölümsüzlüğündeki öbür yana göcener." Dinamo'nun bu yarısında, büyük çapta gerçek görüyorum. Devrimci bir şair, hatia, coğulukla diyelim, şair, halktan yana oluyor. Ama, halka yakın olamıyor. Halka yaklaşmak kavramı da, oldukça yonuma açıktır. Halkla birlikte yaşamaksa, halk gibi davranışmaksa murat, o işte biraz aykırı düşündeden söz edilebilir. Ama, halkın doğrultusunda olmaksa, onun mutlu yaşamı için savaşma katılmaksa, o zaman daha olumlu bir yaklaşımda bulunabiliriz. Önemli olan, sınıfı bilinci taşımaktır şair içi. Birinci taşıyan, bilinci yaşertmelidir de. Dinamo'nun şirinde,

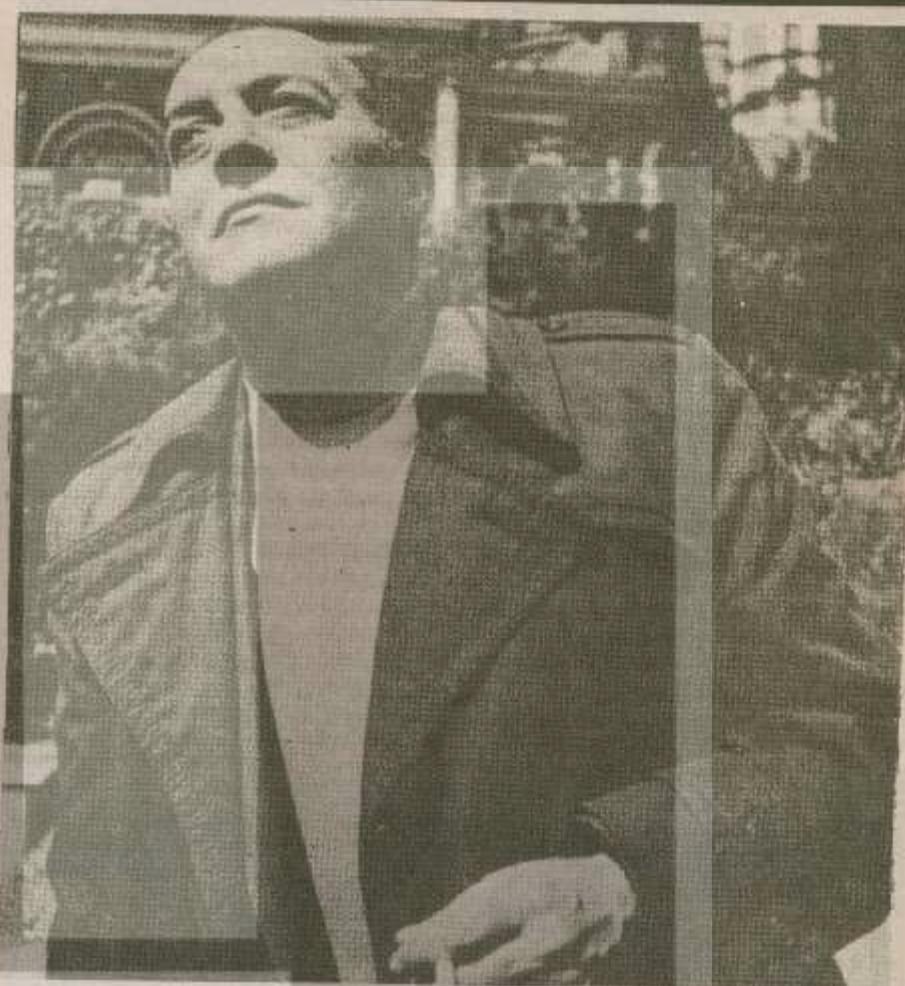
böyle bir bilinci buluruz. O, insanı, insan sevgisini, bir bilinc ağı içerisinde düşünebilir ancak: "Kırk yıl geçtiğim yolları inciyele süssedim göz yaşalarım,/ Gelip geçmesi için ulusaşarımlı,/ Başılarını da beni bilmeyerek/ biçaklayan insanım,/ Başılarını bilmeyerek olسا da canımı/ Suratına bilerek tükrüne beslerim kın." Şair, ona göre, insan mutluluğunun bekçisidir. İnsan uyarır, şair onu tehdiklerden korumak için nöbet tutar: "Dikilir durur ortasında tanyerinin/ Şair nöbettedir insanlar uyeşun."

Şair nöbettedir, ve korku dağları beklemektedir.

Güzel oğul, gerçekten de, içinden zifri karanlığı söyleyen şair, işe yaramaz. Ne denli büyük olursa olsun, sözcük ekonomisini ne denli estaca kullanırsa kullanınsın, yapısını nasıl bir usulikla kurarsa kursun, insena umutsuzluğunu söyleyen şair, onların savaşım gücünü yok eder.

Anadolu halkı, şairlerle ağlar, şairlerle güller. Senem'in dardını, Aslı'nın ateşini, Şirin'in aynılığını, Leyla'nın çilesini duymamış Anadolu insanı yoktur. Şair, kuşkusuz, bu beşeri durumları da yazacak, ama onun asıl işlevi, bu beşeri durumları yansıtmak, halkları ölümsüzlüklere vurgulamaktır. Kendi toplumuna özgü kayıtları dyrabilmektedir. Kısas oğul, canım yoldaşım, yiğit Memorım, Kürşat'ım, şair, toplumunun garçığını ihanet etmemeli.

Şair bütün beşeri durumları ve haksızlıkların karşılıkla dikkimeli. Özellikle karanlık günlerde. Hasan İzzet'in Dinamo, binbir yerinden vurulmuş yüreğiley, halkın ve ezilen insanların nöbetini tuttu. Şarkolannın ve korkunun perdesini yırtan dizelerinin gür sesini halk, yükselen duvarların önünde duyacaktır bir gün.

Cemal Süreya'nın Ardından

Şairler geleceğimizin arkeologlarıdır. Erken ölüm meslek hastalıkları, doldukları kuyu kendi mezarlarındır.

Zebanilere terkedilmiş bir halde yaşıyoruz. Hâlimiz geleceğin süretilmiş ölüm, cenazesesi dostların, tanışların teselli olacak.

Şair taifesi ömür boyu hâmineleştiken başını alamayan eski zaman kadınlarına benzemez mi? Onlar da erken ölürlərdi.

"Üstü kalsın", bir O.Veli nüktesi değildi. Mevlâna'ya yaraşır bir sözdü. Muhatabı bugün bulunur mu bilinmez ama tam vaktinde söylendi.

Tektaş Ağaoğlu

Hukuk devletinden "kurtulma"da

ATI ALAN ÜSKÜDAR'I GEÇTİ (Mİ?)

"İdare insanlıktan uzak ve hasta ruhlu bir varlıktır. Barışçı yollarla ulaşılabilen tüm çözümleri reddeder. Didişme konusunda o denli açgözlüdür ki kendisi ile uğraşan yargı yerleri işten başlarını alamazlar."

devirde, her diyada, her idare için geçerli olduğunda da kuşku yok.

"Hukuk Devleti"nin özü nedir? Hukuk Devleti'nin özü, başta, idarenin her tutum ve davranışının yargı denetimi altında olmalıdır. Şimdi değişiklik teklifleri arasında Bakanlar Kurulu kararlarının yargı bağışıklığına sahip olması isteniyormuş. Buna hiç şâşırmamalı, çünkü çok şükür anayasamız, bazı kamu görevlileri için atamalarдан tutun da uyarma ve kinama cezalarına kadar yargı bağışıklığına sahip salt ve günlük yönetsel kararlar yaratmak onurunu taşıdığını, diğer birçok konuda olduğu gibi, bu noktada da "kendine özgü" bir "Hukuk Devleti" modeline başarıyla ulaşmıştır.

Yine Hukuk Devleti'nin özü, Avrupa ülkelerinin çoğunlığında sistem gereği kapalı kapılar ardında gelişen yönetsel kararların hukuka aykırılıkları nedeniyle, "her derde deva", bir nitelik taşıyan "iptal" davalarının ucuza ve olabildiğince kolay ulaşılabilen bir yargı yolu sayılabilir. Bu noktada da, şimdilik kadar, öğretide çok yol almış olduğu ve yargısız kararlar da bunu pekiştirdiği halde, gidiş, "dogrudan etkilenen kişisel menfaat" formülü ile, iptal davalarını tamamen ortadan kaldırınak ve nesnel hukuksal sorunların çözümünü sadece tazminat gibi etkisiz bir sorumluluk doğuran "hak ihlali"ne dönüştürme yönündedir. Bu kabul edildiği takdirde, gerçi dedikodular bir mezarnaklı davası nedeniyle bu kısıtlamaya gidiştiğinde ise de, örneğin çevre, önemli ekonomik konular hep yargı denetiminden geçmeyecek alanlar arasında girecektir. Dolayısıyla bütün bu alanlara yapılanların "kamu yararı"na olduğu varsayılabilecek ve hiçbir tartışmaz ve nesnel denetim süzgeçinden geçmeyecek "keyfi" uygulamalar alıp yürütülecektir.

Bu görüşlerin, Görlüş dergisinde ne zaman yer alacağı belli değil; belki de, siz bunları okuduğumuzda, gerçekten "ati alan Üsküdar"ı geçmiş olacak. Zarar yok. Akif öyle düşünmese bile "tarih tekerrürden ibaret" olduğunu göre, gelecek seferki değişiklikler için geçerli olsa da yazmaya değer. Üstelik yasama organının genel kurulunda, çoğulcu demokratik "Hukuk Devleti"ne içten inanmışlar sayıdı, diğerlerine oranla daha fazla.

Danıştay ve İdari Yargılama Usulü'ne ilişkin yasal düzenlemelerde değişiklik konusunda hazırlanan ve TBMM uzmanlık komisyonlarına sunulan tasarıların gerekçesi Sayın Adalet Bakanı ve bir milletvekilinine göre: "İdarenin eli kolu bağlı ve Türk bürokrasisi 'İdari yargı işimize karışıyor' diye şikayet ediyor" imiş. Evet, her nedense genelde "denetim" ve özellikle de yargısız olanına karşı çıkan hep "İdare" olmuştur. "Her nedense"yi lâf gelişti söyledim, çünkü nedeni belli: "İdare insanlıktan uzak ve hasta ruhlu bir varlıktır. Barışçı yollarla ulaşılabilen tüm çözümleri reddeder. Didişme konusunda o denli açgözlüdür ki kendisi ile uğraşan yargı yerleri işten başlarını alamazlar. Haksız çıkışında da genellikle bu yargısız kararları uygulamaktan kaçar. İdare ile bireyler ve toplulukları arasındaki uyuşmazlıkların o kadar eski bir geçmişi vardır ki, acaba bundan bir zevk mi alıyor diye sorulabilir. Çoğu kez bir işe girebilmesek için kendisinden izin almak gerekiyor ya, o da bu hukuki gücü sanki isteneni reddettiği anda en görkemli noktasi na ulaşmış sanır. Biraz daha az huysuz olamaz mı diye umutlanmayı, çünkü böyle bir düşünce bile onu çıldırmak istemeye yeten. Gerçi bu değerlendirmeye Fransa için yapılmış ama yine de "İdari Yargı işimize karışıyor"- un çok daha ayrıntılı ve gerçekçi biçimde ve her

Grubu" olarak ilan eden sanatçı, yazar, bilim adamı takımı, yanı bir nevi günümüzdeki "yeşiller"in ataları.

Hukuk Devleti'nin özü, aynı zamanda yargı denetiminin kapsamı ile de yakından ilişili. Nitekim İtalya gibi bazı ülkelerde yönetsel işlemlerin "sebep" ve "maksat" unsurları yönünden yargı yerleri tarafından incelenebilmesi aşamasına uzun çabalarдан sonra ve yüksek mahkemelerin kararları sayesinde ulaşılabilmişken, bizde bunun yasal düzenlemelerde pozitif temelini bulmuş olması, hukuk düzenümüz bakımından onur verici bir durumdu. Şimdi ise "kamu yararı" düşündür gusal bir amaca yönelik olarak sakat karar alımı olma anlamını taşıyan "maksat" ya da yasaların öngördüğünden başka ve gayrimesru bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilmiş işlem demek olan "sebep" unsurlarının tartışılmamasına yönelik hükümler içeren değişiklik teklifine göre, idarenin artık bir "takdir yetkisi"nden değil de "keyfi" davranışından söz etmek gerekecektir. "Keyfi davranış" da yasallaşmış olacak, çağ atlayan ve anayasasına göre demokratik bir "Hukuk Devleti" olan ülkemizde ve yirminci yüzyılın son on yıldızında.

Değişiklikler arasında daha başka şeyler veya olumluları da yok mu? Bunların üzerinde durulmasa da olur. Biliyorsunuz top atışı ile karşılaşması gelenek olan bir komutan bunun yapılmadığını görünce nedenini sormuş. "Yaramamamızın onbir tane sebebi var efenim", cevabını almış. "Sayın bakalum", deyince de, "önce barutumuz yok", demişler. Bunu duyan komutan, "yeter gerisi önemsiyor" diye kesip atmış.

Ben de öyle düşünüyorum.

NASIL BİR YÜKSEKÖĞRENİM İSTİYORUZ?

Üniversiteler sürekli yatırımı ve tüketimi gerektiren eğitim kurumlarıdır. Üretimleri "para" değil "gelecek kuşaklar"dır.

Universiteler toplumların geleceği için gereken yaraticı insan gücünü ve bu gücün gerçekleştirileceği kültürel, sivilsel ve bilimsel, dolayısıyla da sosyal gelişmelerin kaynağını oluştururlar. Bu kurumlarda çalışmaya göze alan insanlar, sürekli öğrenen, uygulayan, öğretten ve eğiten kişiler olmayı öncelikle benimsenmiş olmak zorundadırlar. Üniversite öğretim üyesi, her türlü kaygunun dışına çıkıp bildiğini daha da geliştirmeyi, araştırmayı, yeni yeni sonuçlar elde etmeye ve bunları yeni kuşaklara aktarmayı hedeflemiştir. Omurunun sonuna dek bir öğrenci gibi okumaya ve öğrenmeye devam etmesi ve genç kuşaklarla iletişim kurabilen iyİ bir öğretmen olmak için çaba göstermesi gerekmektedir. Bu zor görevi, severek ve yaptığı işten mutluluk ve onur duyarak sürdürmesi için özgür, yaşam koşulları uygun, yarın güvençesi tam, düşündüklerini gerçekleştirecek araç, gerek ve laboratuvar sorunları çözümlemiş, kendi içinde tutarlı ve disiplinli bir ortamda çalışmayı istemesi doğaldır.

Ülkemizde medreselerden üniversitelere geçildikten sonra yüksek öğretim sisteminde çeşitli yemilikler yapıldı. Her seferinde amaç daha çağdaş ve demokratik bir üniversite sistemi yakalamak, yaratmak, kurum ve kuruluşlarıyla yerleştirmektı. Bizlerin içinde yetiştiği 1750 sayılı yasa dekanlar ve rektörler tüm öğretim üyelerinin heyecanla katıldığı demokratik seçimlerle belirlenirdi. Yükseltimeler, belli yöntemlerle, onceden belirlenmiş bir süre içinde, adaylara kendilerini yetiştirmeye olağanı tamlamacak şekilde gerçekleştirirdi. Her hafta toplanan fakülte kurula-

rında eski ve yeni öğretim üyeleri birbirlerini tanır, pek çok sorularını bu birleşimlerde çözür, en önemli olup bitenden herkesin haber olurdu. Üniversite ve fakültelerin bütçe-plan, eğitim vb. komisyonlarında öğretim üyeleri yeni deneyimler kazanır ve geleceğin çalışmalar planlar, programlar ve en önemli tartışılardır.

1980 öncesine dek bu sisteme, öğrencilrin yönetimine katılımları, diğer çalışanların kendi sözcüleri aracılığıyla sorunlarını dile getirmeleri gibi bazı demokratik kazanımlar da sağlanmış, doğru veya eğri biçimde uygulanmıştır.

Üniversitelere "Tam-gün" çalışma sisteminin getirilmesi, uygulanması, tartışmaları, yozlaştırılması ve sonunda yok edilmesi de Türk üniversiter yaşamında tamk olduğumuz çok önemli bir başka olumsuz olgudur.

Bugün geriye dönüp baktığımızda, özünde hiç de kötü olmadığı gördüğümüz 1750 sayılı yasayı, daha özgür, daha demokratik, çalışanla çalışmayan ayrıdedilebileceği, daha geniş katılımın sağlanabileceğii, öğretim üyelerinin araştırma ve yayınlarının niteliğinin yükseltilibileceği, yatırım ve harcamaların fakülteler, üniversiteler ve timiversiteler arası işbirliğiyle sürdürileceği bir şeyle soka- ma istek ve cabalarının oldukça yoğun olduğunu anımsıyoruz. Bu yüzden bu yasa sürekli eleştirili, çeşitli yönlerinin değiştirilmesi istenir, önerilirdi.

Derken 1981'de üniversitelerin üzerine 2547 sayılı YÖK yasası bir kabus gibi çıktı. Bu yasanın çeşitli bağlamlardaki aksaklıkları konusunda yüzlerce yazı yazıldı. Yüzlerce kez yönetmelik ve yönerelerle uygulanmalar değiştirildi. Son olarak turban konusundaki yazıbozulara konu basit bir örtünmeden siyasi itтиatlı boyutlara getirilerek çıkmaza sokuldu.

Sıkıyonetimle YÖK arasında sahiplenilmeden islevini sürdürən 1402 sayılı yasa uygulamaşı ise son 10 yıl içinde üniversitelerimizin yaşadığı en büyük ayıp olmuştur. Ne açıldı ki bir başkaya, susturulmuş ve sindirilmiş olan öğretim kadrolarından hemen hiçbir ses çıkmamıştır. Umarız bu günahımızı, onları tekrar ve en onurlu şekilde aramaya almakla biraz olsun hafifletebiliriz.

YÖK sistemiyle getirilen, getirilmek istenen hiçbir ilkenin üniversitelerimiz için yararlı ol-

▲ Yükseköğretim. Amaç daha çağdaş ve demokratik

madıdı böylece çok açık bir şekilde ve çok pahalıya malolan bir "deneme-yanılma" yöntemiyle doğrulanmış oldu ve Türk Yüksek Öğrenimi büyük bir boşluk ve geri gidiş içine sokuıldı.

"Nasıl bir üniversite istiyoruz?" sorusu yine gündeme. Bazı kişi ve kuruluşların kendi düşünceleri doğrultusundaki "müttevelli həyet"li, paralı üniversitelerin ülkemiz için hiç de tutarlı olmayacağı başından bellidir. Umarız bir de bu olayı yasayarak yanlışlığını karar vermek gibi acı bir deneyimden daha geçmek bahtsızlığına düşmez veya düşürülmeyiz!

Nasıl bir üniversite istiyoruz, 2000'li yıllarda gelirken? Kuşkusuz çağdaş, demokratik, insanların birbirinden kuşkulamp korkmayacağı, birbirlerini dinlemeyi, karşılıklı katlamayı öğrenebilecekleri bir ortamın özlemini cekiyoruz.

Son on yılda ortaya çıkan tepkisiz üniversite topluluğunun dinamik, yapıçı ve yaratıcı bir nitelik kazanmasını istiyoruz. Suskun, emir-komuta zinciri doğrultusunda hareket eden, varyıyla yokluğu fark edilmeyen, esen rüzgärlara göre eğilip doğrulan, hatta olum-

bir üniversite sistemi yaratmak.

lu bir şeyler yaptığından dikkatleri, dolayısıyla da kem gözleri üstünde toplama olasılığı bulunan insanlar yerine, konuşan, tartışan, düşünün, okuyan, yazan, yaratın, toplum yaşamına birey olarak, meslek dili olarak tam anlamıyla katılınların yaşadığı, rahat soluk aldığı bir üniversite ortamı istiyoruz.

Üniversite öğrencilerinin, öğretim üye ve yardımcılarının en iyi şekilde yetişmesini sağlayacak gerçek bir üniversiter sistemin getirilmesi gereğine inanıyoruz ve tüm yöneticilerin, demokratik bir katılımla seçimle gelmelerinin yanında kararlıyız.

İlkokuldan başlayarak test sistemiyle, kuşaklara (+) ve (-) ler koyarak yetişen, yazmayı, yazın kurallarını, yüksek öğrenimden geçmiş her birey için olmazsa olmaz koşul olan bir yabancı dili bilmeyen, okuma alışkanlığını kazanmamış, kendine güvensiz, çevresine güvensiz, gölgelerinden kuşkulanan veya ezildiği için coğu kinkle dolu genç kuşakların böylesine yetiştirmeye - veya yetiştirmemeye - devam etmesini çok sakıncalı buluyoruz.

Yetişme koşulları, altyapıları böylesine kötü ve eşitsiz olan genç kuşakların, ister iste-

mez bir takım aykırı akımların, tarikatların veya yeralı örgütlerinin elinde oyuncak olacağı ve sorumluluğunun da bugünkü sistem ve buna suskun kalan tüm insanlar olduğuunu bilmek zorundayız.

Üniversite öğrencilerileyi öğretim üyelerinin çok yakın ve sıcak ilişkiler içinde olmasının üniversiter yaşamda ne denli yapıcı bir işlevi olduğu herkesçe bilinen, tüm ileri ülkelerde kanıtlanmış bir gerçektir ve ülkemizde bu ortamın yaratılması için hiçbir neden yoktur, yeter ki öğrencilerden korkmamayı, çekinmemeyi ilke edinelim. Onları birlikte olma, tartışma, çeşitli sorunlara çözüm arama, eski ve yeni görüşleri karşılaşma, bir öğretim üyesi için hem bir ödev hem de bir büyük kazanım ve zevktir. Yeni bir sistemde bu ucuzugum yok edilmeli ve kaynaşma sağlanmalıdır.

Liselerden eksik eğitim ve yabancı dil bilgisinde gelen gençlerin, yüksek öğrenim sırasında, bir yabancı dili, kolejlilere eşit şekilde öğrenmeleri için her çaba harcanmalı ve öğrenciler arasında uçurumlar yaratılan yetistirilme farklıları hıç olmazsa en aza indirgenmelidir. Yine kültürel, sanatsal ve sporif etkinliklerin sağılıklı bir genelliğin en büyük gerekçisini olduğu unutulmamalı, gerekli düzenlemeler ciddiyetle yapılmalıdır.

Ders anlatma, not-kitap olsayı, sınav biçimleri not değerlendirmeleri, öğrencilerin de görüşleri alınarak, gelişmiş ülkelerde uygulanan "standard bilgi verme" şeklinde sokulmalı ve bugünkü görece sekli, baraj puanlarını indirmeye çalışma, ek sınav, atılma, geri alınma vb. sistemi yürürlüce dış ve iç engellemelere asla meydana verilmemelidir.

YÖK yasasıyla getirilen yardımcı doçentlik, bir "baş asistan" işlevi kapsamında kalıcı ve bu konumda atandıkları kuruluşlarda deneyimli bir doçent veya profesörle birlikte çalışıp yetişselerdi belki sorun çökmeyabilirdi. Ne yazık ki uygulama böyle olmamış, örneğin, mantar gibi türeyen ve öğretim üyesi bulamayan tıp fakülteleri, herhangi bir devlet hastanesinde çalışan, yeni mezun sıradan bir uzmana "yardımcı doçentlik" teklifi ederek kendisini yalvar yakar üniversiteye alıp Anabilim dalı Başkanlığı gibi sorumlu bir konuma getirmişlerdir. Bir usta-çırak eğitimi ve uzun bir süreç olan öğretim üyeliğine hazırlanma dönemi böylece kaldırılmış, üniversiter düzeyde danışacağı hiçbir kimse si bulunmayan, yetişmesi çok yetersiz bu insanlar, yıllar yılı tüm idari ve eğitimsel sorumlulukları zorunlu olarak taşımışlardır. Öğrenci ve asistan eğitimi, hasta bakımı gibi kamu görevleri, ders vermenin yanında araştırma ve yayın işlerine yöneliklik de eklenince bu elemanlar başta kendilerini olmak üzere diğer öğrenci ve asistanları naul eğitebilir, nasıl yemli olabilirler? Üstelik de birkaç yıl, tüm olumsuz koşullarda tekkeyi tek başlarına bekleyen bu gençler, içinde birkaç adet "yayına kabul edilmiş" belgesi bulunan dosyalar ve "aman efendim ne yapalı, kapasitesi bu kadar ama bize lazım, yerine adam bulamıyoruz, bütün yükü o çekiyor" açıklaması ve ricalarıyla kendi kendilerine doçent ve sonra da profesör olmuşlardır. Bu onların suçu değildir, ancak üniversitelerdeki nitelik döşkünlüğünün en önemli nedenlerinden biri budur.

Yeni bir üniversite sisteminde öğretim üyesi adayları akademik hiyerarşide belli süreleri geçirerek belli çalışmaları yapmak ve kendilerini tam anlamıyla yetiştirmek zorunda olmalı, arama ve yükseltimelerinde "öğretim üyesi" kayramına uygun olup olmadıklarını objektif normlarla kanıtlayabilmelidirler. Bu sisteme hiç kimse haksızlığı yememeli veya padışah fermanlarına benzer uygulamalarla sistem dışına çıkmamalıdır.

Universitelerin kendi iç sorunları, disiplineri, eğitim-not vb. durumları bu sıkıntuları yaşayan, uygulamaların aksaklılarını her an gören, çözümler üretilebilen çalışanlarının katkılarıyla çözümlenmelidir. Dışardan ve tepeden gönderilecek yöntemlerin hiçbir yararının olmayacağı çok iyi bilinmektedir.

Universitelerin gerçekten üretken kuruluşlar olması bekleniyor ve isteniyorsa, gerekli koşullar tam oluşturularak kesin bir "Tangun"un getirilmesi ve bundan asla ödün vermemesi, bu konuda yaşanan geri dönüşlerin bir daha asla yaşanmaması gerekmektedir. Özel çalışmalarını bırakmak istemeyen değerli öğretim üyeleri öğretmenliklerinden "sözleşmeli" olarak belli saatler içinde yararlanmasını ise, böyle bir sistemin içinde hiçbir sakıncası yoktur. Ancak, 24 saat çalışan, kamu hizmeti; eğitim ve araştırma yapılan üniversiteler kurumları, günde 3 saat uğraşan yarı-yılın Anabilim Dalı Başkanlığı'na yönetilmeye (!) devam edilirse, üniversitelerimizin çok kısa bir zamanda tam çökünmeye uğraması kaçınılmazdır.

Universitelerimizin topluma ve toplum hizmetlerine açılma zamanı çoktan geçmiş ve geçmektedir. Kuramsal derslerin dışında, öğrenci ve öğretmenlerin tüm yurt alamna yayilarak uygulamaları üstlenmeleri, döner sermayelerini geliştirmeleri ve kazançlarını diledikleri gibi kullanmaları onları, içinde bulundukları durağın konumdan kurtaracak, ister istemez üretici ve dolayısıyla yaratıcı kılacaktır. Tıp fakülteleri sürekli kamu hizmet verirken, mühendislik fakülteleri neden yüklenicilik (mülteahhitlik) hizmetlerini üstlenmesin? Hukuk fakülteleri neden avukatlık hizmeti vermesin ve o güzelim yabancı dil okulları halka açık yoğun kurslar yapmasın?

Sonuç olarak üniversiteler sürekli yatırımı ve tüketimi gerektiren eğitim kurumlarıdır. Onların üretimi para değil "gelecek kuşakları"dır. Üniversiteleri, fakülteleri gelir sağlayacak şirketler olarak (örn. Tıp fakülteleri) görmek son derece yanlışdır. Bu kuruluşlara ne denli yatırım yaparsak o denli nitelik kazanacaklarından emin olmalı, insana, insanın gelişmesine, dolayısıyle toplumun gelişmesine olan bu yatırımları çok değil az görmeliyiz.

Universitelere ait on yargılardan, eğitim ve art niyetlerimizi yok edip onların, öğrencileri ve öğretim üyeleriyle, asistanları ve uzmanlarıyla demokratik çağdaş, dinamik, toplum yaşamında sesi duyulan, ağırlıklı bulunan kuruluşları olmaları için tüm toplumca elbirliği yaparak hakettikleri konuma gelmelerini sağlamalıyız.

Nasıl bir üniversite istiyoruz, 2000'li yıllara gelirken? Kuşkusuz çağdaş, demokratik, insanların birbirinden kuşulanıp korkmayacağının, karşılıklı katlanmayı öğrenebilecekleri bir ortamın özlemini çekiyoruz. Üniversitenin dinamik yapıçı, yaratıcı nitelik kazanmasını istiyoruz.

ANAPESK ÖZELLEŞTİRME

Özelleştirme konusunda gösterilen toplumsal tepkilerin etkili olduğu ve ANAP'ı bu konuda büyük ölçüde hizaya soktuğu söylenebilir.

B

ırkaç yıl öncesine kadar T.Özal'in işbiriciliğine dair bir kanı hayatı yaygındı. Bu kânia Özal'in politikasını eleştiren çevrelerde bile rastlamak olanağıydı. Bu kanı kısmen başarılı bir reklam yaklaşımıyla oluşturulmuştu, ayrıca ayrıntılı ve uzun vadeli bir irdelemeye girmeyenler "birşeyler yapılıyor" kânnâma varmaya oldukça hazırıldı.

Ozellikle enflasyonun sürmesi ve gelir dağılımının giderek bozulması yorumları etkiledi. 1987'deki halk oylaması ve seçimle bu efsanenin sönmeye başladığı görüldü. 1988 halk oylaması ve 1989 yerel seçimiyle açık biçimde ANAP'ın çöküş dönemine girildi. Bu dönemde bocalamaların, tutarsızlıkların ve iç çekişmelerin giderek artması çok doğal. Şimdi

1992'ye kadar dayanamayacağını gösteren bu parti için ana sorun, kendi açısından en uygun seçim zamanının saptanması.

İşbiricilik efsanesinin sözunu en iyi biçimde somutlayan konulardan hiri de özelleştirme politikası oldu. Bu politikanın bugün ulaşığı nokta ANAP'ınsından tam bir başarısızlığı ve beceriksizliği gösteriyor. Öyle ki, bu konuda yapılan kamuya açık toplantılar ANAP'lı yöneticileri ve bakanları getirmek mümkün olmamaktadır. (Yalnızca benim bildiğim örnekler

mesine başvurular ve DYP'nin başvurusu yürütmemi durdurma kararı sağladı. Petrol-

İş PETKİM'in yabancılarla satışı girişimi sırasında işçilerin üretimden gelen güçlerini kullanarak tepki göstereceklerini açıkladı. TMMOB ve ona bağlı çeşitli odalar, basında birçok kişi yazarı ve üniversite çevreleri eylemlerini tavrı aldılar.

Özelleştirme konusunun ortaya atıldığı ilk dönemde boş yeré umutlanan bazı iyimser çevreler de konu aydınlanıkça umutlarını yitirdiler. Bu çevrelerin etkileyen başlıca faktör, hisselerin bir bölümünün işçilere ve yerel halka satılacağı vaadi idi. Herhalde millî piyango'daki son derece düstük olasılığa karşı milyonlarca insanın umutlanması gibi, özelleştirme de nesnel dayanağı pek olmayan bir umut uyardırmış olmalıdır.

Bu faktörün İngiltere'de kamuoyunu özelleştirme lehine etkilediği bilinmiyor. Sözde işbirici ANAP bu potansiyeli dahi kullanmayı beceremedi. Becerebilseydi de, bu kısa süreli bir kandırmacıdan ileri gidemezdî, çünkü nesnel engeller kısa sürede ortaya çıkacaktı: Türkiye'de ortalama gelir düzeyinin düşüğünü ve gelir dağılımının son derece bozuk oluşu, hisse senetlerinin -istense bile- geniş kitlelere dağılmaması engelleyecekti. Kaldı ki, başlangıçta gerekçe geniş bir dağılmı sağlanabile, hisselerin kısa bir sürede az sayıda elde toplandığı tecrübeyle sabit. Orneğin İngiltere'de gerek British Aerospace'in, gerek Cab-

"Her şeyi özelleştireceğiz" gibi keskin, genel ve çok bilmiş yaklaşımın bir yönü, net bir stratejinin olmayışı idi. ANAP'ın çoğu icraatında görülen "istim arkadan gelsin" tavrı yine karşımızdaydı.

Iktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin ve Aliaga Belediyesi'nin panelleri ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin sempozumu.

Başarısızlığın başka bir kanıtı da, etrafta "ANAP'ın bu konudaki yaklaşımı destekliyorum" diyen herhangi bir kuruluş ya da çevrenin görülemeyişiştir. İzmir ve Eskişehir'in önde gelen sanayicileri izlenen politikanın yerli sanayii ciddi biçimde zayıflatamacığını savunuyorlar. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bile tekel durumundaki stratejik kuruluşların yabancılara satışına karşı çıktı. Toplumun diğer kesimlerindeki tepkiler daha da kapsamlı oldu. SHP ve DYP iktidara geldikleri takdirde özelleştirilmiş kuruluşları geri alacaklarını açıkladılar, ayrıca idare mahke-

le and Wire'in bağlantıta yaklaşık 160 000 olan yeni hissedar sayısı, hisselerin toplanması sonucu bir yıl içinde 30 000'ün altına düşmüştür.

Özelleştirme ile mülkiyetin yaygınlaşması arasında iddia edilen ölçüde gücü bir ilişki Batı ülkelerinde de yok. Türkiye gibi ülkelerde ise böyle bir ilişki daha da olmaksız. Yine tecrübeyle sabit bir noktası: Eğer gelişmiş bir sermaye piyasası varsa, bu özelleştirmeyi kolaylaştırıyor. Ancak sermaye piyasası çok zayıf; özelleştirmenin bu piyasanın gelişmesine katkısı çok sınırlı oluyor. Yani özelleştirmenin sermaye piyasasının gelişimini belirlemesinden çok, sermaye piyasasının gelişmişlik düzeyi özelleştirmenin başarısını belirliyor.

Türkiye'deki özelleştirmenin birçok Anapesk yönü var. Bunlardan biri dogmatik bir KİT düşmanlığı. Ayrıntılı bir analize dayanmayan, genel gözlemlerden hareket eden, önyargılı bir yaklaşımla KİT'lerin verimsizliği ve hiçbir biçimde düzelemeyecekleri, tek yolun özelleştirme olduğu vurgulana geldi. Cengiz Israfil, Güneş Taner gibi kişiler "herşeyi özelleştireceğiz" gibi keskin açıklamalarla bu tavrı örnek oluşturdu. Bu çok genel ve çok bilmiş yaklaşımın bir yönü de, kapsamlı ve net bir stratejinin olmayışı idi. ANAP'ın çoğu icraatında görülen "istim arkadan gelsin" ya da "yaptım, oldu" tavrı yine karşımızdaydı.

Bu tavır Türkiye gerçeklerinden tamamen

kopuk bir desteksziz atisi sergiliyordu. Olayın -istense bile- o kadar basit olamayacağı hemen herkesce biliniyordu. Örneğin Mayıs 1982'de TUSIAD'ca yayınlanan 'KIT Raporu'nda kapsamı bir özelleştirme savunuluyor, değişik rasyonalizasyon önlemleri öneriliyordu. Hatta uçak sanayii, elektronik sanayii, sanayide robot kullanma gibi konular da devletten öncülük beklenebilecegi belirtiliyordu. Aynı yıl TUSIAD'ın o zamanki başkanı A. Koçman genel kurulu açış konuşmasında "KIT'lerin sorununun mülkiyet sorunu olmadığını, üretim, yönetim... mali sorunlar olduğunu defalarca söyledik" diyordu.

80'lerin modaşı yaygınlaşıkça ve bünyeye uyup uymayacakları kuşkulu kişiler "uzmannaklı" yöntemiyle karar ve uygulamaları sürecine katlinca, özelleştirme hayalleri genişledikçe genişledi. 1987'de konudan sorumlu C. İsrafil Türkiye'nin dünyadaki en bütünük özelleştirme programlarından birini uygulayaçalırmıştı açıklyordu.

Bugün ulaşılan noktada özelleştirme politikasının büyük tepki çektiğini "yetkililer" de fark etmiş durumda. Kendilerini ve politikalarını iyi anlatmadıklarını ileri sürüyorlar. Ashında çok iyi anıtlar, tepki de ona zaten. Yine de gördükleri tepki karşılığında bir taktik değişikliğine gidecekleri anlaşıyor. Özellikle ülke içinde "halka satış" ağırlık vererek ve devlet mülkiyetinin azınlıkta olduğu kuruluşlardaki iştirakları özelleştirmeye yürüyecekler. AEG-ETİ, Friso-Tamek, GIMA, Ipragaz, Çanakkale Seramik, TOFAS vb. gibi iştirakler bu listede yer alıyor.

Böyle bir satış, ekonomide devletin yerini ve rolünü pek etkilemez. Ayrıca kolayca gerçekleştirilebilir. Ancak sağlayacağı gelir de, bu kuruluşların işleyişine yapacağı etki de çok küçüktür. Bu yöntemle halkın özelleştirmeye isindirilmesi umuluyor. Bu pek kolay değil. Çünkü bu yöntemle "hangi halk" in ne kadar hisse alabilecegi de kısa sürede anlaşılacak PİAR'ın 1989 ortasında yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de hisse senedi sahiplerinin nüfustaki payı % 1 dolayında. Gelir dağılımı araştırmalarına göre milli gelirin yarısından fazlasını alan nüfusun en zengin % 20'si sermaye piyasası için iyi bir temel oluşturuyor. Dolayısıyla özelleştirilen hisselerin azından bu kesimde alıcı bulabilir. Ancak bunun mülkiyetin yaygınlaşması anlamına gelmeyeceği açıktır. Ayrıca iştirakların hisseler biçiminde satılmasının geniş KIT ailesindeki etkin yönetim, verimlilik vb. tartışmaları ile bir ilişkisi olmadığı da açıktır.

Böyle bir yöntemle toplumun bir bölümünün tekisi yumanışsa bile, bunun ardından hugut düşünülen ölçüde bir özelleştirmeye geçme olağanı artıktı kalmamıştır.

Bugün ulaşılan noktada PETKİM vb. gibi kuruluşların blok satışla yabancılar devri konusu gündemden çıkmıştır diyebiliriz. Bu konu, ANAP'in yukarıda dejindigimiz taktik değişikliğinden sonra yeniden gündeme gelirse, yine bugünkü tepkilerle karşılaşacağı açıktır. Hatta yeniden gündeme getirme çabasının ANAP'a oy kaybettireceği de oldukça açıkçıdır. Dolayısıyla özelleştirme konusunda gösterilen toplumsal tepkilerin etkili olduğu ve ANAP'ı bu konuda büyük ölçüde hizaya soktuğu söylenebilir. ■

Seriat Tanrısi'nın hilesi

Buradaki "hile"yi Türkçe'deki anlamında kulanıyorum. "Düzen, ağıtmaya, oyuna getirmeye yönelik yapılan iş, tuzak..." anlamında.

Çokları "Seriat"ın Tanrısi'ni iyice tanımaz. Kendi katlarında geliştirdiği, "sonsuz güzellikler kaynağı" ve "yılık, güzellik, dürüstlük yolunu gösteren, bunu inanırına aşileyen varlık" diye görür. Savunduğunda da öyle savunur. İslâm'ın İslâm Seriat'ının "Tanrı"si midir konu? Konuşurken, tartışırken katasındaki bu "Tanrı"ya uyacak biçimde konuşup tartışır.

Onun içi İslâm "kelem"inda da zamanla, duruma, göre, "kafalardaki Tanrı"ya uygun düşecek biçimde yorumlar oluşturmayı çabalanmıştır. "Seriat Tanrısi"nın orası burası budanmış, orasına burasına eklemeler yapmış ve bu "Tanrı"da "tadilat" yoluna gicilmiştir.

Bu yapılrken, Seriat'ın kendisindeki, temel kaynakları olan Kur'an'daki, "hadis"lerdeki "Tanrı", olduğu gibi kalmıştır kuşkusuz. Yani değişmeden... Gelişen, değişen her seye, zamana, çağ'a, yeni durumlara, yeni anlayışlara, yeni yaşama biçimlerine "meydan okumuş"tır. Böyle gelmiştir çağlar boyu. "Hile" sözkonusu olunca da "Tanrı"ya yakıştırılmaz. Gelip "kafalardaki Tanrı"ya çarpar çünkü. "Tanrı'nın hile yapmayıcağı" düşünür. "Tanrı da hile yapar mı? Hâşa!" denir.

Gelin görün ki "Seriat Tanrısi", ayetlerin, hadislerin çok açık açıklamalarına göre; hem kendisi "hile" yapar; hem de "hile" yapılın diye "Peygamber"ine ögütler verdir:

Kur'an da "hile (düzen, tuzak)" anlamına gelen "hud-e"nin türviyle bir yerde (bkz. Nisâ, ayet: 142.); aynı anlama gelen "mekr" sözcüğü ve türvleriyle de altı yerde (bkz. Alî İmrân: 54; Araf: 99; Enfâ: 30; Yunus: 21; Ra'd: 42; Nemâ: 50), "Tanrı'nın hile yapar olduğu" anlatılır. Kur'anın "Tanrı"yı bir takim kasabaların nasıl yekettığını uzun uzun anlatıktan sonra sorar:

- "Onlar, Tanrı'nın hilesine karşı kendilerini güvenlikte mi görüyoardı?" (Araf: 99.)

Sonra şöyle der:

- "Tanrı'nın düzénine karşı, yalnızca zararı çıkan bir toplum kendini güvenlikte görür."

Yine Kur'anın "Tanrısi" herkese şunları duyurur:

- "... De ki: Tanrı, hile yapmakta, herkesten daha hızlıdır." (Yunus: 21.) Bunun tam karşılık olan sözde, "Tanrı" ya yakıştırıldığı için Diyanet'in resmi çevirisinde, kendi anlamının dışında bir anlam verilmiştir. Bu, hep yapılır.

- "Onlar hile yaptılar. Tanrı da hile yaptı. Tanrı, hile yapanları en hayırıscı." (Alî İmrân: 54.)

- "... Onlar hile - tuzak kururlar. Tanrı da hile - tuzak kurar. Tanrı hile - tuzak kururları en hayırıslıdır." (Enfâ: 30.)

Muhammed de "inanır"ları, "inanmaz"larıyla savaşa yöneltirken su olduğunu verir:

- "El harbu hud'atun = savaş hiledir." (bkz. Buhârî, e's-Sâhih, Kitâbû'l-Cihâd/157, Müslüm, e's-Sâhih, Kitâbû'l-Châd/17-18, hadis no: 1739-1740.) Muhammed, bu olduğunu vermekle kalmamış, kendisi uygulamış ve uygulamış da. Nicâlalarını, omeden bir ozanı, Ka'b ibn Es-

rel'i, "hile" yaparak, tuzak kurdurarak öldürmüştür. (Buhârî'nin de içinde bulunduğu hadis kitaplarında yer alan olay için bkz. Tacrid, Diyanet Yay., hadis no: 1578.)

İslâm Seriatı, tüm dünyayı bir savaş alanı görür. Bu savaş, "İslâm inanırlar"yla "inanmazlar" arasındadır. Seriat, güçleninceye dek, "mûmâsat" yolunu, yani "birlikte birşer içinde bulunma"yı kullanır. Bu da bir çeşit "hile"dir. Ama güçlenince, iki yoldan binnin seçimesini isten insanlarından:

- Ya ölüm,

- ya da İslâm.

Inanç ve düşunce özgürlüğünün soluğu kesilmiştir o zaman. İslâm, hiçbir "din"i "din" olarak tanıtmaz. Kur'an'ın "Tanrı'sı": "Tanrı'nın dininden başka bir din mi istiyorlar? (Yani hic olur mu?)" diye sorar. (Alî İmrân: 83.) sonra: "kim İslâm'dan başka bir din isterse, onunki kabul edilmeyecektir. hicbir zaman?" der. Ve yine söyle açıklanır: "Tanrı katında din, kuşkusuz, yalnızca İslâm'dır." Güçleninceye dek söyle demistir: "Senin dinin sana, benim dinim bana." (Kâfirûn : 6.) "Dinde zorlama yoktur..." (Bakara: 256.) Güçlendikten sonra, inanmazlar gösterilerek Müslümanlara şu buyruk verilmiştir:

- "...Onları nerde bulursanız orada okçurun!" (Bkz. Bakara 191; Nisâ: 89, 91; Tevhîd: 5.)

İran'da mollalar, Şah'a karşı, sol kesimiş "mûmâsat" yapmıştır (birşer içinde birlikte yürümuştur). Şah'a karşı birlikte savaşmıştır. Ama ne zaman ki güçlenmişlerdir, daha önce "ittifâk" kurduklarına ne yaptıklarını herkes bilir. Mollalar, İslâm Seriat'ında "hile" yöntemini kullanmışlardır.

Ülkemizdeki "molla"ları, din çevrelerinin, "gülestanları olmasın", "demokrasi, inanc ve düşunce özgürlüğü" diyecek sol kesimin kargasına çıktıları, birçokları istedikleri çizgiye getirmeyi başardıkları ve Türk Ceza Yasası'nın 141, 142. maddeleryle birlikte 163. maddesinin tâbiâti olduğu su sıralarda bunların bilinmesinde, utenulmamasında yarer var. "Görüş"ün soluğu kesilmesin diye.

Tarık Ziya Ekinci:

"ESİTLİK TEMELİNDE ULUSAL BİRLİK"

Bugün Doğu'da yirminci asırın en büyük dramlarından biri yaşanıyor. Bu dram karşısında maalesef kamuoyu suskun.

Tarık Ziya Ekinci 1925 yılında Diyarbakır'ın Lice ilçesinde doğdu. Lice eğitimini Diyarbakır'da, üniversite eğitimini İstanbul Tıp Fakültesi'nde tamamladı. Dahiliye ihtisasi yaptı. Diyarbakır'a yerleşti ve hep orada kaldı. 1963 yılında Diyarbakır'da Türkiye İşçi Partisi İl Örgütü'nü ve Sosyalist Kültür Derneği'ni kurdu. 1965 seçimlerinde TIP'in Diyarbakır milletvekili oldu. 12 Mart 1971 sonrasında tutuklandı. Bu kaderden 12 Eylül 1980 darbesinde de kurtulmadı.

► Üniversite günlerinizden başlayalım söyle, izin verirseniz.

Ben üniversiteye 942-43 döneminde girdim. O dönemde CHP'nin tek parti iktidarı vardı. Ülkede yaprak kıopardamaya olanak vermeyen bir baskı rejimi yürürlükteydi. İstanbul Üniversitesi'nde okuyan Kürt gençleri Diel talebe yurdunda toplu halde, birarada bulunuyorlardı. Diyarbakır, Mardin, Siirt, Urfa, Hakkari, Bitlis, Muş, Van gibi illerden elli kadar öğrenci vardı. Yurta kalan bazı gençler Takrir-i

Sükün Kanunu'na ve Mecburi İskan Kanunu'na karşı bir kampanya açmışlardır. Ama bu çok açık bir kampanya değildi, başında yankıları yoktu, salt yurt içerisinde Doğu'yu öğrenciler arasında bu iki yasaya karşı tepkiyi dile getiren bir girişimdi. O dönemde sürgünde bulunan ağaların çocuklarıydı; bunların bazıları; bir kısmı sürgünde dünyaya gelmiş, bir kısmı da sürgünde büyümüş üniversite çağına gelmişti. Örneğin Yusuf Azizoğlu bunlardan biriydi. Edirne yöresinde bir yerde sürgündü ailesi. Nejat Cemiloglu, Cemiloglu paşalardan, onun ailesi de Ordu'da sürgündü. Edip Altımkar'ın ailesi Kütahya'da sürgün bulunuyordu. Buna benzer birçok genç vardı ve bunlar İstanbul Üniversitesi'ne

okumak için gelmişlerdi. Bu gençler Doğu'daki liselerde okumadıkları, Ban'da büyündükleri için çok iyi Türkçe konuşuyorlardı, bizden farklı bir konumdaydız, dünyaya bakışları da bizden farklıydı. Çinkü bizim bulunduğu yere göre gazete dahi bulma olanağı yoktu. Çok kısıt bir ortamda eğitim veriyordu Doğu'daki liseler. Biz gazete görmeden mezun olduk hemen hemen. Bu gençler biraz dünyaya açık, politikaya yatkın gençlerdi. Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı büyük bir tepki duyuyorlardı. Bu tepki 1945 sonrasında Demokrat Parti'ye kanalize olmalarına neden oldu, birçoğu bu partiden milletvekili oldular. On planlarda yer aldılar, demokratikleşme doğrultusunda önemli girişimleri oldu.

Ben 1957'de Cumhuriyet Halk Partisi'ne girdim çünkü CHP muhalifette demokrasi mücadelesinin bayraktarlığını yapan bir konuma gelmiştim. Ve DP o zaman gemi azıya alımı, bir baskı rejimi kurmuştu. Doğu'yu gençler hâlâ ikircilik bir konumdaydız, CHP'ye girmenin bir nevi hıyanet olduğu kanınlardı. Ama ben daha bilinçli bir konumda olduğum için, Avrupa'ya gidip hıraz Marksist literatürle ünsiyet peydah ettiğim için sorumlara farklı bir düzeyden bakıyorum. Türkiye'nin demokratikleşmesinin Doğu sorununun çözümü doğru gitmesinde önemli bir adım olduğunu düşünüldüğünden, geldim herkese rağmen CHP'ye katıldım. Çok büyük tepki oldu bana karşı.

► **Sürgüncülerin partisine girdi gözüyle baktılar size değil mi?**

Bana o gözle baktılar adeta. Ben açıklamaya çalıştım uzun uzun, onları ikna edemedim. Fakat zaman içinde birçok arkadaş bana katıldı.

► **TIP'le ilişkimiz nasıl kuruldu?**

Sınırlı sayıda sendikacı arkadaşla birlikte Diyarbakırlı aydınlar olarak TIP'i ve Sosyalist Kültür Derneği'ni kurduk. Konferans verdirmek için Sadun Aren'i çağırıldık, geldi. İlk temasımız böyle başladı. Türk yetkililer sosyalistler. Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşuna dek Türkiye'de sosyalist hareket İstanbul'daki sınırlı sayıda aydınların tekeline olmuştur. Ve bundan ötürü de bu insanlar Anadoluda girişimde bulunan kişilere karşı bir nevi kuşku içinde olmuşlardır. Biz başvurduğumuzda, daha sonra Aybar'ın ve Boran'ın bana yaptığı açıklamalardan öğrendim, "Şebe'ye bunlar kimdir?" diye düşünmüştür. Do-

ğu'da, toprak ağlığının egemen olduğu bir yördede hazi insanlar çökmüş TIP'i kuruyor, hiç tanımadıkları kimseler, bunlar İstanbul'un o güne kadar bilinen sosyalist çevreleriyle bağ içinde bulunan kimseler değil, dolayısıyla böyle bir endişeleri olmuş, "yetki verelim mi, vermemeliyim mi?" diye tereddüt etmişler. Daha sonra, uzun bir muhabebeden sonra vermekte sakince olmadığı kamışına varıyorlar ve bize yetki verdiler. Biz aşağı yukarı üç ay sonra bir kongre yaptık. İki bir toplantı düzenlendi. Genel merkezden Aybar ve arkadaşları katıldılar. Aybar toprak sorununu irdeleyen bir konuşma yaptı. Bir Doğu'da TIP'in örgütlenme çalışmalarıyla ilgili hiçbir skandalla karşılaşmadık, bütün Doğu illerinde hep ilgi gördük. Batı'da TIP'e yönelik siddetli saldırılara benzer bir saldırıyla karşılaşmadık.

► **1965-1969 arasında milletvekiliyiniz.**

Evet, milli bakiye sisteminde yararlanarak seçildik. On bin civarında da oy aldı Diyarbakır'dan.

► **60-70 arası dönemi Kurtler üzerindeki baskıcı açısından nasıl değerlendirmek mümkün? Ülkedeki genel demokratik ortam, İşçi Partisi'nin varlığı, milletvekillerinin varlığı gibi faktörler baskının azalmasına etki etmiş miydi?**

Kıskusuz bunların etkisi olmuştur ama Doğu'da mevcut olan görelî sükunet Doğu'daki baskının yok olmuş olması şeklinde değerlendirilemez. Bir süreç içinde Doğu'daki egemen çevrelerin, özellikle kendi özgür iradelarıyla kapitalist ilişkiler içine giren toprak ağalarının düzenli, egemen sınıflarla bütünleşmiş olmasının sonucu olarak değerlendiriyorum ben. Daha önce egemen sınıfları da içeren şiddetli bir baskı vardı. Bu baskı bilyorsunuz Takrir-i Sükün Kanunu ve Mecburi İskan Kanunu biçiminde resmiyette isimlendirilen iki yasanın uygulanmasıyla ortaya çıkmıştır. Şeyh Sait sonrası uygulamaları son derece kanlı olmuştur. Köyler yakılmıştır, yüzlerce, binlerce köy yakılmıştır. Derelerde insanlar öldürülmuştur, sorgusuz, sualsız. Yargılanmadan. Tabii sembolik olarak yargılanarak öldürülüler de olmuştur. Bu şiddetli baskı altında İttihat ve Terakki döneminin gelen bir politikanın Kurtler'e yönelik bir uygulamasıdır. Adeta Kurt sorununun kökten tasfiyesi hedeflenmiştir.

Bana kalırsa, hem 1925 Şeyh Sait ayaklanması da bir provokasyon olarak değerlendiriyorum. Bu sorunu kökten bitirmek için

DP döneminde Doğu'yu ağalar çok büyük ölçüde kredi aldılar, Batılı kapitalistlerle bir bütünselme içine girdiler. İşte 60'lı yıllar bu bütünselmenin balayı yıllarıdır ve bu yüzden görelî bir sessizlik vardır.

kullanılan bir araç olarak görüyorum. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra feudal ilişkiler egenin Doğu'da. Doğulu feudal liderlerin hemen tümü cumhuriyetin kurulmasına destek olmuşlardır, Erzurum Kongresi'nin toplanmasında etkili olmuşlardır. Sivas Kongresi'nden sonra Ali Rıza Paşa hükümetiyle Mustafa Kemal arasında yapılan protokolde çok olumlu ifadeler vardır Kürtler için, "Türkiye yillardan beri Kürtlerle Türkler'in birlikte yaşadığı bir ilkedir, Türkler ve Kürtler her zaman birbirlerine saygılı olmuşlardır, dolayısıyla müstevli devletlerin hakimiyetinden kurtulduk sonra Kürtler eski haklarına kavuşacaklardır" şeklinde ifadeler kullanılmıştır. İlk mecliste Hamdullah Suphi'nin yaptığı bir konuşmaya karşılık olarak Mustafa Kemal'in verdiği bir yanıt var, orada da adeta Türkler'in ve Kürtler'in kardeşçe birliğini düşünün ve o çerçevede bir toplumsal yapıyı öngören ifadeler kullanılmışlardır. Lozan Konferansı'nda da İnonu Türkler'in ve Kürtler'in kardeşçe birliğinden bahsetmiştir. O zaman tüm Doğulu ağalar tel çekmişlerdir İnonu'ye, Lozan Konferansı'ni desteklemiştirler. Ama 1925'te Türkiye Cumhuriyeti bütün otoritesiyle kurulmuştur, bir burjuva hükümeti oluşmuş ve bu hükümetin politikası çerçevesinde bütün toplumu denetim altına alma politikası uygulanmaktadır. İstiklal Savaşı boyunca feudal beylerin, Osmanlı döneminde olduğu gibi gørece bir özgürlüğe sahip olacakları imajı verilmesine rağmen, bundan adım adım geriye doğru giden uygulamalar vardır. Ama henüz otorite bütünüyle kurulmuştur, Doğu'da; Doğulu feodal eski alışkanlıklarını sürdürmektedirler. Bir feodal bey veya bir şeyh bir yerden bir yere giderken yanında otuz-kırk atlı, yüz atlı artık günde göre bir kuvvetle seyahat etmektedir. İşte Seyh Sait de bir gezisinde Piran'da bir gece misafir kalyor, yanı şimdiki Dicle ilçesinde, beraberindeki atlılar çeşitli evlere dağılmıştır, içlerinden ikisi de güvenlik kuvvetleri tarafından aranmaktadır. Görevli jandarma kumandanı bunları yakalamak ister, Şeyh der ki "bunlar benim misafirimdir, sabaha kadar bekleyiniz, ben sabahleyin çıkış gitceğim, o zaman bunları yakalarsınız, tertibatınızı alın", ama komutan israrla üzerine gider ve çatışmaya neden olur. Bu çatışmadır Şeyh Sait isyamına neden olan. Bana öyle geliyor ki bu çatışma merkezden verilen bir direktifle planlanmış ve uygulanmıştır. İsyandan sonra yapılan uygulama da bu kuşkularına hak verdiriyor. İsyancılar bastırılmıştır, liderleri yakalanmış idam edilmişdir, buna rağmen yıllarca süren bir baskı, bir terör estirilmiştir Doğu'da. Binlerce insan katledilmiştir, sorgusuz, sualsız. Sıkı yönetim komutanları, mahalli komutan vekilleri, binbaşilar, yüzbaşılar istedigini çağrımış, öldürmüştür. Hayatını kurtarmak isteyenlerden büyük paralar vermişlerdir. Otuz altın, kırk altın, yüz altın karşılığında veremeyenler öldürülmüştür. Ali Barut diye bir isim vardır bizim yörde. Lice ve çevresinde görevli olan bu küçük subay tenekekerle altın götürmüştür ve binlerce insanı öldürmüştür. Şimdi söyle bir soru geliyor aksa. İsyancılar bastırılmış, neden bu büyük tenkitler, neden bu kadar büyük sığfırın? Onbinlerce insan Batı'ya sürülmüştür. Takrir-i Sükkün Kanunu, Mechuri İskar Kanunu, ta-

1950'lere kadar yürürlükte kalmıştır. Sürelenler 25'ten 50'ye kadar yirmibeş sene hep sürgünde kalmıştır. Bazı aydınlarımız derler ki bu baskı feudaliteyi tasfiyeye yönelikti. Hayır. Feodaliteyi tasfiyenin birinci koşulu köklü bir toprak reformudur ki Doğu'da hiçbir zaman toprak reformu yapılmamıştır.

Özellikle 1950'den sonra Doğu'ya dönen ağalar yeniden topraklarının başına geçtiler ve adım adım tarımda bir kapitalistleşme başladı. Traktörler, biçerdoverler alındı, makineler parkları kuruldu vesaire... DP döneminde Doğu'lu ağalar çok büyük ölçüde kredi aldılar, Doğu'lu toprak ağalarıyla Batılı kapitalistler bir bütünlüğe içine girdiler. Zaten politik bakımından bütünlüğe var. İşte 60'lı yıllar bu bütünlüğenin balayı yıllarıdır ve bu yüzden göreli bir sessizlik vardır. Ama yavaş yavaş şehirlerde bir yiğilma meydana çıkmaya başlamıştır. İnsanlar köyden kopmanın avantajını yaşıyor, şehirde işsiz kalmanın skutis'i içinde yavaş yavaş baskının farkına varıyor. Irkçı ve şoven milliyetçi baskılara karşı bir tepki yavaş yavaş şķelleniyor. Bu yüzden 70'li yıllarda yeni bir baskı dönemi yaşıyor kanaatime göre. Yanlış hatırlamıysam 1967'de başlayan Doğu mitingleri böyle bir oriamın ırıntıydı. İşsizlik sorunu büyük boyutta, yatırımlar yok, şehirlerde bir yiğilma var. İşletilen doğal kaynakların ürünleri Batı'daki fabrikalarda işleniyor. Batman petrolü için rafineri Mersin'de kuruluyor. Batman'da üretilen asfalt Batı'ya gidiyor. Buna büyük tepki oldu. Batman, Silvan ve yöresindeki büyük işsiz kitleleri buna çok büyük tepki gösterdi. İşte ilk Silvan mitingi böyle doğdu. O mitinge bütün siyasi partiler çağrıldı. O mitingi bizim Silvan İlçe Başkanı Mehdi Zana ve arkadaşları örgütledi. Mehmet Ali Arslan da bu örgütlenme içindeydi. Her tarafa telgraflar çekildi, mitinge katılmaları için özellikle Doğu milletvekilleri çağrıldı. Hiçbir Doğu milletvekili katılmadı, mitinglere Kürtçüler'in hareketi gözünde bakıldı. Bu yasal, mestri tenkive hânde bir Anayasa ile bâklâdî

▲ Tank Zivn Ekinç

Öteden beri zaten tüm siyasi iktidalar, dönemin temsilcileri ve özellikle Milli Emniyet Doğu'daki en ufak demokratik talebi hep bölgelükle suçlar ve hep altında bölücüük arar. Daha sonra Batman'da, Diyarbakır'da, Siverek'te, Ağrı'da, Tunceli'de ve Lice'de peş-peşe bir yıl boyunca pek çok miting yapıldı

Üzüntüyle ifade etmek isterim ki gerçekten bugün Doğu'da korkunç bir insanlık dram yaşanmaktadır. Yirminci asırın en büyük dramlarından birisi yaşamıyor. İnsanlar yarına olacağının endişesi, korkusu içinde. Her gün köyler yıkılıyor, mezarlar yıkılıyor, köyler haritadan siliniyor, insanlar sığınma zorluyor, işkence görüyor, sorgusuz-sualsız öldürülüyor. Gazetelerin verdikleri bilgilere göre İran ve Irak sınırı boyunca yüzü aşın kin köyün tümden tasfiye edileceği ve insanların toþekün sığınma edileceği söylüyor. Adeta Doğu bir kapalı av alanına haline gelmiş. Kimin ne yaptığı, nasıl bir uygulama yaptığı bilinmiyor. Bu dram karşısında maalesef kamuoyu suskun. Büyüktür basın, büyük ölçüde sessiz, parlamentoda bir tepki yok. Sanki olaylar Türkiye'nin dışında cereyan ediyor. Bakışlarınız Azerbaycan'da olup bitenler büyük tepkiyle karşılanıyor, radyo, televizyon yaygara koparıyor, basın manşet atıyor ama Doğu'da büyük dram yaşanırken kimseyin sesi soluğu çıkmıyor. Neden? Çünkü yıldardan beri adeta Doğu'da yaşayan insanlar Türkiye'nin dışında insanlar olarak ve Türkiye'nin bütünlüğe karşı potansiyel bir düşman olarak algılanmış ve gösterilmiştir. Kürtler bu vatanın özbedz evlatları olarak hiçbir zaman görülmeli ve gösterilmedi. Ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapıldı, hatta vatandaş muamelesi dahi yapıldı diyemezsiniz. Bundan ötürü kamuoyunun vicdanında da orada yapılanlara karşı bir tepki doğmuyor. Sanki ülkenin dışında olaylar cereyan ediyor. İnsan Hakları Derneği'nin hemen harekete geçmesi lazımlı, Demokrasi İzleme Komitesi'nin hemen harekete geçmesi lazımlı, bütün siyasi partilerin şiddetli tepki göstermeleri gerekiyor. Ama hiçbir ses yok. Demokrat kamuoyunu harekete geçirerek için mektuplar yazdım, Doğu'da süren savaşa son verilmesi için bir kampanya açılmasının gerine dikkat çektiim ve bu kampanyayı yazılarıyla, sahip oldukları olanaklarla desteklemelerini talep ettim. Bir yanıt vermeden bu mektuplar, Milliyet gazetesinde iki yazara yazdım, cevap yok. Cumhuriyet gazetesinde iki yazara yazdım, cevap yok. Bu ülkede devrimciyim diyen, demokratım diyen, insanım diyen herkesin omuzlarına düşen bir görevdir bu drama son vermek. Bu savaşa son vermek için etkinlik göstermek, kamuoyunu duyarlı Hale getirmek, orada yaşayan milyonlara insanı bı acılı yaşamdan, bu feci durumdan Kurtarmak için mücadele edilmeli gerekiyor.

► Böyle bir kampanyanın temel istekleri neler olabilir?

Oncelikle savasın derhal durdurulması, olaganlısstı hal durumuna son verilmesi, bölge valiliğinin derhal kaldırılması, yörede asiret-

Demokrat kamuoyunu harekete geçirmek için mektuplar yazdım, Doğu'da süren savaşa somut bir kampanya açılmasını gereğine dikkati çektim. Bir yankı vermedi bu mektuplar.

leri birbirine karşı konuma getiren ve insanların bugünkü dramlarının en büyük nedenlerinden biri olan köy koruculuğu sisteminin derhal kaldırılması gereklidir. Arkasından da ölüm-kalım durumunda bulunan bu insanlarla insanca bir diyalog kurulabilmesi için bunların Kürt olarak varlıklarının tanınması ve bu insanların diline, kültürine saygılı bir ortamın yaratılması, arkasından da bu yörede yaşayan insanların özgürce demokratik süreçte katılıbmelerini sağlayabilmek için köklü bir toprak ve tarım reformunun yapılması gereklidir. Bu önlemler alındığı takdirde bu savaş kendiliğinden bitecektir çünki tarih bize göstermektedir ki eğer bir toplumda önemli bir sorun ortaya çıkmışsa o sorun iç çelişkilerin uzlaşmaz bir konuma gelmesinin bir sonucudur. Bugün Doğu'da yıllar yılı sürdürulen baskı ve terör politikası, inkârcı, assimilasyoncu baskı ve terör politikası, bugünkü ulusal birlik anlayışıyla, siyasi iktidarlarla, Doğu'da yaşayan insanlar arasında toplumun o kesimi arasında uzlaşmaz bir çelişkiye neden olmuştur ve bu uzlaşmaz çelişki böyle şiddet olayları şeklinde ortaya çıkmıştır. Onun için zora ve baskuya dayanan ulusal birlik politikası yanlıştır, bu politika ulusu bölmeye sonucunu doğurmıştır, Türk ve Kürt halkın birbirine düşman konumlara götürmektedir. Bu yanlıştır, bu çağın gerisinde kalan bir anlayıştır ve 65 yıllık uygulama bir sonu vermemiştir. Hiçbir zaman da sonuc vermemiştir. Mümkün değildir. Kürtler'in varlığı sosyolojik bir gerçekir, tek sağlıklı yol bu konunun açık seçik tartışılması, kamuoyunun bu konuda bilgi sahibi olması ve duyarlı hale getirilmesidir. Sanırımda böyle bir yolun açılmasıyla da Türkiye'de daha farklı bir ulusal birlik anlayışı gündeme gelecektir, üniter devlet içinde yeni bir ulusal birlik anlayışı, yeni bir ulus anlayışı ortaya çıkacaktır. Irkçı olmayan, şoven milliyetçi olmayan, insanların kardeşçe birarada yaşadığı, iki aslı oğe temelinde iki halkın karşılıklı olarak birbirine saygısını ve özgürce verecekleri karar sonucu oluşan bir ulusal birlik söz konusu olabilir. Yoksa şimdiye kadar uygulanan politikalarda ısrar edildiği takdirde ulusal birlik olmayacağı, ulusal birlik tehlikeye girecektir. Ve ben bundan ötürü bugüne kadar uygulanan politikalara ulusal birlik politikası değil, ulusal hizmet politikası diyorum.

► 12 Eylül darbesi bütün halkı örgütsüzlestirdi, yasal örgütlerinden mahrum bırakıldı. Şu anda gerek insan hakları konusunda gerek Kürtler üzerindeki baskı konusunda toplumda yeterli bir tepki olmasının önemli nedenlerinden birisi herhalde depolitizasyon ve örgütsüzleştirme olsa gerek. Dolayısıyla politizasyon ve örgütlenme gereklidir. Marksistler'in birliğini sağlayacak bir hirlesik Marksisti partisi yasal olarak kurma çabalalar var. Ben hem bu konu hakkındaki düşünce ve tavsiyelerimi duymak hem de genel örgütlenme mücadeleinde Kürtler'e düşen bir şeyle var mı, bu konuda düşüncelerinizi öğrenmek isterim.

Merak ettiğiniz konu son derece önemli sa-

yın Anadol. Gerçekten 12 Eylül'den bu yana çok yaygın bir depolitizasyon uygulaması yapıldı. Ve bugün demokrat, Marksist çevreler hemen tümüyle örgütsüz bırakıldı. Demokratlar, devrimcilerin, Marksistler'in vakt kaybetmeden sıratle örgütlenmeleri gerektiği naatindeyim. Çünkü geni kitleler örgütsüzdür bugün. Egemen sınıfların politik saldıruları karşısında sahipsizdir. Örneğin Doğu'da yaşanan drama, baskılara karşı tepkisizliğin bir nedeni de budur. Oradaki insanların hak ve hukukuna sahip çıkacak ciddi, demokrat veya Marksist bir partinin olmayı çok olumsuz bir rol oynamaktadır. Marksistlerimizin yasal Marksist partisi sıratle hayatı geçirme bekliyoruz. Öznel düşüncelerimizi bir tarafa bırakarak, bu ihtiyacı cevap verecek bir örgütlenmeye gerekliydi.

Bunun yanında Türkiye'de demokratik gelişimin önündeki engelleri aşmak gibi bir sorun da vardır. Bu da Doğu sorunu, Kürt sorunu diye adlandırılabilir sorundur. Bu sorun acil, sağlıklı bir çözüme ulaşmadan Türkiye'de demokrasinin yerlesmesi mümkün değildir. 141-142. maddelerin kaldırması, Marksist legal bir partinin kurulmuş olması tek başına bu sorunun çözümlemesini sağlayamaz. Tek başına Kürt sorununun Türkiye demokrasi hareketinin önünde bir engel olmaktan çıkarılmasına imkân vermez. Onun için Kürt halkın bütün sınıf ve katmanlarıyla olanakları ölçüsünde demokrasi mücadeleini katılması gerekiyor. Bu demokrasi mücadeleinin Marksist bir parti çerçevesinde kazanılması bana çok güç hatta olsaksa geliyor. Çünkü bir sınıf partisi olacaktır ve Marksist bilimin verilerine göre hareket edecektir. Sınıf bilinci olan kitlelerin desteğini alacaktır. Hentz kendisi için bir sınıf konumuna gelmeni olan kitleler; işçiler, emekçiler, köylüler bir yana Doğu'da egemen çevrelerde, toprak sahipleri, ticaret erbabi ve egemen sınıftan olan diğer katmanları da bu savaşa kazanmak gerekiyor. Çünkü onlar da bu baskılardan rahatsız olmaktadır. Onun için Doğu'nun tüm sınıf ve katmanlarının demokrasi mücadeleine katılmalarını sağlayacak bir yöntem geliştirmek gerekiyor. Ben şahsen Doğu'daki ve Bati'daki demokratların, yani Kürt ve Türk demokratların, birlikte oluşturacakları katılımcı, insan haklarına dayalı, çağdaş demokrasiyi gerçekleştirecek bir partide mücadele etmeleri gerektiği inancındayım. Örneğin bugün CHP'nin mirasçısı sayılan SHP, adeta devletin tek sahibi konumunda görünenek Millî Emniyet'ten ve devlet benim diyen gizli odaklardan aldıkları mesajlara dayanarak politikalar üretmektedir, kararlar almaktadır. Bu tutumundan ötürü SHP ülkedeki ihtiyacı cevap verecek, çağdaş bir demokrasının savunucusu konumunda değildir. Nitekim Kürt kökenli 7 milletvekillinin Türkiye'deki demokrasi hareketine bir katkıda bulunmak üzere yaptıkları bir girişim; Paris'te yapılan bir konferansa izleyici olarak katılımları suç sayılarak partiden ihraç edilmişlerdir. Oysa çağımızda insan haklarına dayalı çağdaş demokrasi sorunu artık bir ülkenin iç sorunu olmaktadır. Bir ülkenin demokrasi güçleri kendi ülkelerinin iktidarlarına karşı demokrasi savaşını verirken, başka ülkelerin demokrasi ve insan hakları için mücadele etmektedirler. Bu başka bir Ülke-

nin içlerine karışma biçiminde değerlendirilemez. Türkiye'deki demokratlar, demokratik örgütler de başka ülkelerdeki haklısızlara karşı çıkacaklardır, başka ülkelerdeki kuruluşlar da Türkiye'deki insan haklarına aykırı davranışlara karşı çıkacaklardır. Buna alışmak lazımdır. Özellikle SHP Sosyalist Enternasyonal'e bağlı bir parti olarak bunu öncelikle anlaması, kavraması gereklidir, adeta ırkçılığın bayraklarını yapmıştır. Onun için Doğu'daki insanların artık Türkiye'deki siyasi yelpazede bulunan partilerden hiçbir umudu kalmamıştır. Bu nedenle demokrasi mücadeleşine farklı bir platformda, gizli odakları yönledirdiği devlet anlayışı dışında, bugünkü insan haklarına bağlı çağdaş demokrasi uygun bir demokrasi mücadeleşine katılımları gerekmektedir. Bu 7 milletvekili ve onlara daha sonra katılmış olan Kürt kökenli ve Türk kökenli milletvekillerinin yürüttüğü hareket eğer bu ihtiyacı cevap verirse sanırımdı. Kürtler'in desteğini görecektir. Kürtler toplu halde böyle bir demokrasi mücadeleşinin yaygınlaşması, gelişmesi, tabana oturması için bittün güçleriyle böyle bir harekete destek olacaklardır. Ama bu hareketi yönetenler klasik "parti" anlayışı çerçevesinde kalıp muhalefette ya da henüz örgütlenme aşamasında her türlü demokratik talebe evet deyip, daha sonra 12 Eylül'ün meşruyeti sınırları içinde kalmakta ısrar ederlerse, kitlelerin beklenilerine cevap veremezler ve ülkenin ihtiyacı olan insan haklarına dayalı çağdaş demokrasi mücadeleşine öncülük yapmazlar.

► Böyle bir programın "amacı" maddesi siz yazacağınız kısaca nasıl yazarınız?

Öncelikle Türkiye'de 12 Eylül Anayasası'nın ve bu anayasamın çizdiği hukuk çerçevesinin tüminden tasfiyesini, yerine yeni bir anayasamın getirilmesini; insan haklarına dayalı, katılımcı, çağdaş demokrasiyi öngören bir anayasamın yapılması; Toplantı, Gösteri ve Yürüyüş Kanunu'nun derhal yürürlükten kaldırılmasını, yerine bu anayasaya uygun Gösteri ve Yürüyüş Kanunu, bu anayasaya uygun Siyasi Partiler Kanunu, bu anayasaya uygun Dernekler Kanunu ve bu anayasaya uygun İş Kanunu'nı, bu anayasaya uygun Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu'nu ve yine bu anayasaya uygun olarak lokavın bir hak olmakta çıkarılması gibi geniş bir çerçevede içerisinde demokrasiyi öngorecek bir anayasayı yapımamı taahhüt ederim, ben hazırlarsam programım.

► Kurt sorunu bağlamında...

Kurt sorumunda bugüne kadar geçerli olan ulus anlayışını, Türkiye'de herkes Türk'tür anlayışını bir tarafa iten, Kürt halkın varlığını kabul eden, Kürt ve Türk halkın eşit haklı kardeşçe birliğini öngören bir ulus ve ulusal birlik anlayışı çerçevesinde ilgili anayasaların yeniden düzenlenmesini öngorecek bir programatik düzenlemeyi öneririm. ■

Bugünkü ulusal birlik anlayışı, siyasi iktidarlarla, Doğu'da yaşayan insanlar arasında uzlaşmaz bir çelişkiye neden olmuştur ve bu uzlaşmaz çelişki böyle şiddet olayları şeklinde ortaya çıkmıştır.

bundan ötürü bugüne kadar uygulanan politikalara ulusal birlik politikası değil, ulusal hizmet politikası diyorum.

► 12 Eylül darbesi bütün halkın örgütsüzlestirdi, yasal örgütlerinden mahrum bırakıldı. Şu anda gerek insan hakları konusunda gerek Kürtler üzerindeki baskı konusunda toplumda yeterli bir tepki olmasının önemli nedenlerinden birisi herhalde depolitizasyon ve örgütsüzleştirme olsa gerek. Dolayısıyla politizasyon ve örgütlenme gereklidir. Marksistler'in birliğini sağlayacak bir hirlesik Marksisti partisi yasal olarak kurma çabalalar var. Ben hem bu konu hakkındaki düşünce ve tavsiyelerimi duymak hem de genel örgütlenme mücadelende Kürtler'e düşen bir şeyle var mı, bu konuda düşüncelerinizi öğrenmek isterim.

Merak ettiğiniz konu son derece önemli sa-

Türk-İş Genel Kurulu ve sendikal birlik

SERT ÇATIŞMALAR OLACAK

Türk-İş Genel Kurulu'nun oybirliğiyle aldığı kararlar, ülkemizde önumüzdeki dönemde yükselecek olan birlikte meşru kitle mücadeleinin kısa vadeli programını oluşturmaktadır.

Ankara'da 6 Ocak 1990 günü DISK ve bağlı sendikaların yöneticileri bir toplantı yaptılar. Bu toplantıya DISK Genel Başkanı Abdullah Baştürk tarafından sunulan raporda şu değerlendirmeye yer alıyordu:

"Türk-İş'in çağdaş iş hayatını yeniden kurmak bakımından hiçbir çözüm olmayacağı son Türk-İş Genel Kurulu ile bir kez daha görülmüştür. DISK üyeleri askeri yönetimin zoruya Türk-İş bünyesinde toplantı halde, Türk-İş yönetimi yine sağın elinde kalmıştır. Böylece, işçi sınıfını bölmeyelim diye DISK'in canlandırılmışını gözardı edenler ve mücadeleyi Türk-İş içinde vermemi yegleyenler yanıldıklarını görmüş olmalıdır. İşçi sınıfının birliğini sağlamak bizim temel amacımızdır. Bu birlige herkesten çok biz değer ve önem veririz... Sermaye ile kucak kucaga olunarak birlik sağlanamaz. İşte bu yüzden diyoruz ki, birlik Türk-İş içinde kurulamaz..."

Türk-İş'in Genel Kurulu, Petrol-İş dergisinin Ocak 1990 sayısının kapısında ise şöyle değerlendirildi: "Türk-İş Genel Kurulu: Tabanın gücü yönetimde değil, kararlara yansısı... Türk-İş Genel Kurul kararlarını yaşama geçirmek, baha rüzgarlarını 1990'lara taşımak için görev başına." Bu değerlendirmeye katılmamak mümkün değildi.

Türk-İş Genel Kurul Kararları

Türk-İş Genel Kurulu'nda oybirliği ile alınan kararlar arasında şunlar yer almıştır:

- TCK'nın 141, 142 ve 163. maddelerinin kaldırılması,
- Genel grev,
- Direnişlere Türk-İş'ten destek,
- Tüketicileri boykotları,
- Demokrasiye yonelecek her türlü müda-
- haleye karşı çıkma,
- Demokratik kitle örgütleriyle yakın iş-
- birligi,
- 1 Mayıs,
- Tüm sendikalar arasında dayanışma,
- İşçinin sınıf bilincini geliştirici eğitimler.

Türk-İş Genel Kurulu'ndaki saflaşmalar ve alınan sonuç konusunda bugün daha fazla

tartışmanın bir yararı yoktur. Önemli olan, işçilerindeki işçilerin, sendika temsilcilerinin, şube yöneticilerinin ve sendika yöneticilerinin tavridir. Sermayenin saldırısı durmadığına göre, işçi sınıfının mücadele de yükselecektir. Türk-İş Genel Kurulu'nda oybirliğiyle bu kararların alınmış olması, önemli bir mevzidir. Türk-İş Genel Kurulu'nun oybirliğiyle aldığı bu kararlar ülkemizde önumüzdeki dönemde yükselecek olan birlikte meşru kitle mücadeleinin kısa vadeli programını oluşturmaktadır.

1990'da sert çatışmalar olacak

1990 yılında Türk-İş'e bağlı sendikaların 624 bin üyesinin toplu iş sözleşmesi görüşmeleri başlayacaktır. Hak-İş üyeleri ve bağımsız sendikalar da hesaba katılırsa, 1990 yılında 750 bine yakın işçi, sermayedar sınıfı doğrudan karşı karşıya gelecektir.

1989 yılına bahr eylemleri damgasını vurmuştu. a) Bu eylemler ağırlıkla çok sayıda işçinin birarada çalıştığı kamu kesimi işçilerinde gerçekleştirilmiş; b) siyaset iktidar beklemediği bir kitleSELLİKLİ Karşılaşması; c) yerel seçimler öncesi oy kaygısıyla, seçimler sonrasında da kaybının şokuyla fazla müdahale edememiş; d) vermek zorunda kaldığı zamları enflasyonla geri almayı planlamıştı.

1990ındaki toplu iş sözleşmelerinin çoğunluğu özel sektöründedir. Türk-İş'e bağlı sendikaların toplu pazarlığa oturacak 624 bin işçinin 268 bini 500 kamu kuruluşunda, 356 bini ise 1409 kamu kuruluşunda çalışmaktadır. Kamu kuruluşlarındaki 268 bin işçinin 99 bini 365 belediyedelerdir. İşyerleri oldukça dağılıktır.

Siyaset iktidar ve polis, daha küçük ve dağınık işçi gruplarının karşısında daha deneyimli olarak çıkmaktadır. Sermayedar sınıf ise, özellikle iş yavaşlatma ve vizite eylemlerinin yol açığı üretim kaybını kabullenemeyecek bir ekonomik durumda değildir. Bu durum, kanun dışı grev iddialarıyla işçi çıkartmalarının artmasına yol açmaktadır.

Hükümet, belediyelerde yönetimde olan muhalifet partilerini yipratmak amacıyla, belediyelere, Belediye-İş Sendikası'nın haklı taleplerini karşılayabilecekleri kaynakları vermeyecektir. Belediyecilerin işçilerle olan borçları ve Belediye-İş'e olan aiddat borçları, bu işkolundaki mücadeleyi sertlesirecektir. Belediye gelirlerinin sınırlı olduğu dönemlerde belediye ile sendikanın işbirliğiyle yapılan dişnişer yeniden gündeme gelebilir.

Türkiye Taşkömürü Kurumu'nda çalışan 48 bin işçi, hükümetin özelleştirme politika-

siyla karşılaşacaktır. Hükümet, Thatcher Hükümeti'nin 1984-1985 yıllarında İngiliz maden işçilerine uygulattığı bir grevben benzeyen Türkiye'de tezgahlamaya çalışabilir. Bu da mücadelenin sertleşmesini getirecektir.

Özel sektörde ise tekstil ve metal işkollarında çok sayıda işçi mücadeleye girecektir. Metal işkolunda MESS bu dönemde epey zorlanacağı benzetmektedir.

Sözleşme görüşmeleri 1990 yılında başlayacak işçiler, 1989 yılında kamu kesimi işçilerinin elde ettikleri sonucu hareket noktası olarak alacaklar ve daha ötesine geçmeye çalışacaklardır. Grev hakkı tizerindeki yasak ve kısıtlamalar ise askeri dönemdeki mantıkla sürdürmektedir. Yeni grev tütüğü ile kısıtlamalar daha da artırılmıştır. Bu koşullarda, başı 1989 yılında kanıtlanmış grev-dişi eylemlere daha yaygın, ama küçük birimler halinde başvurulduğunda, sermayenin saldırısı sert olacaktır.

Ne yapılmalı?

Türk-İş Genel Kurulu'nda oybirliğiyle alınan kararların hayatı geçirilmesi, sermayenin saldırısının püskürtülmesi ve yeni mevziler kazanılması için büyük ölçüde yeterlidir. Türk-İş'in yapısı, sermayenin ve ANAP'ın tavrı nedeniyle, 1980 ve özellikle 1986 yılından sonra çok büyük değişiklikler yaşamıştır. 1989 Genel Kurul kararları bunun kamidir.

Sermayenin saldırısı ancak işçi sınıfının geniş kesimlerinin birlikte vereceği meşru kitle mücadeleyle geriletebilir. DISK mutlaka açılmalıdır. Ama Türk-İş ile DISK arasındaki ilişki 12 Eylül öncesindeki çok farklı olmalıdır. Çünkü bugünkü Türk-İş ne 12 Eylül'deki, ne 1982 Anayasaya oylamasındaki, ne de 1984-85 yıllarındaki zirvelerdeki Türk-İş'tir. DISK'in bugünkü bazı yöneticileri 1960'lı yıllarda 1977 yılına kadar nasıl değişimlerse, Türk-İş'in tue kitlesi ve yöneticilerinin önemli bir bölümünü de benzer bir süreci yaşamıştır.

► Saldırıları nasıl göğüsleyecek, Türkiye'de işçiler 1990'da sermaye ile sert sürümelelere girebilecek.

Fakirlik bütçesi

Ülkenin kit kaynakları kısa dönemli dengeler uğruna yabancılara aktarılmaktadır.

Gelir bölüşümünde ortaya çıkan bozukluk ülkenin sosyo-ekonomik yapısını bozmuştur.

1990

Mali Yılı Bütçe
Kanunu 10,6 tri-
yon lira açıkla
Türkiye Büyük

Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bündüüzere
açıktan resmi rakkamlara göre 1989 yılında enflasyon
hızı yüzde 70,4 olmuştur. Bu nedenle 1990 Mali Yılı Büt-
çe Kanunu'nda öngörülen bütçe açığı miktar üzerinde
tartışma açmak zorunlu olmaktadır.

1990 yılında beklenen bütçe açığı toplam harcamalara
göre yüzde 16,58, geliriye göre ise yüzde 19,88'dir. Bu
verilere göre bütçenin uygulanabilmesi için her Türk
vatandaşı adına hükümetin yaklaşık 200.000 lira borç-
lanması gerekmektedir.

Bütçe yasasının 36. maddesi Hazine ve Dış Ticaret
Müsteşarı'nın bağlı olduğu bakanı mali yıl içerisinde
9 trilyon lira tutanında, bir yıl ve daha uzun vadeli iç borç-
lanma yetkisi vermektedir. Borçlanabilecek miktar ge-
rektiğinde 9 trilyon liranın yarısı kadar fazla olabilecek
yani 13,5 trilyon liraya çıkartılabilir.

Bütçe yasası gereği olarak Hazine ve Dış Ticaret Mü-
steşarı'nın bağlı olduğu bakan her Türk vatandaşını
bor alına sokabilecek, bu yetkiyi bütçe yasasında be-
lirlenen koşullara uygun olarak kullanacaktır.

Verilen yetki sınırlan içerisinde çıkarılacak devlet tah-
villerinin çeşitlileri ile bunların faz oranı, İhraç fiyatı, öde-
me süresi, basım ve satış yöntemleri ve diğer koşullar
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı tarafından belirlene-

cektir. Bu tahvillerin basım giderleri ve satışa katılacak
bankalara ödenecek komisyon ve banka işlemleri ver-
gileri ile sabah katılan bankaların satış işlemleri dolay-
ıyla yapılacak her türlü gider, vergi, resim ve harçla-
rin Hazine tarafından bankalara geri ödenmesinde ve
tahvillerin basımında uygulanacak kurallar Hazine ve Dış
Ticaret Müsteşarı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Ban-
kası arasında Muhasebe-i Umumiye (Genel Muhasabe)
ve Devlet İhale Yasası uygulanmaksızın akdedilecek ma-
lli servis anlaşması ile belirlenecektir.

İç borçlanma için çıkarılacak tahvillerin basımı, sat-
sa sunumu ve bu işin ilgilisi olarak yapılacak işlemlerin
devlet denetiminden uzak tutulabilmesi için 1990 Mali
Yıl bütçesine hüküm konulmuş, bu hüküm Türkiye Bü-
yük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş, Muhasebe-i
Umumiye Yasası: yarınca denetim yetkisine hizb bulu-
nur Sayıştay bu konuda devre dışı bırakılmıştır.

Devlet, 1990 Mali Yıl bütçesi tasası ile adeta bir işe-
cilik yetkisi almış, bu yetkinin uygulanması yine bütçe ya-
sası ile anayasal bir kuruluş olan Sayıştay'ın denetimi
dışında bırakılmıştır.

Çıkarılacak tahvillerin fazı ve anapara ödemeleri ile
malı servis anlaşmasında yer alacak ödemeler ve bun-
ların dışında kalan diğer konsolidasyon devlet borçları ile il-
gili gider ve işlemler her türlü resim ve harçtan başlıktır.
turulmuştur.

Devlet iç borçlanma senetlerinin dövizde endeksi ola-
rak İhraç hafifinde, anaparadaki kur artışı her faz öde-
me tarihi itibarıyle yeniden hesaplanıp ana değerine ek-
lenerek iç borç kaydı yapılacaktır.

Devlet iç borçlanma tahvilleri ile Hazine bonoları ka-
mu kurumlarının yapacakları ihale ve sözleşmelerde le-
minat olarak ve Hazine tarafından şebləcək milli emlak
bedellerinin ödenmesinde nominal değerleri üzerinden
kabul edilecektir.

1990 Mali Yılı bütçesi geçtiğimiz yıl bütçe yasaları
canlıklıdır. Çünkü bütçe yasasının 60. maddesi vergi
lere ilgili hükümleri içermektedir. 1990 yılı kadar ver-
gi yasalarının uygulanması ile ilgili olarak yapılması öngö-
rülün değişikliklerin ayrı yasalar halinde şekillendirilmesi
aşağıda 1990 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile terk edilmiştir.

1990 Mali Yılı bütçesi yasası'nın 80. maddesi ile ticari
ve serbest meslek kazanı, sahipleri için uygulanmış öngö-
rülün hayat standartı gösterge rakamları ile temel
gösterge rakamlar artırılmış, bu artıştan vergi yüküm-
lülerini başlangıçta haberdar olmamışlardır.

Bütçe yasası ile yapılan düzenlemeye gereği olarak, An-
kara, İstanbul, İzmir gibi kent merkezlerinde faaliyet gö-
teren serbest meslek erbabı 1989 yılında en az 10,2 mil-
yon kazanç elde etmiş gibi vergi ödemek zorunda kala-
caklardır.

Bütçe gelirlerinin vergi gelirleri ile karşılanması sira-
sında dikkate alınması gereken İhaleler, 1990 Mali Yılı
bütçe yasası çalışmanın sırasında dikkate alınmamış, vergi
gelirler, daha çok alt ve düşük gelir seviyesinde yer alan
vurtuşlar üzerinde etkin olabilecek şekilde belirlenmiştir.

Özellikle 1989 yılı Aralık ayı sonunda Bakanlar Kurulu
tarafından alınan bir serisi kararla kesilecek ceza mik-
tarları artırılmıştı. Vergi doğuran olayları belirlemesi

ile ilgili olarak artınan ceza miktarları yeterince bilin-
lendirmemiş yükümlüler açısından üzerinde durulma-
si gereken bir konudur.

Daha çok alt gelir grubunda yer alan ve enflasyon ne-
deniyle elindeki malî olanaklar giderek azalan peraken-
deci nezdinde yapılan yaygın denetimler sonucunda, işi-
ni terk etmek zorunda kalan esnaf ve sanatkarlarının
sayısı giderek artmaktadır, bağımsız çalışma olağanlığını
kaybeden esnaf ve sanatkarlar sonuçta Ücretli haline dönüştürmektedirler.

1990 yılına girerken yapılanitizenmeler bireysel ni-
telikte küçük sermaye ile çalışan ve daha çok beceriye
dayalı faaliyet gösteren esnaf ve sanatkarlar ücretli ha-
line getirilecek bir özellikle sahiptir.

Türkiye 1990 yılına girerken, yetkililerin de ifade etti-
ği gibi dış ödeme dengesi açısından herhangi bir so-
runa şimdilik karşı karşıya değildir. Döviz kurları belli
bir istikrar kazanmıştır. Ama ve dikkatle dalgalanmalar pek söz
konusu olmamaktadır.

1990 yılına girerken İhracatımızda belli bir duraklama
olmuş, iç piyasaların istikrarı tutulabilmesi için İh-
rat işlemleri içinde bazı kolaylıklar sağlanacağı açıklan-
mıştır. Bu arada ya sebzə ve meyve İhlat konusu tar-
ışmalara neden olmuştur.

Döviz kurlarının oynak olmasına nedeniyle, yabancı
para, getirişi kazanlı ülke olarak Türkiye'yi görmeye ve
bulmaya başlamıştır. Bu daha çok yapılan istihbarat ve
edinen bilgilere hâreket kazanan bir olgudur.

Diğer ülkelerde özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde pa-
rasal tasarrufa verilen faiz ve kâr payları hâlidir. Faiz
oranı en yüksek yüzde 14'ler civarındadır. Bu oran aynı
zamanda kâr payı dağıtım için de ölçü alınabilir. Örne-
ğin 10 bin dolarlık bir tasarrufun aylık faiz miktarı bu du-
rumda yaklaşık yüzde 1,1 oranındadır.

10 bin doların en yüksek faiz uygulaması ile bir aylık
getiri ise ayda yaklaşık 110 dolardır. Oysa söz konu-
su tasarruf elindeki dolarları Türkiye'ye getirmiş olsa ve
doların Türk Lirasına çevirerek herhangi bir bankaya
bir vadeli yatırmış olsa elde edeceği malî planlığı söyle-
ceye hesaplayabiliriz.

1989 yılı Kasım ayı sonlarına doğru doların Tahta-
kale satış fiyatı 2.320 lira civandır. Ülkemizde bu ta-
rihlerde 10.000 dolar geldiğini varsayılmak ve Tahtakale
piyasasında Türk Lirasına dönüşüğünü düşünelim. El-
de edilecek Türk Lirası miktarı ($2.320 \times 10.000 =$) 23.200.000 liradır.

23.200.000 liraların bir ay süre ile yıllık yüzde 38'den
bir ay vadeli olarak herhangi bir bankaya yatırıldığını var-
sayalım. Bu faiz oranı ile ayda yüzde 3,16 oranında faiz
geliş elde edilir. 23.200.000 lira bir aylık vadeli hesap
için alınacak faiz miktarı vadeli bitiminde en az ($23.200.000$
 $\times 3,16 =$) 733.120 liradır. Bu miktarın gelir vergisi ve
savunma sanayi fonu için toplam yüzde 10,5 oranında
kesinti yapılır. Kesintiden sonra mevduat sahibinin eli-
ne kalacak net miktar ($733.120 - 733.120 \times 10,5\% =$) 656.141 liradır.

Aralık ayı sonunda döviz kurlarında hâlid bir değişim
olmasına rağmen özellikle dolarda pek değişim ol-
mamıştır. Dolanın değeri 2.320 lira civandır. Elinde-

▼ Fakirleşme ortada.
Satınalma gücü düşündü,
pazarlar daha da önem
kazandı.

ki 10 bin dolan Türkiye'ye getirip bir ay vadeli bir bankaya yatran kişi, ay sonunda, yani vade bitiminde tasarrufunu ve elde ettiği net faizi tekrar dolara çevirmek isterse ($23.200.000 \cdot 656.141 / 2.320$) yaklaşık 10.282 dolar elde edecektir.

Böylece yabancı tasarrufunu ABD'de veya herhangi bir Avrupa ülkesinde tutması yerine Türkiye'ye getirip değerlendirmesi ona beklediğinin çok üzerinde bir menfaat sağlayacaktır. Bu menfaat yukarıdaki hesaplamadan da anlaşılacağı üzere 10 bin dolarda aylık ($282 - 110 = 172$ dolardır).

Türkiye'nin dış ödemeler dengesinde bir sorun yoktur. Döviz kurları düşüktü tutulduğu sürece bu böyle olacaktır. Çünkü ülkeye döviz giriş hızlanmıştır. Ancak Türkiye'den yabancı lara ülke kaynaklarından pay aktanmaya başlanmıştır. Bu aktarma, kısa dönemde dış ödemeler dengesi rahatlığı için sağlanmıştır.

Yabancıların ülkeye döviz getirmeleri, Türkiye içerisinde getirdikleri dövizlerini serbestce değiştirebilmelerine rağmen, döviz giriş cahâa çok resmi işlemler dışında olmakta, şuna da serbest döviz piyasında işlem gören veya görmesi muhtemel döviz miktarı kesin olarak bilinmemektedir.

Döviz giriş enflasyonist etki yaratın bir oğudur. Çünkü ülkeye giriş yapılan döviz bedellerini ödeyebilmek için Türk Lirası gereklidir.

Yaş sebze ve meyveyi yurdışından ithal etmeye düşündür. İthalat serbest bırakmak için çeşitli girişim ve yasal düzenlemelerin yapıldığı bir dönemde yatırımlar durmuş, ülke vatandasının satın alma gücü düşmüştür.

1989 yılının altı aylık ödemeler dengesi hesaplanan sonuçlarına göre cari işlemler bilançosunda Haziran ay sonu itibarıyle 48 milyon dolarlık açık olmuştur. 1988 yılı Ocak-Haziran döneminde 368 milyon dolar olan cari işlemler açığı 1989 yılının aynı döneminde yüzde 87 oranında azalmıştır. Dış ticaret bilançosundaki açığın artmasına karşılık diğer mal ve hizmet gelirlerinde içi dövizlerinde ve turizm gelirlerinde meydana gelen gelişmeler cari işlemler bilançosu açığını önemli ölçüde azaltmıştır. Ancak bu arada Türkiye'ye fazla avantaj için giren döviz kanalları da giderek artmaya başlamıştır. Bu konu resmi kayıtlar dışına da taşmıştır.

Türk Lirasına olan talep artışı, milli para değerini artıracağı düşüncesi ortaya çıkan gelişmeler sonucunda yok olmuştur. Yabancı para deffterindeki müdafaiçi istikrar, Türk lirasına ülke içerisinde talebi artırmış, bu karşılık döviz girişini Türk Parası ile ödemek zorunda kalan para yönetimi emisyon hacmini artırmakte sakince görmemiştir.

1990 malı bütçesi faktörleme bütçesi niteligidir. Sabınlama gücünde ortaya çıkan düşme ve kişi başına dolar bazında düşen gayrisafi hasile rakamları da bu görüşü doğrulamaktadır. 1990 yılı bütçesi içerisinde eğitime ayrılan pay yüzde 17,3, buna karşılık faiz ödemelerine ayrılan pay yüzde 23,1 dir. Ülkenin eğitime ayrılan kaynaklarından daha fazlası borç faizlerinin ödenebilmesi için teda edilmemektedir.

Bütçenin bugünkü hali ile kesinleşmeyeceği, iç borçlanma kaynaklarına daha çok başvurulacağı bir varsağım olarak kabul edilmelidir. Gerçekte bu görüş bütçe yasasının 36.maddesine konu oluşturmuştur.

Ülkenin kit kaynakları kısa dönemli dengeler uğruna yabancılara aktarılmaktadır. Gelir bölüşümünde ortaya çıkan bozukluk ülkenin sosyo-ekonomik yapısın bozmuşdur. Alt gelir gruplarında yer alanların sayısı artmış, buna karşılık gayrisafi milli hasılidan alındıktan pay düşmüştür. Üst gelir grubunda yer alanların sayısında artılmazken pay alımı açısından dana farklı hale gelmişlerdir. Bunun kaçınılmaz sonucu bütçe kaynaklarının yaklaşık 1/4 ünün faiz olarak ödenmesidir.

DOKUN DOĞRAMACI ADINA ÜZGÜNÜM

YÖK Başkanı İhsan Doğramacı tam dokuz yıldır gündemde. Gün geçmiyor ki, Doğramacı adı kamuoyunda ilk isim olmasın. Görevden alınması ve ayrılmazı da olası değil. Üniversitelerin tek egemeni olmayı seviyor ve oyle tanınmayı da çok istiyor. Göstermelik olan YÖK kurulu da gerçekte o ne derse yapıyor. Bay Doğramacı, aynı konuda az zaman aralığında iki zıt karar alma becerisini gösteren insan. Normal insan kişiliğinin izin veremeceği bu tür karar değiştirme ve uyum gösterme özelliğini kaç insan gösterir? İşte Doğramacı, böyle bir insan. Bunu da son yıllarda gizli saklı olmadan kanlıyor.

Bir turban olayıdır. Üniversitede okuyan kız öğrencilerin bir bölüm türban, başka deyişle başörtüsü takmak istiyorlar. Bu istek Doğramacı'nın elinde oyuncak oldu. 1982'den beri neredyse altı ayda bir karar değiştiriyor. Kim güçlü ise ona uyuyor. Her uyumda kendine göre bir gerekçe buluyor. Buluyor ama, kişiliğini yerle bir ettiğini görmezlikten geliyor. Sonuçta, oldum olsam Doğramacı'yı kişi olarak sevmeyen ve davranışlarını sürekli eleştiren bizleri bile üzüyor. Bu kadar olmamalı, dedirtiyor. Bizler insan ve insanlık adına üzülüyoruz. Düşmanımız da olsa insan olarak bilinen bir varlığın güne göre sık değişim göstermesini istemiyoruz. Onun için Doğramacı adına üzgünüz. Kısacası insan Doğramacı adına üzgünüz.

Gelin de üzülmeyin. 1982'de o günün Atatürk'ü geçenlerin adına turbanı üniversitelerde yasaklıyor. Turbanlı öğrenciler derslere alınmıyor. Bir yıl sonra ANAP iktidara geliyor. Turban bayrak yapan ANAP'ın basıksına boyun egen Doğramacı, onun kişiliğinde YÖK, başörtüsünü serbest bırakmak için tanımını değiştiriyor ve modern turban adını alıyor. Hepimizin bildiği sıkımlar modern turban sayıldı ve derslere girilmeye başlandı. Bu uygulamanın yankıları kamuoyunda dîmek bilmeyince yine 12 Eylül Atatürkçilerinin baskısına boyun eğdi, turban gerçek tanımını buldu ve yasaklandı. Adam ne yapsın, birisi kendini atayan, diğeri hükümet olduğunu için işlerini gördürüdü kitle. Hangisine daha önemli işi düşecekse onun dediğini tutuyor. Aradan bir süre daha geçiyor. ANAP'ın oy oranı düşüyor. Bu düşüşe turbanın yasaklanması etkisi olduğu kanısına varan ANAP, uyguladığı baskı sonucunda; 1988 Aralık ayında YÖK, yeniden bir yönetimci maddesiyle turbanı serbest bırakıyor. Bunu, aynı doğrultuda bir yasa maddesinin çıkışını izliyor. 13 öğretim üyesi Danıştay'a, Cumhurbaşkanı Kenan Evren Anayasası Mahkemesi'ne iptal davası açıyor ve her iki mahkeme yönetmelik ve yasa maddelerini iptal ediyorlar. Böyle olunca kendiliğinden turban yasağı baş-

lıyor. Ders yılı başında turbanlı öğrenciler derslere alınmıyor. Doğramacı yaşı 75 olmasına karşın sürekli beklenen içinde olan insan. Devlet memurları işe yaramıyorlar diye 65 yaşında emekli olurken, Doğramacı'nın işe yarırlığı 75 yaşına ve sonrasında devin sürüyor. ANAP'ın baskısıyla Doğramacı ve YÖK'un seçkin üyeleri bu kez turban giyenleri cezalandıran disiplin maddesini yürürlükten kaldırırlar. Dolayısıyla, turban giyen öğrenciye ceza verilemiyor ve turban, Doğramacı ustalık ile serbest bırakılıyor.

Şu günlerde turban olayı gündeme. Bunu gündemde tutan da bizi üzен de Doğramacı'nın güvensiz kişiliği. Kamuoyunda büyük tepki alan bu uygulaması karşısında üniversitelere gizli buyruklar vererek yasaklamayı üniversiteler yapısın istiyor. Bugün kimin üniversiteler turban yasak tutuyorsa ondan izinsiz yapamazlar. Bunu böyle bilmek gereklidir. Kisacası, bu 75 yaşındaki insan, benim cinismi ve meslektaşım, kime yaranacağını bilmiyor. Sonuçta insan ve meslek, insanlar arasında büyük yara alıyor. Benim üzüntüm bu. Yoksa Doğramacı'dan bana ne! Üniversiteleri 50 yıl geriye götürün bir insan adına niye üzgün olayım?

Sabah Gazetesi'nde Bekir Coşkun "Bunlar nasıl hoca?" diye, Gündögür Mengi "Defol Hoca" diye yazıyor. Bir başka gazetedede bir grup öğretim üyesi "Doğramacı bukalemun gibidir" diyor. Kendinin atadığı ve ikinci kez seçmediği ITÜ Rektörü Kemal Kafalı da "Doğramacı 70 yaşında bir çocuktur" demekten geri durmuyor. Bütün bunlar profesör olarak beni de yaraları. Şu yazıların benim ünvanımı taşıyan insanlara söylemeni ağırlıcağızı söylüyor. Sonra da yolda gördüklerim, "profesör dediğin ne ki, onları güven olmaz, yalak insanlardır vb" sözler söyleyiliyor. Oysa ben ve arkadaşlarım bu tür sözleri hiç hak etmedik. İşte ben bunun için üzgünüm. İnsanlık ölü diye sık sık yineleriz ama, bu kadar da ölümedi canım.

1915 Irak Erbil İlçesi doğumlu çocuk hekim Prof.Dr. İhsan Doğramacı'nın yaşı 75'tir. Bu yaşta değil kamu çalışanı olan, yaşayan insan kalmadı. Rahmetli Cemal Gürsel hastayken cumhurbaşkanlığı yapamaz diye hekimler rapor verdiler ve yeni seçildi. Doğramacı için de benzer yöntem uygulanamaz mı? Bir hekimler kurulu rapor vermeli. Yaş sınırı yasa çıkartarak çözen YÖK Başkanı hekimler raporunu çözemez sanırım. Başka kurtuluş yok da ondan. Gündögür Mengi ne kadar defol dese, olmuyor işte. Bütün bunları aslında Doğramacı için istiyorsam namerdim. Ben, insanlık adına istiyorum.

Yaş sınırını yasa
çıkartarak çözen YÖK
başkanına hekimler kurulu
rapor vermelii. Başka
kurtuluşumuz yok.

"KADIN CALISMASI'NDAN KADIN HAREKETINE

Feminist olan ve olmayan sosyalist kadınlar başta olmak üzere, kadınlar arasında dayatmacılıktan arınmış canlı bir diyalogun tartışmalarımızı zenginleştireceğimiz muhakkak.

adın hareketi üzerine tartışmaları derinleştirmeye ihtiyacımız var. Kadınların kurtuluşunun kapitalizmin ve erkeğin sömürü ve baskısından kurtulmaktan geçtiği; sınıf çelikleriyle cins çeliksinin içe geçtiği, binerce yıldır bu çifte sömürü ve baskının sadece biçim değiştirdiği koşullarda başka türlerinin düşünülemeyeceği üzerine bugüne dek pek çok şey söyledi. Nihai hedefi doğru belirlerken, mücadeleni bugünü için ise pratığımız çoğu kez yetersiz, tartışmalarımızı kısalttı.

Kadın hareketinin esas olarak cins sömürüsüne karşı mücadele temelinde gerçekleştiğine dikkat etmek durumundayız.

Kamuca, öncelikle kadın kitleleri arasında siyasi faaliyette bulunmak ile kadın hareketi içerisinde yer almış arasındaki bağlantı ve farkı ayırmak gerekiyor. Her parti ya da siyasi hareketin kadın kitleleri arasında kendine yandaş bulma gayretleri çeşitli çalışma biçimleriyle somutlamıyor. Siyasi örgütlerin yan kuruluşları, rezervleri, "yedek güç"leri olarak şekillenmelerin çeşitli örnekleri gösterilebilir. (ANAP'ın Papatyaları, DYP'nin Gülleri, SHP'nin kadın komisyonları, çeşitli sol grupların "çizgi dernekleri" var.) Sosyalist siyasi hareketin de kadın kitleleri arasında ve onları sosyalizme kazanmaya, siyasi mücadeleye çekmeye yönelik faaliyetleri vardır ve kuşkusuz olmalıdır. Sosyalist siyasi hareket emekçi kadınlar, özellikle de işçi kadınlar arasında ve kadın-erkek tüm sosyalistler tarafından yürütülmeli gereken bir siyasi faaliyeti örgütlemek durumundadır. Geniş yığınlara yönelik siyasi faaliyetin ve kitleleşmeyi gerektirenin bir bölümü olarak -kendi özgürlük yanları gözetlererek- şekillendirilecek, bu faaliyetin simdiye dek ağırlıklı biçimde olduğu gibi par-

tılı kadınlarla havale edilen "kadın çalışması" olmaktadır çıkarılması gerekiyor. Bu siyasi faaliyet alanının doğru tespiti, kadın hareketini "siyasi av" alanı olarak görülmekten kurtaracağı gibi, partili kadınlardan da kadın kitlesi içinde gerçekleştirdikleri demokrat nitelikli faaliyetlerini sosyalist siyasi faaliyet olarak algılama yanlışından kurtaracaktır. Yine bu yönde, kadın hareketini "demokratik çalışma" alanı olarak gören dar yaklaşımından, bu "alan"dan siyasi hareketlere kadın devşirme mantığından kurtulmak gerekiyor. Kadın hareketinde kimse kimseden siyasi kimliğini terketmesini isteyemez. Çalışmalar sırasında çeşitli etkileşimler sonucu herhangi bir siyasi hareke yandaş da kazanılabılır, ne ki bu, vatandaşının ancak bir "yan ürünü"dür.

Diğer taraftan, sosyalist kadınların kadın hareketi içerisinde kendi konumlarını belirlemeleri söz konusu. Sosyalist kadınlar iki cephedeki -hem kapitalizmin, hem de erkeğin sömürüsünü karşı- mücadeleyi uyumlaştırmaya çabalarında, kadın hareketinin esas olarak cins sömürüsüne karşı mücadele temelinde gerçekleştiğine dikkat etmek durumundalar. Bu temede, kadın hareketinin, değişik sınıf ve kesimlerden gelen, farklı sosyal, siyasal ve kültürel konumlara sahip kadınları kucaklayan, kadın politikaları ve örgütlenmeleri açısından çok çeşitlilik gösteren pek çok parçalı bir bütün olarak görülmesi gerekiyor. Bu açıdan, örneğin kadın hareketinin bu heterogen yapısı göz önünde tutularak, kadınların kadın olmaktadır kaynaklanan tüm sorularına sahip çıkacak bir program oluşturmak (ki on yıl önce derneklerimizin yetişkinlik programları vardı) ve kadın hareketini bu program etrafında toplama düşüncesinin gözden geçirilmesi yerinde olacaktır. Kadınları, ne kadar kapsamlı olursa olsun nesnel olarak gerçekten kapsayıcı olamayacak bir program etrafında toplamaya girişmek yerine, onları bulundukları yerde (yerleşim, üretim, çalışma birimleri vb.) ve ihtiyaca uygun talepler üretmeye, talepleri gerçekleştirmek üzere inisiatif sahibi olmaya, faaliyete ve örgütlenmeye teşvik etmenin daha doğru olacağını düşünüyorum. Böyle bir yaklaşım, sosyalist siyasi hareketin kendi programatik hedefi doğrultusundaki talepleryle kadın hareketinin taleplerinin cağırdığı konu ve alanlarda politikalar üretmesini engellermez. Kadın hareketinin ortak taleplere sahip olabileceği ve ortak eylemler gerçekleştirebileceği gerçeğini de hiç dışlamaz.

Yine aynı şekilde, bu alanda örgütlenme konusunda geçmişen kalan başlıca miras

olan "örgütlenme esittir dernek", "ülke içinde örgütlenme esittir merkezi bir dernek / örgüt" anlayışının da aşılması gerektiğini düşünüyorum. İşleyiş mekanizmasını ne kadar esnek, yola çıkış amaci ne kadar kapsayıcı olursa olsun, bizzat "merkezi tek bir örgütün kadın hareketini birleştirebileceği" düşünücseli kadın hareketinin nesnel parçalı-bütün gerçeğine uymuyor.

Farklı kadın politikalarının, örgütlenme biçimlerinin kadın hareketi içerisinde kendilerini özerk birimler olarak ifade etmesinin zaaf değil, tartışmaları ve pratigi zenginleştirici olduğunu inanıyorum.

Kadınların sorunlarına, durumlarına yaklaşımında aynı ya da birbirine yakın görüşleri paylaşan kadınlar, istiyorlarsa, kadın hareketi içerisinde örgütlenme biçimlerinden sadece bir biçim olarak merkezi bir dernek/örüt elbette kurabilirler ve bunu yaparken de tüm kadın kitesine değil, kendi kitlelerine - aynı siyasi görüşü değil, kadın politikaları konusunda aynı görüşü paylaşan kitleyi kastediyorum- hitap ettiklerini bilirler. (Burada aynı parti ya da siyasi harekete mensup olan, ama kadın hareketine farklı yaklaşan kadınların pekâlâ olabileceğini vurgulamak gerekiyor. Sözgelimi birleşik Marksist parti kurulduğunda bu durumun hemen somutlanması söz konusu olabilecektir.) Ayrıca kadın hareketi içerisinde bir örgütlenme biçimini olarak merkezi bir örgüt ne derece tercih edilebilir, bu da tartışılmalıdır.

Kendi payıma, kadınların bulunduğu yerde bir araya gelmelerinden, inisiyatif ve renklerini geliştirmelerinden, kendi talep ve ihtiyaçları doğrultusunda örgütlenmelerinden, işleyiş mekanizmaları şekillendirmelerinden, özerk yapılar oluşturmalarından yanıyorum. Sol sosyalist kadınların da bir parti ya da siyasi hareket "adına", tek başlarına ya da birlikte hareket ederek, tüm kadın kitesini tek çatı altında toparlamaya girişmek yerine, kendilerini kadın kitleleri içerisinde yetkinlikleri, yaratıcılıkları, becerileriyle ve elbette siyasi kimliklerini de açıkça ortaya koyarak katılımaları gerektiği kanısındayım. Kısaca "yerinde örgütlenme" denilebilecek önerinin bir örgütlenme modeli değil, çok çeşitli örgütlenme biçimlerini kucaklayabilecek bir yaklaşım olduğunu ve kadın hareketinin gücünü marginale hapsetmek bir yana, tam tersine örgütlenmeyi yaygınlaştırarak, birlikte hareket ve ortak eylem için gerçek zemini hazırlayacağım düşünüyorum. Ister küçük bir çalışma grubu olsun, ister mahalle/semt/ilçe/il düzeyinde olsun üretici-tüketicili kooperatiflerden, kadın merkezlerine, lokallerden halkevleri ya da belediye kadın komisyonlarına, dernekler ve vb. bu örgütlenmelerin birlikte hareket etme yönünde geçici ya da kalıcı nitelikte yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası koordinasyonları için bugünden ambargo koymamın gerekliliğine, bunu kadın hareketinin iç dinamiklerinin belirleyeceğine inanıyorum.

Kadın hareketi konusunda tartışmaların henüz başlangıcındayız. Feminist olan ve olmayan sosyalist kadınlar başta olmak üzere, kadınlar arasında dayatmacılıktan arınmış canlı bir diyalogun tartışmalarımızı zenginleştireceği muhakkak.

AMERİKA'YA DİKKAT!

Avrupa'nın iki yakasının birbirine yakınlaşması çok kişiyi sevindirirken, bir avuç insanı kuşkusuz üzdü. Silah sanayiinden çıkarı olanlar, silah satanlar, ellerindeki mallardan kurtulmak için yeni pazarlar arayacaklar, yaratacaklardır.

Brüksel'deki Nato merkezinden döndükten sonra bir basın toplantısi yapan Başkan Bush, bir kadın gazetecinin sorusunu karşısında güç durumda kaldı. TV'de canlı yayılan basın toplantılarında Bush'un keyfini kaçıran soru şuydu:

Sovyetler'deki perestroika ve Avrupa'da hızla girişilen silah azaltma politikası sonucu ABD'nin de askeri harcamalarında çok önemli azalma olacaktır. Artan milyonların ülkenin yoksullarına yöneltilmesi söz konusu olabilir mi?

Bush'un baştan savıcı yanıtı kimseyi hoşnut etmedi. Soru çok yerindeydi gerçekte. Öyle ya, ABD'deki her üç zenciden biri, asgari geçimde düzeyinin altında yaşıyor. Yılda 11.000 doların altında bir gelirle yaşamaya çalışırlarken, beyazların ortalaması yıllık geliri, 25.000'in üzerinde. Ülkenin 230 milyon vatandaşının % 20'si kent kenarlarındaki gettolarda oturuyor. 19 milyon ağız, yiyecek kuponları yardımıyla doyuruluyor. Washington'daki Urban Enstitüsü'nden araştırmacı Richard Michel söyle diyor:

"Yuvralık hesap, Amerikalıların % 20'si yoksul, % 20'si zengin ve % 60'ı orta halli halktır diyebiliriz. 1980'lî yılın galipleri zenginler oldu, mağlupları ise yoksullar. Zenginler daha zenginleşti, yoksullar daha yoksulaştı." (Dagens Nyheter, 30/12/1989.)

ABD'nin brut ulusal üretiminin (GSMH) % 6,4'unun (1987) askeri araç-gereç ve silah-tan oluştuguunu, yüzbinlerce kişinin geçimini bu sektörden sağladığını düşünürsek, Bush'un basın toplantılarında neden keyfinin kaçtığını anlamamız kolaylaşır.

Ve Panama

Fazla kötümser olmak istemeyiz ama, Panama olayının, bir dizi Amerikan saldırılığına başlangıç oluşturduğu görüşündeyiz. Olayın zamanlaması, kesinlikle bir rastlantı olamaz. Noriega'ya deðgin Amerikan adamlıklarının suçlamaları yeni bir şey değil; ülkedeki son seçimlerde hile yaptığı yolundaki Amerikan savları da bilinen şeyledir. Bu durumda, Avrupa'daki gelişmelerin hemen ar-

dından Panama'ya saldıruları, tümüyle gerçek amaçlarını ortaya çıkarmıştır. Eskiye gitilirse, birçok ABD saldırısı olayının, uluslararası yumuşama ortamları sırasında gerçekleştiğinin örnekleri görülebilir.

ABD askeri sanayi doymak bilmeyen bir dev olarak kendisine pazar bulmakta, bulamazsa, yaratmaktadır. Birçok ülkede CIA eliyle etkili bir yere sahip olan Pentagon, bu sanayinin gereksinimlerine göre işlevde bulunmaktadır. The Washington Post'un ünlü gazetecisi Bob Woodward "Veil" adlı kitabı, 1981-1987 yıllarında CIA'nın başkanlığını yapan William J. Casey'nin 1983'te Ortadoğu'ya yaptığı "hosbulduk gezisini" söyle anlatıyor:

"Casey, Kahire'ye yaptığı 2200 millik uçak yolculuğundan sonra Misir Başkanı Mubarak'le buluştu ve ABD'nin ülke dışındaki CIA merkezlerinin en büyüklerinden birinin bölge şefiyle görüştü. Afgan gerillarına gönderilen silah ve araç-gereçlerin büyük bölümü Misir aracılıyla gönderiliyordu. Gezi daha sonra; Sovyetler Birliği, Suriye ve Irak'la sınırlı, Karadeniz ve Akdeniz'e kıyası olsun, Casey'in görüşüne göre stratejik konumu olup da yeterince değeri bilinmeyen Türkiye'ye devam etti. Son durak, Kral Hasan'ın Fas'ı oldu. Uğrulan her ülke çok önemiydi ve Casey'in bunlardan hiçbirini gözden kaçırılmaya ihtiyacı yoktu. CIA bu ülkelere yalnız güvenlik ve istihbarat yardımını yapmakla kalmıyor; onların önerilerine, tıbbın en son buluşlarından yararlanma, yönetimde uçak saglama ve gönderdikleri kişilere ABD'de eğitim yapma gibi hizmetlerde de bulunuyordu."¹²

Bunları yazan, ABD'nin başkentinde çahsan, adını andığı politikacılarla özel yaşamında bile birlikte olan tipik bir Amerikalı gazeteci. Ne dersiniz? CIA'nın "hizmetlerini" alan bu öneriler, alındıkları kararlarda ne denli bağımsızdır acaba? Zamanında Noriega da böyle biriydi; sonunda düşmanları oldu. Şimdi bakalım hangi Panamalı ondere "hizmet" sunacaklar... Bedeli ne olacak? Panama Kanalı mı?

Başkan Bush'un parlak geçmişinde, CIA başkanlığı da var. Ülkelerin nasıl kullanacağı oradan da biliyor. Şimdi toplu bir silahsızlanmaya gidildiği taktide, Ülke içindeki güçler çevrelerin tam telime basacağını da bilincinde. O zaman, makianının çarklarını yağlı tutabilmek için, üretimi en azından azaltılmayacaktır. Panama'dan sonra sıra belki Nikaragua'ya, belki El Salvador'a gelecektir. Çok işsiz kalırlarsa, Ortadoğu'da birtakım kolaylıklar düşünebilirler. Simdi, ABD'nin "arka bahçesi" daha etverili bölge durumun-

da. Öyle ya, dünyanın hangi ülkesinde Amerikan usulü demokrasi yoksa, gidip asker gücüyle yönetimi değiştirmek, Beyaz Saray'ın en doğal hakkı olarak gösteriliyor. Panama konusunda Ankara'nın neden tepkisiz kaldığını anlamak bu açıdan bakınca da güç olmuyor. Şimdi bir de şunu düşünün: Ya Sovyetler gidip Çauşescu'yu Romenlerden önce devirseydi "bu adam hanedan kurmuş bir sultan" diyerek, Amerikan usulü demokrasi hayranlarının tepkisi nasıl olurdu? ABD'ye istediği ülkeye girme hakkını en azından sessiz kalarak veren ülkeler, amma feryadı koşurlardı: "Çauşescu Varşova Paktı ülkelерinin en bağımsız önderiydi de ondan," diye.

Sovyetler Birliği yillardır, ABD'nin hızlandırdığı silahlanma açısından yakını, oraya yatırılan paranın ülke ekonomisinin bunalım içindeki yerlerinde kullanılamamasına üzüldü. Şimdi büyük bir istekle, askeri sanayii siyaset sanayiye aktarma çabasındalar. Aynı şey ABD için söz konusu olmadıktan, askeri sanayi aynen ayakta tutulacaktır ve bunun bedelini dünyanın çeşitli yerlerinde Beyaz Saray'a gobeği bağlı olan önerilerin yönetici halk ödecektir. Ama işgal altında kalarak, ama hiç gerekmeyen dev bir orduyu besleyerek.. Enflasyon canavarını, işsizliği ve insan haklarından yoksunluğu bu tabloya ekleyebilrsiniz.

Panama bir başlangıçtır. Lütfen Amerika'ya dikkat!

1) Woodward, Bob: Veil: The Secret Wars of the CIA 1981-1987 Pocket Books, New York, 1988. (Türkiye'de de "Peçe" adıyla yayınlanmasını sağlayınız.)

2) A.g.y. s. 300-301.

► Başkan Bush. Parlaðık geçmişinde CIA başkanlığı da var. Ülkelerin nasıl kullanacağı oradan da biliyor.

BİZ KURUÇEŞME'DE TARTIŞIRKEN...

Küller altından bir şeyleş yeşerecekse Marksist teorinin ve pratiğin, klasik öncü sosyalist parti yapısının ve daha birçok şeyin iğneden ipliğe geçirilmesinden korkmamalıyız.

Garipli ve ironik bir rastlantıyla adı "Kuruçeşme" diye kalan "Sosyalist Birlik" toplantılarında başından beri birlik stratejisini genel bir radikalleşme eksene oturtan anlayış egemen oldu. Gerek ilk çağrıcılar grubunda, gerekse tartışma toplantılarını düzenlemekle sorumlu kurulda, çoğuluğun paylaştığı bu yaklaşım, geleneksel Marksizmin çeşitli varyasyonlarını birarada tutan oldukça güçlü bir yönlüştü. Birlik strecinin devrimci-reformist ayrılığının üzerinde gelişeceğini öngören bu cephede, normal koşullarda yan yana gelmesi pek kolay olmayan birçok siyaset, "reformist" sayılan siyasetleri dışlama siyasetinde birleşmede hiç güçlük çekmedi. O güne dek herkesin kendi çevresinde konuştuğu, kendi dergilerinde yazıp çizdiği konular bu kez yüz yüze konuşuldu. Geçmişe oranla çok daha olgun bir tartışma usulü geliştirildi. Açık toplantılar da, ortak karşılığın sözcülerine karşı bile, kronolojik yaşı ortalamamanın hayli üstündeki kim "fenomen şahsiyet" i işyanı sürükleyecek kadar saygılı bir dil kullanıldı. Büyük emek ve özveri ile yayımlanan tartışma tutanakları ve bildirilerde, "devrimci" ve "reformist" tezler, daha geniş çevrelerde tartışılacak üzere yan yana sunuldu. Fakat bütün bu olumlu yanlarına karşın, devrimcilik-reformizm ekseni üzerinde saatler ve günler boyu stirüp giden tartışmalar bugüne kadar sosyalist birlik konusunda somut bir proje üretemedi. Programın "birlik düzlemleri" ile ilgili son aşaması henüz gerçekleşmemiş olmakla birlikte, daha ilk toplantıdan itibaren açığa çıkan devrimci-reformist ayrılığının dayalı yaklaşım, kısa süre içinde, sonucunu beklemeyi gereksiz kılacık netlikte kendini ortaya koydu.

Reformizmin sözcülerini olarak kabul edilenler ise "alternatif program"larını ve partileşme stratejilerini, ne kimseye benimsetebildiler ne de bunların kendileri için bağılayıcı bir ön koşul olmadığını,

dolayısı ile birlik görüşmelerini engellememesi gerektiğine, başlıklarını inandırmadılar. Bu arada "legale çıkmak" diye adlandırılan eylerler sırasında hasın açıklamaları, Kuruçeşme'de zaten fazlaıyla egemen olan "reformizmi" dışlama eğilimlerini haklı olarak daha da güçlendirdi.

Hicbir sosyalist cızyayı dista bırakmayan, Korkut Boratav'ın deyimi ile, "ilkesiz birlik"ten yana olan, benim de içinde bulunduğu azınlık ise Kuruçeşme toplantılarında kayda değer bir etkinlik gösteremedi. Ben kendi besabımı sigara dumamına boğulmuş odalar-

da, reformizm illetine yakalanmamak ve devrimci kimliğimize toz kondurmamak için neler dikkat etmemiz gerektiği yolundaki diskuşları saatler boyu dinlemekten yoruldum. İnsanın kilosu ile devrimciliği arasındaki ters orantı üzerine kurulan zarif teorilerden, şeyh vasiyetlerinden, turikatçılıktan sıkıldım. Hiç kuşku yok ki onlar da, durmaksızın Türkiye siyasetinde ciddiye alınacak boyutlarda, birleşik, kanatlı, demokratik ve legal bir sosyalist partinin hedeflenmesi gerektiğini tekrarlayıp duran benden sıkıldilar. Sonuç olarak hiç kimse yerlestiği mevziden bir adım öteye gitmedi. Legal parti tezini sürekli gündemde tutanlar dahil olmak üzere, herkes ilk gündeki pozisyonunu inatla korudu. Reformist-devrimci ayrılığının dayalılığını savunanlar, en sağlıklı birliğin ayrılmadan geçtiğini done dolana anlattılar ama kiminle ve nasıl bir birlik tasarıladıklarını bir türlü ortaya koyamadılar. Başladığımız noktaya dönmek için harcanan bunca emek ve zamanın gereklisi ise hâlâ ortaya çıkmadı.

Bizler bu minval üzere toplantı dağlıırken Berlin duvarı yıkıldı. Çavuşesku ve Bayan Elena kurşuna dizildi. Romanya'da komünizm neredeyse yasa dışı ilan edildi. Öteki Doğu Avrupa komünist partilerinden kimi halkın özür dileyerek ismini değiştirdi, kimi kendini feshetti. Bayraklardan ortak çekiçler, kızıl yıldızlar kesilip atıldı. Yüzbinlerce insan komünizm karşıtı gösteriler düzenleyerek "çoく parti, parlamentler demokrası" istediklerini haykırdılar. Çar yanısı, kralçı, milliyetçi, liberal-partiler kuruldu.

Çevremizde bu olağanüstü altüst olmuşlar yaşanırken içerde SHP'den toplu istifalar ve solda yeni parti arayışlarıyla kendini gösteren bir siyasal canlanma başladı. Düşümüzdeki dünyada bunlar olup biterken biz reformistleri köşeye sıkıştırılacak uygun formülasyonlar bulmaya, "proletarya diktatoryası"nın nasıl yetkin bir demokrasi vadettiğini kanıtlamaya uğraşıyor, "devletin sömürülmesi" aşaması üzerine tezler sıralıyor, telaş içinde, önceden saptadığımız programı aksatmadan gerçekleştirilmek için didinip duruyorduk. Bu toplantılarından birinde ben, "devrimi bir iki ay erteleyebileceğimizi", Türkiye'de ve dünyadaki siyasal gelişmelerin bizim tartıştığımız konuların sınırlarını çok aştığını ileri sürmüştüm ki bu önerinin üzerinde bile durulmadı.

Şimdi Kuruçeşme programının ortalarına geldiğimiz sürede bir kez daha, külâhimizi öntümeye koyup, her şeyden önce dışındaki sosyalist dünyayı toz duman içinde bırakın bu firtınanın gerçekten ne anımasa geldiğini iyice bir düşünmemizi öneriyorum. "O dünya zaten sosyalist degildi ki. Trotski

(ya da Mao) bunları çok önceden görmüştü" vb. yanıtların infantil bir hız verebileceğini anlıyorum. Bu hazzın, gözlerimin önünde büyüğen yangından, has Marksizm-Leninizm'in, yara almadan kurtulacağımı zannedecek kadar, sağduyu dumura ugratmamamı diliyorum. Vietnam'ı, Küba'yı, ya da Arnavutluk'u şimdilik ayakta tutan gücün Marksizm-Leninizm mi, yoksa dış dünyaya kapanan sıkı rejim önlemleri mi olduğunu bilmiyoruz. Kim ne derse desin yetmiş yıllık Marksist pratiğin günümüz dünyasında yaya kaldığını apaçık görmek zorundayız. Bunun nedenni ideolojik sapımlarla açıklamaya çalışmak naïf bir çabadır. Doğu da olsa sonucu değiştirmez. Evet, yangın reel sosyalizmin başını sarmış ama küller "irreal" olana, yanı düşüncelerinizdeki bize göre yanlışlı sosyalizme karşı, yeryüzündeki milyonlara insanın umudunun ve güveninin üstine yağmaktadır.

Bu küller altında bir şeyleş yeşerecekse Marksist teorinin ve pratiğin, klasik öncü sosyalist parti yapısının ve daha birçok şeyin iğneden ipliğe geçirilmesinden korkmamalıyız. Artık kutsal kitaplardaki ayetleri tekrarlayarak bir yere varamayacağımızı, geniş kitlelerin güvenini kaybeden Marksizmin bu bunalımı aş्यa için yeni çözümlemelere, yeni yorumlara gereksimini olduğunu görmek zorundayız. Böyle zamanlarda sağ ve sol savrular yanında, kaynağa dönmek, eski ustalara başvurmak gibi püriten ortodoks reflekslerin, marazi keskinliklerin ve ahlaklılığın da yaygınlaşanlığını, yeni arayışların ve her türlü kuşkunun ideolojik suç sayılabilceğini biliyorum. Ben Marksizmin can çekişmedigini, acı derslerle dolu dönemlerden geçe geçe yeni sentezlere ulaşacağımı, zenginleşeceğini, geleceğin özgürlükçü, eşitlikçi, katılımcı toplumunu yaratacağımı düşünüyorum ve pişliğe bulanmış gezegenimizi ancak onun yaşanabilir hale getirebileceğine inanıyorum. Ama kendimi politikacından çok, akl-fikir sağlığı ile de uğraşan bir hekim olarak gördüğüm için, şu yaşadığımız günlerde Marksizm adına, insanların gördüklerini özgürce yorumlamalarını, kendilerini diledikleri gibi tanımlamalarını engelleyen, "sınıf mümessillerini" ideoloji sapımlarından daha tehlikelı buluyorum.

Kuruçeşme şimdiki halde, Marksistlerin özgürce düşunce üretebileceği, farkhhıkların teorik ve pratik zenginleşmenin aracı haline gelebileceği çok sesli bir birliği gerçekleştirmeye stüsü yaşamda açılan olağanlardan yaranan becerisini gösteremedi. Meramımı yeterince anlatamadığım düşüncesiyle bundan önce kendimi sorumlu tutuyorum. ■

Marksizmin acı derslerle dolu dönemlerden geçe geçe yeni sentezlere ulaşacağına, pişliğe bulanmış gezegenimizi ancak onun yaşanabilir hale getirebileceğine inanıyorum.

SİYASETTE MARKSİZME TEKABÜL EDEN BOŞLUK

Türkiye'de yasal siyasi yelpazede bir boşluktan söz edilecekse, bu boşluk ancak Marksistler tarafından, birleşik yasal bir Marksist parti marifetiyle doldurulabilecektir.

Abdullah Baştürk ve arkadaşları sosyal demokrat nitelikli yeni bir siyasi parti kurmak için çalışmaları başlattıklarını açıkladılar. "Gercekten demokratik" olacağının belirtilesi bu yeni oluşuma, sayıları az da olsa bazı Marksistlerin de ilgi ve sempatiyle baktıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye'de üçüncü bir sosyal demokrat partisi ihtiyaç bulunan fikrinde hemen herkes birleşmekteydi. Öyleyse böyle bir parti ihtiyacı nereden doğmuştur? Sanızın bunun cevabı, mevcut sosyal demokrat partilerin durumunda aranmalıdır. Türkiye'de sosyal demokratlar yönünden asıl ihtiyaç demokratlaşmadır ve demokrasi mücadeleşinde daha tutarlı ve aktif davranışabilimktir. Bu bakımından, Baştürk ve arkadaşlarına kendini hissetiren ihtiyaç, genel siyasi yelpazede bir boşluktur değil, sosyal demokrasının demokratik bir muhalefet olmamasından doğan boşluktur kaynaklanmaktadır.

SHP'den atılan milletvekilleri ve bu ihaneci haksız bularak ayrılan Baştürk ve arkadaşlarının kurmayı düşündükleri parti, her şyeden önce bu ihaneci ve istifaların gerekçelerine uygun duşnelidir. Yedi milletvekilinin SHP'den ihaneciliğinin gerekliliği besbellidir. Bu milletvekilleri kendilerini Kurt kimliği ileleri sürdürdükleri için partilerinden ihaneciliğe ettiler. Baştürk ve arkadaşları da bu ihaneci haksız bulduklarını belirterek partilerinden istifa ettiler. İstifa gerekçelerinin bundan ibaret olmadığını, SHP'nin demokratik nitelğini bütünü yitirdiğini ve demokratların bu parti içinde kalmalarının anlamasızlığını da belirttiler. Öyleyse kurulacak sosyal demokrat parti Kurt kimliğinin daha baştan altın çizmek gerekliliklerinden biriyle uyumlu olmak zorundadır. Gene bu parti, Türkiye'de demokratik hak ve özgürlükleri, bu özgürlükleri yok eden anayasal çerçeveye karşı verilen bir mücadele tarzında savunmak zorundadır. Bunun bugün ne denli cesur bir siyasi mücadeleyi gerektirdiği, gün gibi ortadadır. Öyleyse Baştürk ve arkadaşları sadece savla-

riyla tutarlı bir perspektif ilan etmekte kalmayarak, bunun gereklerini yerine getirmeye de hazır olmalıdır.

Türkiye'de yasal siyasi yelpazede bir boşluktan söz edilecekse, bu, Marksistlere karşılık duşen bir boşluktur. Bu boşluk ancak Marksistler tarafından, elbirliğiyle ve birleşik yasal bir Marksist parti marifetiyle doldurulduğu zaman dolacak olan bir boşluktur. Ancak Türkiye'de yasal siyasi yelpaze sadece Marksist düşüncenin örgütlenmesinden yoksun değildir, çünkü Marksizmin işlevi böylesine marginal değildir. Türkiye'de, siyasi demokratikleşme dahil, modern toplumda olması gereken bütün süreçlerin onu tıkanmıştır. Türkiye ancak, birleşik yasal bir Marksist partinin açacağı perspektiften yürüyerek yeni gelişime dinamikleri kazanabilecektir. Öyleyse siyasette Marksistlere karşılık duşen boşluk, sanıldığından daha büyük, Türkiye'nin gündemi tıkayacak denli geniş bir boşluktur.

Marksist hareketin bu boşluğu doldurmak için birlikte hareket etmek sorunda olduğunu dair en küçük bir kuşku yoktur. Ancak Marksist hareketin kendi içinden çıkışın gelen kimi eğilimlerden ötürü birleşik yasal bir Marksist partinin yaratılması gecikmekteydi. Böyle bir partinin yaratılması geciktisi ve daha da gecikeceğe bundan elbetle Marksistler sorumludurlar. Bazi Marksistlerin ilgi ve sempatislerinin kurulacak üçüncü bir sosyal demokrat partisi öneminden ötürü bir sorumluluk doğacaktır, bunun da sorumlusu Marksistler olacaklardır.

Marksist hareketin Türkiye'de, kendi birliğini zorlaşturan faktörler olarak geliştirdiği eğilimlerden biri Marksistlerin birliğini değil, "Marksizm içi ayırmaları" önemseyen eğilimdir. Marksizmin işlevini ve perspektifini daraltan bu eğilim, Marksizmin hayatı yükü bir fatura olduğu eğilimdir. Marksist solun Türkiye'de çoktan ve biraz da fazlasıyla sağladığ "ayılar aynı" vasatı üzerinden yürüyerek bir yere varılamayacağı gün gibi ortadadır.

Marksistlerin birliğini birleşik yasal bir Marksist partide sağlamayı zora koşan eğilimlerden biri de "Kendi bildiğini okumak" faktat Kendi bildiğini "herkes adına" okuduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. "Tek başına varım" diye çıkmadığını, amaçlarının "diğer Marksistlerle birlikte yasal bir parti kurmak" olduğunu sık sık açıklama ihaneci duyan TBKP genel sekreteri Haydar Kutlu'nun koşul saymayarak ileri sürdüğü su koşula baka-

lı: "'Komünist' adını koşul olarak ileri sürdüğümüz de doğru değil. Biz çok önceden beri isim fetişisti olmadığımızı söyleye geldik. Komünist adı egemen güçlere karşı bir koymadır. Yasak duvar 8 Aralık çıkış ile delindi ama henüz yıkılmıştı, yıkıldığından 'parti adı' sorunu Marksist solun iç sorunu haline gelir. O durumda parti adı ortak hareketin, birliğin çıkarları açısından yeniden ele alınabilir.' (Adımlar 14-27 Ocak 1990, Sayı 27.)

O zaman düşünelim. Nedir Marksistlerin hemen bugünden, yasal bir Marksist partiyi oluşturmak üzere işe koymalarının engeli: 'Komünist' adıyla yasallaşma tavrandaki isradır. Çünkü "ortak hareket" dediğin Marksist hareketin öteki bileşenleri, yasallaştırılacak şeyin kimlik mi, isim mi olduğu konusunda seninle aynı görüşü paylaşmıyorlar. Böylece "egemen güçlere karşı koşuldur" dediğin isim, ortak hareketin taraflarına karşı ileri sürülmüş bir koşul olmuyor mu? Ayrıca, madem ki "ortak hareket"ten söz ediyoruz, ortaklığın, oluşturacağı ve bizimki olmayacağım peşinen kabullendirmiz bir iradeeden de söz ediyoruz demektir. Öyleyse ileri sürecek olmazsa olmaz bir koşul olacaksın, bunu da "ortak hareketin" iradesi belirlemeyecek midir? Senin koşulun 'komünist' adı ise, gel, bunu "ortak hareket"e getir, orada ortak bir iradeye dönüşürse benim kabulümdür, ama sen aksi sonucu yani "komünist" adıyla yasallaşmanın "ortak hareket" tarafindan reddedilmesini kabul edeceğimi bu günden deklare edebiliyor musun?

Yasak "delinmiş ama henüz yıkılmamış, yıkıldığından..." İşte koşul içinde bir koşul daha. "Yıkıldığından..." Ancak o zaman "isim" "sorunu tartışılabilir" hale gelecektir. Neyin ne zaman tartışılacağını sen tayin edeceksin ve "ortak hareket", ortak hareket olacak. Demek ki, hem "ortak" hem de sadece kenarlı. Marksistlerin birliği platformuna bu açıdan yaklaşılması, ben sizinle isim sorununu bugün tartışmam, ancak yasak yıkıldığından tartışabilirim tavrıyla hareket edilmesi ve kenarlı örgütsel bencilliginin bir ilkeymiş gibi sunulması, bu yaklaşımın gerçekten Marksistlerin birliğim isteyip istemediğini de gündeme getirir, nitekim getirmektedir.

**Yedi milletvekilinin
SHP'den ihaneciliğinin gerekliliği
besbellidir. Baştürk ve
arkadaşları da bu ihaneci
haksız bularak istifa
ettiler. Öyleyse kurulacak
sosyal demokrat parti Kurt
kimliğinin daha baştan
altını çizmek zorundadır.**

SOL'DA ZİHNİYET DEVRİMİ

Hemen herkes birlik istiyor, hiç kimse "iddia edildiği gibi birlik acil, zorunlu bir ihtiyaç değildir, biz mücadelele birliği sağlayacağız" demiyor, ama yine de birlik gerçekleşme yoluna girmiyor.

Inşanlığın binlerce yıldır süregelen gelişim zincirinde çok özel bir halka olan 20. yüzyılın son on yılina girmiş bulunuyoruz. Dünya uygarlığının yaratıcı öznesi olan insanlık, yeni bir çağ'a, bu büyük değişime, hazırlık yapıyor. Herkes kendi bulunduğu konumundan kal-karak istem ve eylemlerini daha açık ve güçlü şekilde duyuruyor. Ne var ki, insanlığın bütünü duyarlarının ayağa kaldırığı ve gizil potansiyellerinin açığa çıktığı 20. yüzyıl bu görkemli atılımı gölgeleyen sorunları doğmasına da tamam oldu. "Global Sorunlar" olarak adlandırılan bu yeni türdeki sorunlar, dünyamızı bir yoklus/varoluş durumuyla yüzüze getirdi. Özellikle bilimsel-teknolojik devrimin devasa potansiyelinin şimdiden kadar büyük ölçüde doğaya ve insana aykırı yıkıcı kullanımını öncelikle ele alınması gerken bir sorun olarak ön plana çıktı. Çeşitli yönleriyle, dünyamızın içinde bulunduğu bu durum, herkesi endişelendiriyor.

Bir yanda, tüm sorunların doğmasına kaynaklık eden kapitalizm, diğer yanda, kendi halklarının ihtiyaçlarına yabancılaşmış sosyalizm olgusu insanlığı adeta bir seçeneksizlik durumuna sürüklüyor.

İnsanlık, bu yeni türdeki sorunları aşmanın, içine düşlen bu çukurdan çıkışının yollarını arıyor ve tartışıyor. Gelişmenin sürekliğini tehdit eden bu özgül durumu, filmlerdeki uzaylılar yaratmadığına göre elbette ki sorumlusu bizleriz.

İşte bu noktada sosyalizm, insanlığa ve onun geleceğine karşı duyduğu derin sorumluluk duygusunu içinde, kendisinden kaynaklanan öznel hataları, ozelestirel bir tarzda ortaya koymakta ve bunları giderme yönünde cesur, enerjik bir yaklaşımla bu çok tehlikeli çukurdan hep birlikte çıkışın projesini insanlığın gündemine sunmaktadır. Sosyalizm, insanlığın kendi yolumu seçme özgürlüğünün güvence altına alındığı, içерiden ya da dışarıdan şiddet ile bastırılmadığı, demokratik bir ortam istiyor. İnanıyoruz ki, bu ürkütücü atmosferin aşılmasıyla şu temel soru insanlığın

politik gündeminin merkezine yerleseciktir: Kapitalizm de, sosyalizm gibi insannın hakkını insana verebilecek mi?

Ozelestiri gibi, insanlığın eristiği en yüksek sorumluluk duygusundan yoksun bulunan kapitalistler ve sınıflı toplumun bencillliğinin tutsağı olmuş bütün siyasal akım ve eğilimler, koro halinde "sosyalizmin iflas ettiğii" ne, "komünizm idealinin olduğu"ne dair çığlıklar atıyorlar.

Öte yandan sosyalizm, tarihinde benzeri görülmedik, derinlemesine ve genişlemesine yayılan esası bir iç mücadele yaşıyor. Sovyetler'de patayan açılık ve yenilenme rüzgarı, sosyalizme yabancı olan her şeye karşı aştığı ulaşmaz mücadele ile, on yillardır suyun dibine birikmiş olan çamur ve tortuyu yüzeye çıkartıyor. Yetmiş kısır yıldır, bilinmeyene yolculuk serüvenine çıkan sosyalizmin, mevzi-lokal kayıplar verecek olsalı, bu iç mücadeleden arınarak ve güçlenerek okuması ihtiyacılı, tarihin mantığı ile tama-mıyla uygunluk içindedir. Reel sosyalizmin, perestroika ile birlikte, daha üst, yeni ve çağdaş bir evreyi sıradığını görmek, bizleri sosyalizmin geleceği konusunda iyimserleştiriyor.

Yeniden yapılanmanın militarist modeli ve Türkiye

Bilimsel teknolojik devrimin doğrudan, muazzam etkileri altında yeniden yapılanma rotasına giren farklı sistemlerin sınır çizgilerinde yer alan Türkiye, irtan bir dikkatle dünyadaki yeni süreçlerin işında kendi özgül konumunu yeniden sorguluyor.

Yönetici kapitalist sınıf ve politik temsilcileri, yoğun bir arayış içinde, yüzlerce yıllık Doğu despotizminin geleneklerinden azami ölçüde yararlanarak, 67 yıllık cumhuriyeti sürdürmenin yeni yollarını denemeye hazırlanıyorlar. Devletin yapısını güçlendirmeyi esas alan bir çizgide ortaya çıkan, içeride modernizasyon, dışarıda entegrasyon yönelikleri, yönetici sınıf cephesindeki konsensusun ana çerçevesini oluşturacağı benziyor. Kısacası, yeniden yapılanmanın militarist modeli ve Türkiye'nin değişen dünyaya adaptasyonu, 90'lı yılların içeriğine damgasını vurma-yada aday gözüüyor.

Öte yandan egemen güçlerin, 12 Eylül rejimi ile pekiştirdikleri merkezi-politik inişyatifi sonuna kadar kullanmaya kararlı olusları, diktatörlüğü karşı demokrasi alternatifine öncelikli bir yer kazandırıyor. Bu nedenle nüfusun özci coğulğunun acil istemi, politik yaşamın demokratikleştirilmesidir.

Ne yazık ki, hem toplumun ekmek ve özgürlük özlemine terecbüm olacak, hem de kapitalist-militarist temeldeki gelişme modellerine karşı, alternatif toplumsal gelişme modelleri üretebilecek ileri dinamikler politik temsilden yoksundurlar. Politik saflaşmada "Sol'daki Boşluk" olarak nitelendirilen bu durum, uzun yıllarda süregelen yaygın birlik özlemine de kaynaklık etmektedir.

Sol'un gündemi ve zihniyet devrimi

Türkiye'nin sosyo-politik gündemi ve yakın gelecekte sol'un nasıl bir rol oynayacağı sorusu, kamuoyunda yemiden ön plana çıkmaya başladı. Bu yeni ilgide, sosyal demokrat hareketteki çözülmeye belirtilerinin yanı sıra, sosyalist ülkelerdeki gelişmelerin de önemli payı olmuştur. Kanımızca, sola yönelik beklenen ve umutların gerçek karşılıklarını bulabilmesi için, öncelikle solun kendini yeniden tarif etmesi gerekiyor. Bu yöndeki arayış ve tartışmaların belli bir düzende sürekli kazanması, hem dişsal hem de içsel politik gündemin yeniden belirlenmesini, solda yeni yol seçimlerine açıklık getirecektir.

Türkiye sol hareketi, son 30 yıllık zaman diliminde, dalgalar denize düşen kayak misali amansız bir varoluş mücadelesi vermiştir. Sözü edilen politik boşluğu gidermenin bütün yolları denenmiş ve pratikteki geçerliliği test edilmiştir. Kazanılan birikim ve Özdeneyim, Türkiye sol'unun en büyük zenginliği olarak önmüzdür durmaktadır. Kendisi bağımsız olarak ifade etmenin, ünlü deyişle "güneşin altında özgürcü yer alma hakkı"nın faaliyetleri, akıp giden hayatın sadeleştirici erki-si altındaki fazluluklarını atarak, eksikliklerini tamamlayarak belli bir maddi gerçeklige ka-vuşmuşlardır.

Ne ki bugün, akıl almaz bir fedakârlık ve cesaretle yaşamus ve yazılmış tarihten, politik salhının kulisinde kalmış, azınlık ve kendini beğenmişlik psikolojisi ile marginallık çıkmazına şaplanmış bir sol olmak, hemen herkesi acı döşündürüyor olsa gerek. Böyle bir durumda hiç kimse sevabı kendisine günahı baskasına yazar bencilce yaklaşımara prim vermemelidir. Zamanın ve insanlığın bizden beklediği tutum, kendi oznel hatalarımızı kökensel temelleriyle birlikte açıklıkla ortaya koymaktır. Evet, bu yapılabildiği taktirde solda gerçek bir zihniyet devrimi yaşanacaktır. İşte o zaman baktırıcı ölçüde havada uçuşup duran sözler, vaadler, kavramlar, yaşamındaki gerçek karşılığım bulmaya başlayacaktır.

Sosyal süreçlere politik müdahale/kitlelerle bütünselme/yasamı yeniden örgütlenirme ve dönüştürme hedefleriyle kendisini yeniden bulacak olan sol, geçmişe ilişkin muhasebenin, günümüze ilişkin mücadelenin ve geleceğe ilişkin projelerin gerçek hakkını vermeye aday olabilecektir.

Birlik neden gecikiyor?

Sol'un gündeminde bir süredir ön sıraya yerleşmiş olan birlik sorununun, en "gizemli" konu ve temel siyasi gerilim kaynağı olmaya devam ettiğini herhalde herkes kabul edecektir. Hemen herkes birlik istiyor, hiç kimse "iddia edildiği gibi birlik acıl, zorunu bir ihtiyaç değildir, biz mücadelemizle birliği sağlayacağız" demiyor, ama yine de birlik bittürlü gerçekleşme yoluna girmiyor. Aziz Nesin'in "Biz bize benzeriz" saptamasında olduğu gibi, belki bunun da "kerameti" bidden menkuldur.

Sanıyorum bu izahı güç sorunu bir bilimcice ve heyüla dönüştürmeden ele alınmanın bir yolu vardır. Anlaşılan özlemlerle gerçeklerin doğru ayrimini yapmayı bir kez daha denemek gerekiyor. Olayın ilginçliği şurada saklı olmalı. Böylece toplumsal bir ihtiyaç olarak kabul gören birlik sürecine, zamanında yapılmış politik ongörüler sonucunda değil, tamamıyla pratik zorunlulukların dayatması sonucunda gelinmiştir. Yani tercihler zorunlu ama henüz özgür değil. Durum saptaması için bir anket yapılısa, herhalde coğullukla birlik gereksinimi dışsal nedenlerle açıklanmaya çalışılacaktır. Hem de Komünist Manifesto'nun "Bütün ülkelerin işçileri birleşin" çağrısını bildigimiz halde.

Birlik sürecinin bütünselligini deformeden, hedefe yönelik akışını güçlendirerek yaklaşımın bir madalyonun iki ayrı yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır. Madalyonun bir yüzünde birliğin dialektik çoğulcu yapısını bilmemeyen klâsik dogmatik-monolitik-statik anlayışlar, diğer yüzünde ise birliğin bütünsel teorisini gözardı eden günüpbirlikçi-pragmatik zihniyetler bulunmaktadır. Ve samanın aksine birlik sürecini zora sokan ege men yaklaşım "sol" sektarizm değil, asıl uzaklığını göremeyen pragmatik birlik anlayışıdır. Bu anlamda "birliğin politik on plamı"nın önemsemeyen Kuruçeşme platformu ile, nihayet "Tek Çıkış-Birlikte Kurulus" olarak özetlenebilecek bir noktaya gelen TBKP'nin birlik anlayışları, çoktan aşılması gereklî birlik anlayışlarının olumsuzluklarıyla malûdülürler.

Birlik sürecine ve "birlikçi" zihniyetlere damgasını vuran kültürün kimyası analiz edildiğinde, en az bulunan şeyin özgür irade olduğunu söyleyecektir. Bu nedenle birlik sürecini özgürleştirme gerekiyor. Bilinc ve özgürlükle doğrulmuş birlikçi tutum, her aşamada sorumluluk duygusunu içselleştirecek ve çelişkilerin çözümünde yapıcı rol oynayabilecektir.

Birliğin demokratik/çağdaş modeli

Birlik sürecinin özgürleştirilmesi, onun belirlenen olmaktan, belirleyen olma aşamasına yükseltmesiyle olanağıdır. Birlik sürecine katılan parti, hareket, grup, çevre ve birey-

ler, kendisini eksiksiz özgürce ifade edebilecegi bir diyalog-tartışma ve birlikte çalışma ortamından geçerek, nasıl bir birlik istediklerini, -ve nasıl bir birliği reddettiklerini- açık soçık anlatmak durumundadırlar. Şayet nasıl bir birlik istediğimizi açıkla ve kararlı bir tutumla ortaya koyamıysak, birliği hak etmemişiz demektir. Çünkü her şey gibi birlik de, yoğun emek harcanarak hakedilecek ve kazanılacaktır. Doğaldır ki, tercihlerini birliğin en yüksek biçiminden, partiden yana koymuş olanlar herkesten çok emek vermek zorundadırlar.

Sol kamuoyu, tercihlerini "Birleşik Marksist Parti"den yana koymuş olanları uzunca bir zamandır bilmektedir. Ancak bunların söz konusu partinin hazırlık ve kuruluş süreci için ne yaptıklarını ya çok az bilmekte ya da gerçekten bir şey yapılmadığı için sürecin kendiliğinden akışından "mantıki yorumlar" çıkarılmaktadır.

Parti birliğinin gerçekleşmesinde engel teşkil eden bîrçok etmenin varlığı bilinmektedir. Bunlar, programatik/politik ve örgütsel nedenler olarak kategorize edilebilir. Sanız bunları bağıntılı, ama bunların daha üstünde bir engel, daha doğrusu boşluk, birleşik parti isteyen Marksistler'in çabalarını gölgelemektedir. Söz konusu boşluk, geleceğin sosyalist demokrasi partisinin yapılması, hem bugünden birleşik hareket bazında içselleştiren, birliğin ona katılanları hem içeren hem de aşan sentezini, kolektif bir irade ve otorite olarak örmeyi hedefleyen, kaba eşitlikçiliği ve klâsik coğulluk/azınlık psikolojisini kırmış, ikrayı ve konsensusları temel alan, farklılıklar zenginlige dönüştüren bir demokratik birlik modelinin objektif bir ölçüler manzumesi olarak yaratılmayışından doğuyor.

Birliğin demokratik-çağdaş modeli, "devrimci/reformist" ya da "klâsik/yenilikçi" gibi yapıyutulaklıqlaştırmalarдан uzak, kolektif bir irade içinde göntülü yer almanın haklar ve görevler bütünlüğünü gözenetin bir tarzda, birliğin bütünsel çıkarları ile birlikte katılanların çıkarlarını uyumlaştırın, sadece merkezdekiler değil, belki ondan daha çok taban-

da, hayatın içindeki birliği esas alan bir model olabilir. Böyle bir model, merkezlerdeki olağan zihniyet değişikliğinin gerçek güvençesi olabilecek aşagıdan bir devrimin öznünü açacaktır.

Birliğin ve yenilenmenin öznesi

Evet, sol'daki birlik ve yenilenme sürecini kesin sonuca götürücek, tabuları ve kültürleri cesaretle yıkarak ve eskimiş her şeyi yetkinlikle aşarak, gelenekten geleceğe, gelecektenden bugüne bütün güzelliklerin ve değerlerin taşıyıcısı olabilecek aşagıdan bir devreme ihtiyaç vardır. "Hava kurşun gibi ağır" ve "yüreklerin kuşakları sağır" olsa bile "hava topu gibi gebe"dir.

Bu devrim, içimize ve topluma yönelik olarak sürdürdüğümüz politik ilişkiler alanında olmuş nüveler ve "gelimekte olan eğilim" olarak zaten vardır. Bu devrimin hızlandırıcı öznesi, bu yönelimi benimsenip ve sorumluluklarını girişenlikle yerine getiren her tek insanın kimliğinde somutlaşacaktır. Ve asla onceki verilmiş bir "müktesep hak" değildir. İnsanlığın yaşamında yep yeni bir çığır açan ve 150 yıl önce gerçekleşen "düşüncede devrim" bugün her yönde ışık saçan bir aydınlanma olarak yeniden güncellemiştir. Devrimin güncelliğini yenilenmedir.

Şayet bugün enternasyonal düzlemdede bir sosyalist yenilenme hareketi ortaya çıkmış ise, hiç kuşkusuz bunun temel nedeni, dünün "öncüler"nin sosyalist gelişmenin özine sadık kalmamış olmasındandır. Bir Marksist olarak ne yaparsak yapalım, kendimizi taratacağımız sabit bir değer hepümüzde duracaktır: Seçme ve Denetleme Özgürlüğü. Sosyalist yenilenmenin özlü, bu iki temel özgürlüğün hakkıyla kullanılmasına düşümlüyor.

Türkiye sosyalist hareketinin diğer ülkelerden farklı, özgürlük bir yanı, bölünmeliğin aşılmasıının yenilenmenin ta kendisi olmasında somutlanıyor. Bütünü ifade etmekten uzak tek tek parçaların, tekil anlamda yenilebilmeleri nihai olarak imkânsızdır. Bu nedenle yeni bir yüzyılın eşliğinde değişimin öznesi olabilmek, Türkiye sosyalist hareketi için birlik içinde yenilenme denkleminin doğru kurulmasından geçiyor. Birlik içinde yenilenme, gerçekle, klâsik birlik içinde mücadele yaklaşımının daha iyi ve çağdaş biçimlenişi olarak algılanmalıdır.

Birlik içinde yenilenmenin özneleri, içimizde çökelenmiş "doğruluk fetisizmi"nden kaynaklanan hata yapma korkusunu kırarak, özgür ve yaratıcı düşünülebilir, saçılığa dönüştürilen dar grup psikozilarının parçalanmasında tereddüt etmeyecek, bir düzleme sığrama yapmak zorundadırlar. Önümüzdeki süreçler iste bu sıçramayı olabildiğince yoğunsal yapıp yapamayacağımızı test edecekler. ■

Soldaki birlik ve yenilenme süreçlerini kesin sonuca götürücek tabuları ve kültürleri cesaretle yıkarak ve eskimiş her şeyi yetkinlikle aşarak, gelenekten geleceğe, gelecektenden bugüne bütün güzelliklerin ve değerlerin taşıyıcısı olabilecek aşagıdan bir devreme ihtiyaç vardır.

NASIL BİR PARTİ?

Uzun süredir sayfalarımızda yer verdığımız "Nasıl Bir Parti?" soruşturması. Yalçın Yusufoğlu'nun yazışıyla son buluyor. Şüphesiz sorun "ezeiden ebede" kapsamış ve bitirilmiş değildir. Bir soruşturma biçiminde olmasına bile konuya ilgili görüşlere yer vermeye devam edeceğiz bu yüzden.

Yalçın Yusufoğlu: Kendini siyasetle sınırlamayan parti

Geçtiğimiz ayılda *Görüş* sayfalarında çeşitli görüşlerle yanıt aranan "Nasıl Bir Parti?" sorusu, ülkemiz sosyalist hareketinin içinde bulunduğu birlik tartışmaları sürecinde ele alınan başka sorulara bağlı bir önem taşımıştır.

Kuşkusuz, o soruların hepsinden önce, daha elemanter bir soru sormak gerekiyor: Niçin Parti? Bu sorunun yanıtı, partinin ideallerini ve düşünsel temelini, uzun ve kısa erimlerdeki genel programatik şekillenmesini, dolayısıyla, bu partiyi birlikte oluşturacak olanların yöneliklerini gündemin ön planına getiriyor.

Parti, halkın her alanda kendi öz kurumlarını yaratmasına, işlevlerini genişletmesine, yapılarının demokratikleştirilmesine, kendi varlığını, ağırlığını onlara ifade etmesine, bu kurumlar içinde bireyler olarak gelişip yetkinleşmesine yardımcı olmak zorundadır.

kültürler içinde. İmalat sanayii çıkmazda, tarım çokıntı halinde. Çevre kirliliği ise yok-sulluk ve kötü beslenmenin yanı sıra, büyük kentlerde insanların biyolojik varlığını tehdit eder boyutlarında. Ve en önemisi, buna ağır sorunlar altındaki ülkeye demokrasi yok. Sonuç olarak insanlar bezgin ve umutsuzlar, çaresizlik içindeler, yarını düşünmek söyle dursun, bugünü nasıl geçireceklerini düşünüyorlar. Bir Türkiye düşününüz ki, yurttaşları, büyük kentlerden ücra köylere kadar tek kurtuluş yolunu, Avrupa'ya mı olur, Sudu Arabistan'a mı, Kanada ya mı, yoksa Avustralya'ya mı neresi olursa olsun, kapaga yurdişına armakta görüyorlar.

Kurulacak sosyalist nitelikli bir parti, tabii ki, halkın en ivedi sorunlarına somut çözümler önermek zorunda. Fakat, salt ivedi sorunların çözümü doğrultusunda muhalefat yapmak için sosyalist bir parti kurmanın an-

lamı yok. Zira, iki adet sosyal demokrat partide ilaveten üçüncü kurulurken, bir dördüncüye ne gerek var?

Bu bakımından, oluşturulmasını arzuladığımız parti, elbette toplumumuzun tüm güncel sorunlarına ivedi olarak eğilecektir, ama böyle bir parti sosyalist toplum projesiyle ve amacıyla yola çıktığı ve bugünü yarına bağlayabildiği takdirde toplumsal ihtiyacı yanıt verebilir; onun varoluşu ancak anti-kapitalist nitelikinde ve sunacığı sosyalist toplum modelinde aslı ifadesini bulabilir.

Böylece, "Nasıl Bir Sosyalizm?" sorusu, birlik ve partileşme cabalarımızda en fazla tartışmamız gereken konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorun, sosyalizmin "reel sosyalist" versiyonunun yadılması ve bu kapsamında gerçekleştirilmüş, birbirine pek benzer modellerin "o toplumsal koşullarda ancak bu kadar olabiliyor" tarzında referans sayılmaktan çökması anlamlı geldiğinden, sadece yeni kurulacak olan sosyalist kimlikli bir partinin değil, söz konusu ülkeler dahil dünyının dört bir yanındaki sosyalizm amaçlı tüm partilerin, çevrelerin tartışma gündeminin başında da.

Birlik ve partileşme cabalarında sosyalist toplum projesi tartışmalarının müşterek temel noktalara ulaşabilmesi sadece amaçlanan sosyalizmin sosyal, ekonomik, siyasal ve kurumsal karakteristiklerinde birbirine yaklaşan nosyonların ve görüşlerin çeşitlilik içindeki ahengini ortaya çıkarmayacak, aynı zamanda kurulacak partinin modeli konusundaki kavram birekeşliğini ve dolayısıyla işleyiş esaslarını getirecektir.

Tabii ki, böyle bir noktaya varılması tartışmaların biteceği, -yani partinin ancak tartışmalar sona erdikten sonra kurulabilecegi- anlamına gelmeyen, tersine, tartışan, değişik görüşler irdeleyen, dünya sosyalizmindeki ve sosyalist düşüncedeki gelişmeleri, değişimleri izleyen, kendisi de çok sessizlik içinde tıtele riye ve heyeti umumiyesiyle yaratıcı, üretken olan bir parti amaçlanıyor.

Ne ki, partinin işlevi, topluma ekonomisile, demokrasisiyle, kurumlarıyla, insanı ilişkileriyle, sosyal yaşam tarzıyla, manevi değerleriyle sosyalizm projesi sunmak, kapitalizmin sömürücü ahlaksızlığını, insan üzerindeki tahribatını sıradanlaştırıcı rolünü Üçüncü Dünya'da üç milyon insana çekirdiği acıları vb. sergilemekten ibaret değil. Böyle bir par-

ti, sosyal muhalefet içinde sosyalist bir örgütlenme olarak, diğer sosyal muhalefet güçleriyle ve onların siyasal olan ve olmayan örgütleriyle, kuruluşlarıyla birlikte, bugünden toplumda ileriye doğru değiştirici, koşulları iyileştirici, yığınlar lehine somut sonuçlar alıcı bir mücadele vermek, bunun için de, her şeden önce, halkın her alanda kendi öz kurumlarını yaratmasına, varolanlara sahip çıkıp, geliştirmesine, işlevlerini genişletmesine, yapılarını demokratikleştirmesine, kendi varlığını, ağırlığını onlara ifade etmesine, bu kurumlar içinde bireyler olarak gelişip, yetkinleşmesine yardımcı olmak zorunda.

Bu iki ana işlevi birbirinden ayırmak olası değil. Çünkü yığınlar ancak kendi kurumlarıyla bugün demokrasiyi ve daha iyi yaşam koşullarını kazanabilirler, gene ancak bu kurumlara geniş bir demokratizm ve hayatı için çalıştırarak kişisel bakımında gelişebilirler, devletin ve resmi ideolojinin baskularından, tabularından özgürlüğebilirler, kendi öz güvenlerini kazanıp, birey olarak yetkinleşebilirler, zenginleşebilirler, dolayısıyla topluluk olarak daha serbestleşebilirler. Bu kurumlar, kadın, gençlik, çevre akımlarından veya ulusal meslekî örgütlenmelerden, belediye re, değişik işlevlerdeki yerel komiteler, iniciyatıflere, kültürel kuruluşlardan semt derneklerine, hatta spor klüplerine kadar, tıbbi ünitelerinin eğitim birimlerini yerleşim mahallerinin ve de sokağın kurumlarından, kuruluşlarından, örgütleridir ya da münferit birimleridir. Kisacası akımlardır, örgütlerdir, yıldızlardır, kültür ve sanat topluluklarındır, kooperatiflerdir, sendikalardır, komitelerdir, tek tek kişilerdir. Böylece geniş yığın aktivitesi ve inişiyatifi insanların giderek özgürlük alanını da genişletebilecek, merkezi siyasi otoritenin nüfuzunun ve hatta tüm siyaset alanının dışında geniş bir hareket zemini oluşturacaktır.

Aynı zemin, yarın sosyalizm kurulurken, gerçek özgürlük zemini olacaktır. Toplumun üzerinde bir devlet, devletin içine eldiven gibi girmiş bir iktidar partisi ve ikisinin birlikte oluşturduğu kan bir hiyerarşi, bürokratik bir merkeziyetçi yapı tehlikesine karşı yığınların inişiyatífine ve özyönetimine dayalı, otomatik kurumların ve hatta kurumlar dışa halk yığınları aktivitesinin yaratacağı dinamik devinim, ve bireyin yetkinlik düzeyi, yönetim bilgi ve deneyimi, kültürel gelişkinlik, manevi değerler sistemi sosyalizmin, desentralizasyonun ve sınıfız topluma iletleyisin, insanın kendi kendisini mənən yeniden tıretibesinin, özgürcü dışa vurabilmesinin güvençesi olacaktır.

Oluşturulmasını amaçladığımız partinin kendisini, yaratılacak olan tüm o kurumlarla, kuruluşlarıyla, akımlarla, birimlerle birlikte müttalaa etmesi, olanca kapasitesiyle, imkânlarıyla onların içinde, arasında olması gerektiğini düşünüyorum. Parti, o örgütler, akımlar, çevreler, kuruluşlar, ekonomik birimler, komiteler vb. "siyasetidir, değildir" dededen onlara bütinleşebilmelidir, onların hepsiinin toptyekün bir sosyal canıltık, geniş, yaygın, çok renkli, hareketli bir bütünsel toplum dalgası ya da devasa bir dalgalar topluluğu haline gelebilmesine yardımcı olabilece-

li, sahip olduğu tüm potansiyeli bu amacın hizmetine sunmalıdır.

Böyle bir yaklaşım, ister istemez alısga-
dığımız parti kavramının dışındaki bir parti-
yi öngörüyor. Parti elbette bir siyasal kuru-
luştur, ama kendisini siyasetle sınırladığı, si-
yaset ve siyasetçi alanları ayırmış yaptığı ve
siyasetçi alanlara birtakım köprülerle ulaş-
maya çalıştığı, toplumsal devinim içinde si-
yasal olańı olmayanı kaynaştıramadığı, "her
şey siyasal iktidar için" koşullanmasına sap-
landığı takdirde, günümüz toplumunun ihtiy-
yaçlarına cevap veremez, siyasal bir muhalif
güc olarak toplumu değiştirmeye görevini bi-
hakkın yerine getiremeyecegi gibi, yarın ikti-
dara da gelse, üstelik başka siyasal partilerle
birlikte de gelse talip olduğu misyonu o poli-
tik cogulculuga rağmen, gene de salt siyaset
ve devlet içinde deformasyona uğratılmaktan
kurtulamaz.

Bu bakımdan, kurulacak partinin geniş siyasal bir yelpazeyi içermesi, ayrıca kendi dışındaki siyasal güçlerle daha da geniş ve yaygın bir siyasal çoğulculuga ulaşması da yeterli gözükmüyor. Böyle bir parti -ve partiler, siyassal akımlar bütünlüğün kendisini salt siyaset alanına hapsettiği takdirde ve hapsettiği ölçüde, hayatın sadece o kadarnın içinde olacaktır. Oysa, politika ne denli önemli olursa olsun ve çözümler ne denli oradan geçerse geçsin, toplumu ileriye doğru götürmek isteyen tüm siyasal kuruluşlar, mutlaka sosyal yaşamın siyaset dışı alanlarıyla bütünlüşmek zorundadırlar. Bu husus, aynı zamanda parti içi demokratizmin ve canlılığın da başlica güvençesidir. En kökü demokratik geleneklere ve en güçlü ileri sendikal kuruluşlara sahip olan kapitalist ülkelerde bile komünist partilerin kendi içlerinde oluşturmuş bulundukları ve bir türlü kurtulamadıkları bürokrasi ve hiyerarşinin başlıca nedeni, kanımcı, o partilerin siyasal alanda mahsur kalmışlıklarıdır. (Bunun da ideolojik boyutu, Marksizmin aşırı politizasyonu ve vulgarizasyonudur, Marksizmin dündüsel zenginliği ve yaratıcılığının körlmesi ve öğretinin bir politik doktrine indirgenmesi, hayattan koparılmasıdır. Reel sosyalizm uygulaması ise, deformasyonun devlet helinde örgütlenmesi ve devlet gibi büyük bir siyasal kurumla her şeyin siyasetin yesayeti altına sokulmasıdır.)

Yeni ve geniş bir siyasal kuruluşu amaçladığımız bugünkü süreçte, en başta, geçmişeki kendi deneylerimizi, parti ve siyaset anlayışımızı ve modellerimizi köklü bir irdelemeden, özelettişi sizgecinden geçirmemiz ve yeni partinin oluşumu, cabalarında geçmişeki anlayışımızı bu şekilde aşmamız tabii ki, tünaydaki geçmiş ve bugünkü deneyleri incelememiz, yeni bir parti anlayışında benzerin de olsa bazı yeni deneyleri de yakından zilememiz gerekiyor.

Kurulacak partiyi yukarıda vurguya andırmak, halkın kurumlarıyla bütünleştirebilmek için, partinin kendisini rıjîd bir parti ve parlilik kavramına kapturmamasına, merkezi apının mümkün olduğunda az, ademi merkezîyetçi inisiyatının ise güçlü olmasına özen göstermek önem taşıyor.

Ademi merkezîyetçi yönetimden kastım sa-
ce yerel birimlerin özerliğinin esas alıma-
ndan ve her kademedede daha geniş yerel bi-

rimdeki yönetici organının üst olmaktan çok, kendi alanındaki birimler arasında koordinasyon görevi yapmasından ibaret değil. Aynı zamanda her yerel birimde değişik alanlardaki uzmanlık ya da diğer çalışma birimlerini özerk kılmak, hatta gereğinde oradaki yerel siyasi yönetici organından tümüyle bağımsızlaştırmak o alanda ülke çapındaki parti içi ve parti dışı başka birimlerle irtibatlandırmak da aynı de-santralizasyonun bir parçası olarak gözükmektedir.

Gene, işyeri, okul, yerleşim birimi, meslek kolu, kültürel faaliyet, belediyelerin semt birimleri ve daha pek çok alanda parti üyesi olanlarla olmayanların siyaset temelinde değil, fakat yaptıkları somut iş çerçevesinde birlikte çalışabilmelerinde siyasi motifleri ikinci planda tutmak, oraları "siyasal çalışma alan" gibi görmeyip, once o heterojen bireşimlerin aslı işlevlerini en önde tutmağa, geçtiğimiz yıllarda, özellikle yasal çalışma deneylerinde de hep böyle ongördüğümüz halde, nıçın bu konuda başarılı olamadığımızın nedenlerini araştırmak, söz konusu nedenler arasında parti üyelerinin partili-partisiz, ayrimindaki katılıklarını ve şartnamealarını, bugun nasıl aşacağımızı ve yeni partide tekrarlanmamasını nasıl sağlayacağımızı düşünmek gerekiyor.

Merkeziyetçiliğin asgariye indirilmesi, yerel kademelerdeki özerk çalışmaların komite ve üye inisiyatiflerinin, parti üyesi çalışmalarının, komite ve üye inisiyatiflerinin, parti üye olmayanlarla heterojen bileşimler oluşturma çabalarının yanı sıra, merkezi düzeyde yeni modellerin geliştirilmesini zorunlu kılmakta.

Her şyeden önce, merkezi organların, sa-
dece isim bakımından değil, aynı zamanda iş-
leyiş ve düzenleme bakımından da "Merkez
Komitesi- Politbüro" ya da "Genel Yönetim
Kurulu- Merkez Yürütmeye Kurulu" modeli di-
sında düşünülmüşinden yararım.

Örneğin, bizzat merkezin kendisi bir organ-
ar bütünü, özerk birimler birlikte olarak
ekillenebilir. Yani klasik partilerdeki merkez
komitesi sekreterliklerine ya da doğrudan po-
tbüroya bağlı ihtişas büroları yerine, uzman-
lardan tariştiktan sonra, tüm
üyelerin referandumuna sunmak, referandum
merciini kongre'ya da olağanüstü kongre ka-
rarından yüksekte tutmak parti içi demokra-
siyi ve üyelerin iradelerinin yansımاسını gelis-
tirecek yöntemlerdendir.

ik alanlarında parti üyesi olan ya da olma-
an fakat birlikte çalışacak ve ürün verebile-
ek, karar ve görüş oluşturabilecek yetkin ki-
lilerden murekkep özerk çalışma kurulları
oluşturulabilir. (Ekonomi, tarım, içi, sendi-
a, diğer bazı temel meslek dalları, dış poli-
ka, gençlik, kadın hareketi, kültür-sanat,
evre sorunları, ve teknoloji ve daha pek çok
alda böyle yetkin ve yetkili, çünkü özerk çal-
ışma birimleri yaratılabilir.) Onların kendi-
rini temsil etmek üzere gösterecekleri yete-
nce aday arasından, kontenjan usulüyle ge-
çel kongrede seçilecek kişiler, partinin en yet-
kili ve geniş yönetim kurulunun bir bölümü
oluştururlar. Diğer parti teşkilatlarını tem-
sil eden seçilecek olañlarla birlikte seyrek topla-
nan, geniş bir yönetici kurulu oluşturulur.
Bunun kendi içinde seçeceği, diyelim ki, ay-
rı toplanan daha dar bir organ bütün çalışma
alanları ve parti teşkilatları yürütme de-
li, koordinasyon işlevi görür. Teşkilatların
merkezdeki temel iktisat kurullarının en az
bir temsilciyle bu koordinasyon organında
temsil edilmeleri sağlanır. Bu koordinasyonun
inden dönerli sisteme seçilecek kişiler, baf-

tahk toplanan, günlük işlere bakan her ay koordinasyon kuruluna ve daha seyrek toplanacak geniş yönetici kurula sorumlu daha da bir kurul oluşturulur. Bu kuruldaki başkan, genel başkan yardımcılığı, genel sekreterlik gibi görevler de, keza, dönerli sisteme belirlenir. Bu görevler kongre dönemleriyle de kısıtlanabilir, iki kongre arasındaki daha dar zaman birimleriyle de. Hem koordinasyon kurulu, hem daha dar kurul ve içindeki görevliler geniş yönetici kurul tarafından seçildiği gibi, verilen görevler gene aynı kurul tarafından geri alınabilir. Ayrıca, sadece koordinasyon üyelerine ve onun içindeki dar kurul görevlerine yıl sınırlaması konulduğu gibi, daha uzun intervallerle olmak üzere, geniş yönetici kurul üyelerine de yıl sınırı koymak doğru olur.

Merkezi organlar konusunda bu denli ayrıntılı girmemin nedeni, kolayca anlaşılacağı gibi, merkezin parti üzerindeki hakimiyetine ve uzun yıllar sürecek yonetimciliklere kapı açmama, partide yöneten-yönetilen ilişkilerini kaldıracak modeller geliştirmeye çabasıdır.

Kurulacak partiyi halkın
kurumlarıyla
bütünlestirebilmek için,
partinin kendisini rıjîd bir
parti ve partililik
kavramına
kaptırmamasına, merkezi
yapının mümkün
olduğunda az, ademi
merkeziyetçi inisiyatifin
ise güçlü olmasına özen
göstermek önem taşıyor.

"Nasıl Bir Parti?" tartışmaları hem Göruş'te, hem de diğer çeşitli sosyalist basında kısmen tartışıldı, bundan sonra da tartışılışa ya devam edecek. Fakat asıl önemli olan, o partiyi daha başlangıç evresinde oluşturacak olan binlerce sosyalistin tartışmasıdır. Saniyorum, bundan sonraki merhale, bu tartışma ve görüş alış-verişinin o partinin aslı sahipleri tarafından sadece parti modeli konusunda değil, her konuda, yaygınça yapılması olmalıdır.

YAŞASIN İNSAN

Parti özgül şartların partisi olarak şekillenmemeli, daha ilk adımda kendisini gerçekten sosyalizmin, eşitlikçi ve özgürlükçü bir düzenin bir bileşeni olarak gerçekleştirmeli.

yasasın
partisi!

Geçmişte ne ka-
dar çok yazdırık, ne
kadar çok haykır-

dik, her birimiz kendi partilerimiz için bu şarı.
Sadece bizler mi? Yeryüzündeki Marksist par-
tilerin tamamı böyleydi. Hele partilerden par-
tillerle mesajlarda, karşılıkla "yaşama ve yaşt-
ma" temennileri, selamımanın olmazsa olmaz
bir normu haline gelmişlerdi.

Ama sonra ne oldu?

İllebet payidar olacağına inanılan nice parti
sapır sapır döküldü. Ne "yaşasın" duaları kâr-
etti, ne de aminler. Görüyoruz "muzaffer" par-
tillerin kimileri "reddi miras" la ayakta kalma-
ya çalışıyorlar, kimileri daşılıma tehdîsiyle karşı-
karşıyalar, hatta bazıları toplum dışı ilan edil-
mek isteniyor. Bir zamanlar "toplumun veda-
m" mertebesine erişmiş bir kısım muhalefette-

k partiler ise gitikçe marjinal-
leşiyorlar.

Bütün "yaşasın" ritüeline
rağmen realite bu. Bir de mese-
lenin nazari yanı var. Beni asıl
iglendiren de o. Bir partinin
yasamasına duaci olmak en baş-
ta Marksizm'le bağdaşmaz.
Çünkü biliyoruz, özledığımız,
varlığını inandığımız toplum
düzeninde ne siyaset olacak, ne
de parti. İçsi sınıflının, bütün
oteki sınıflarla birlikte kendisi-
ni de ortadan kaldırıncak bir sır-
recin mimarı olarak değerlendir-
mekle, onun partisine "ölüm-
suzluk" arfetmek sanırım açık
bir çelişkidir.

Parti bir gün mutlaka olum-
suzlanacaktır. Hem de hayatın
kendi tarafından. Çünkü aştık
partiye ihtiyaç kalmayacaktır.
Partinin, daha kategorik konu-
yacak olursam siyasetin olum-
suzlanmakla dângalı olması,
onun moral bir olumsuzluk ta-
şıdığı anlamına gelir mi?

İnsanoğlunun tarihinde olomlu moral değer-
lete sahip olduğu halde dahi toplumsal gelişme
sureti tarafından olumsuzlanan kimi kategori-
ler olduğunu biliyoruz. Örneğin ilk sınıfız toplu-
lumlardaki eşitlik ve özgürlük. Ancak eşitlik ve
özgürlük, tarihi süreç tarafından olumsuzlan-
malarına rağmen insanoğlunun moralinde yer-
lerini koruyular ve inkârın inkârı ile yeniden
olumlanacaklar. Buna karşılık siyaset böyle de-
ğil. Bir zamanlar yoktu, yine yok olacak. Yanlı-

sümürünün, baskının, sınıfların bulunmadığı
eşitlik ve özgürlük toplumuna yahanesi bir ka-
tegori siyaset. Bu bakımdan bile bir "kusur"
icermemişi gibi gözüküyor. Örneğin siyaset-
cılık hekimliğe ya da piyano çalmaya benzem-
iyor. Hekimliğin ya da piyano çalmaların öze de-
ğin moral olumsuzluklar içerdiklerini iddia ede-
ne rastlanmaz. Oysa siyasetin kırılı bir iş oldu-
ğu kanısı halk arasında oldukça yaygındır. Kuş-
kusuz siyasetten siyasete fark vardır. Egemen
sınıflara hizmet eden siyasetçilik, emekçi karakterli siyasetçiler arasında esası farklar olduğu bir
gercektir. Ne ki siyaset ve parti egemen sömür-
ücü sınıfların icadıdır. Emekçiler mücadelede-
rinde bu kategorilerden yararlanırlarken, emekçi
karakterli siyasetçilerde ortaya çıkan bir takım
olumsuzluklarda, siyasetin ve partinin ilk güna-
hının da payı olduğunu sanıyorum.

Tartışmalı olabilecek bu noktayı hesaba kat-
mayıp, siyasetin emekçiler tarafından pırı pak
bir şekilde yerine getirildiğini -en azından böylesinin olabileceği- varsayıksa bile Marksist bir
siyasetçi, sanatını icra ederken bir anlamda trajik
bir konumdadır. O boyuna, sonunda tarihten
silinmeye yazgılı bir uğraşla ıstıgal etmek zo-
rundadır. Bugün için topluma yararı pek çok
mesgalenin de ilerde kalmayacağı, siyasetçi için
bence bir teselli kaynağı olamaz. Çünkü bu tür
uçraşların kendi yerlerini alacak bir üst katego-
rilere evrimleşmeleri olasılığı fazladır.

Oysa siyaset bitti mi bitecektir. Hem sahi olu-
yoruz, emekçi karakterli siyasetçiler, kaynakının
ne olduğu sorusunu bir yana, bûnyelerinde azı-
samısysa "kirler" barındırıyorlar. Hatta baz-
ilarından Aigias'ın ahlıklarını aratmayacak ko-
kular yükseliyor.

"Yaşasın partimiz" şiarının, onun illebet ya-
şamasının intendigine değil, canlılığa, çevvaliyete
 işaret ettiği, ajitatif değeri olduğu, partililerin
mucadele azmini, örgütlerin güven duygusunu
pekiştirdiği, bu nedenle yararı bir işlevi bulu-
duğu türünden itirazlar yapılmaktır. Konunun
böyle bir veclesi de olduğunu aşikâr. Ne ki pra-
tikte partiye ağız dolusu ovulları düzülürken me-
selenin özü unutuluyor. Ve sonuçta da parti
mutlaklaştırılıyor, yükseltiliyor ve kutsanıyor. Bu
kadaria da kalmıyor, aynı ruh hali parti men-
sulularını da derece derece hükümlü altına alıyor.
Partili, yücelik ve kutsallıkta sıradan yurtaştan
farkediyor. Yuçultme ve kutsama ile hiyerarşî
arasındaki ezelî azdırıcı etkileşim parti hiyerar-
şısında daha vahim bir mertebeleşmeye yol açı-
yor. Sonuçta bir surec boyunca yanlışlık politi-
bürolar, her dediği birer hikmet genel sekreter-
ler arz-ı endam etmeye başlıyorlar. Ama esas ya-
nıtının da böylesi partiler oluşturmak olduğunu,
o "yanılmazlar"ın ve "hikmet sahibleri"nin
acı akıbetleriyle ibret verici bir şekilde gözle-
liyoruz.

Yeri geldiğim için ilginç bir örnek vermek isti-
yorum. Bulgaristan'da Jivkov'un görevden alın-
masıyla başlayan son değişikliklerin "perde
arkası" Moscow News'da şöyle anlatılmıştır:
Boylanıcta perestroyka Bulgaristan'da her-

*kes tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Ancak
Gorbaçov'un göstermelik değil gerçek bir yeni-
den yapılanma girişimi peşinde olduğu anlaşı-
lınca işler değişmiş, öyle ki "glasnost" ve "in-
san hakları" kavramları Parti karşıtı anlama gel-
meye başlamışlardır. Jivkov resmen Izvestiya, Li-
teratür Gazette, Sovjetskaya Kultura ve Moscow
News gazetelerini antisosyalist düşüncelerin yön-
lendiricileri, çöpe atılmaları gereken sari basın
olarak deklare etmiş. Sovyet basınından uygun-
suza aktarmalar yapan baş editörler işlerinden ko-
vulmaya başlamışlardır.*

Jivkov bir yandan "aşağıdakiler" iysallaştı-
rırken, bir yandan da "tepede" konumunu güç-
lendirmek amacıyla liderlik kadrosundan perest-
roykaya başka alternatif olmadığını kavrayan-
ları safdı etmek için elini çabuk tutmaya baş-
lamış. Merkez Komite sekreterleri Litov ve Mi-
haliov görevden alınmışlar, Todorov Politbü-
ro'dan çıkarılmış, Basbakan Atanasov, yeni atan-
anın başkanlarının isimlerini çoğu zaman gazete-
lerden öğrenir olmaya başlamış. MK Uluslararası
İlişkiler Sekreteri Stanicev bir anlamda gö-
revini yapmaktan engellenmiş. Jivkov, Savun-
ma Bakanı Curov'u görüşmeyi kesmiş.

O zamanın düşleri bakarı olan Mladenov'-
un, MK üyeleri, Jivkov'un izlediği yol ve me-
totolarla anlaşmazlık halinde olduğunu açıklayan
bir mektup göndermesinden sonra, yukarıda
zikredilen kişilerin tepelerindeki bulutlar iyice
kararmaya başlamış.

Öteki sosyalist ülkelerdeki gelişmelerden ur-
ken Jivkov'un, bütün sapkınları acımasızca bus-
tirmaya hazırladığı zaten biliniyormuş. Jivkov
"yapılması gerekeni", "muhalefetle tartışma-
nın hiçbir yararı yoktur, o bir engerek yılan gibi
ezilmelidir" şeklinde formüle etdiyormus. O,
"muhalefet"ten, sadece resmiyet kazanmamış
girişimleri değil, kökü reform isteyen üst ka-
demeye yöneticilerini de kastediyormus. Yaklaş-
makta olan felaketin gören bu kişiler de hareke-
te gitme kararı almışlar.

Külmeliş bunlar?
Başlangıçta bir hayli azımlılar: Curov, Ma-
denov, Atanasov, Lukyanov ve Stanicev. Ara-
sında anlaşımlılar ve ölüm tehlikesi olan bu gi-
risimde kimlere güvenileceğini, geri kalan MK
üyelerinden kimlerle kimin konuşacağını karar-
laştırmışlar. 10 Kasım 1989'da toplanması ka-
rattırılan MK Plenumu arefesinde bu kişile-
re cezili kaynaklardan Jivkov'un, İçleri Ba-
kanlığı'na bağlı bireyleri ve Devlet Güvenlik Ko-
mitesi'ni alarmla geçirdiği haberleri ulaşmış. Ve
bu MK Üyeleri gelecek darbeyi önlemek için bir
seyler yapmaları gerektiğini kavrılmışlar.

*Özel bir görevde Curov, Stanicev ve Yo-
tov (o zaman PB üyesi) Jivkov'a görevini bırak-
ması gerektiğini söylemişler. (Jivkov dahil bun-
ların hepsi partizan savaşa sırasında "Çavdar"
birliğinin üyeleri imisler.) Jivkov ayrılmayı ge-
çiktirmek için direnmış, fakat eski partizanlar
da silahlardan çekmede yeterrine kararlı davranış-
mamışlar. Bu görüşme, 9 Kasım saat 17'de bas-
layacak Politbüro toplantısından hemen önce*

**Partinin mutlaklaştırılması,
kutsanması parti
mensuplarını da hükümlü
altına alıyor. Partili yücelik
ve kutsallıkta sıradan
yurtaştan farklıdır. Bu
durum parti hiyerarşisinde
daha vahim bir
mertebeleşmeye yol
açıyor. Yanılmaz
politbürolar, her dediği
hikmet genel sekreterler
arz-ı endam etmeye
başlıyor.**

vukubulmuş ve böylece Jivkov toplantıya bir bâkuma muhafaza altında getirilmiş. Jivkov'un alarmı harekete geçirmemeyiinin ve yakın çevresini uyaramayışının sebebi buyum.

Operasyonun en kritik noktası böyle asılmış. Politbüro toplantılarında Jivkov çekilmeye niyetini açıklamış, istifası kabul edilmiş ve G. Sekreterlige Mladenov seçilmiş. Toplanın sonuna doğru Jivkov, plenum toplantılarında kendisine söz verilmesini istemiş ve otekileri buna ikna etmiş.

10 Kasım'da (teresi gün) MK Plenumu baslamış. PB'nin asıl ve yedek üyeleri, MK sekreterleri ne olacağını biliyorlardı. Ayrıca Parti bolge komiteleri birinci sekreterler ve bir kism MK üyeleri de onceden bilgilendirilmiştirmi. Otekiler gündeme aniden "orgütler soran" diye bir madde boy gösterince apışıp kalmışlar. Jivkov, girişimi akamet ugurmak amacıyla olana belagatıyla bir konuşma yapmış. Böyle yaparken neyi hesaplıyormuş? Acaba sadık taraftarlarının son anda kendini kurtarıp, "komplocular"ı tutuklamalarını mı?

Ögle yemeği arasında sonra beklenmedik bir şey olmuştu. Atanasov, PB ve MK Sekreterlesi'nin önerisini açıklamış. Plenum öneriyi kabul etmiş ve Jivkov çığı sona ermiş.

Bu neydi? Bir komplot mu?

Evet, pek çokları böyle diyecek. Ustinkorlu bakan bozular ise Jivkov'un görevden alınmasının ve Bulgaristan'da demokratik dâzenin teşis edilmesinin, nisbeten barışçı bir şekilde gerçekleştiğini sanacaklar. Kasım olayları için bir "saray iktidarı" deniyor. Ne ki bu; Bulgaristan'ın kan dökülmesinden, şiddetten kurturan bir komploydu ve böylece Parti'yi ebedi utançtan da kurtardı. Yüce bir amoç uğruna başlarını tehlikeye atan komplocular bağışları bunu.*

Haberin aynca yorumu ihtiyaci olduğunu sanıyorum. "Gazetecilik dozu" biraz kaçırılmış olsa dahi olayın aslında, haberde verildiği gibi gerçekleştigi inanılmamak için bir sebep yok. Örneğin Krusçov'un nasıl "yürüttüğü" miam!

Bulgaristan'a demokrasinin bir "komplot" sonucu gelmiş olması tarihin bir ironisi, bir karmaşık sahnesi! Tabii bu gelen "demokrası" nasıl bir demokrasi, orası ayrı. Ancak yine de, bu "demokrasi"nin, Jivkov'un başında bulunduğu "halk demokrasisi"nden daha demokratik olduğu sanırmam aşkar.

Konunun bir de trajik yanı var, Jivkov ve yoldaşları nasıl oldular da günün birinde bu duruma geldiler? Durumu kurtarmak için dahi "komplot" zorunu oldu? Eşit ve özgür insanların toplumunu hedefleyen sosyalizm, bir doğruluk, dürüstlük, açıklık rejimi olması gereken enem onun partisi, nasıl oldu da tepeşinde bir grup "konspiratör"ün bildığını okuduğu, milyonluk üye kitlesi bir yana MK üyelerinin dahi partide ve ülkede ne olup bittiğinden bilaber figurlar haline geldikleri bir partide dönüştü? Bunu Jivkov'u ve tüm dünyadaki benzerlerini tukaka ederek açıklayabilim miyiz?

Herhalde açıklayamayız. Çünkü biliyoruz, Jivkov ve yoldaşları faşizme karşı yürüttüren son derece meşakkatli bir mücadeleden içinden süzülmüş geldiler. Kendilerini içi sınıfta, emekçi halka adamışlardı. Ama parti, iktidara geldikten sonra, bir süre boyunca işçilerden, emekçilerden uzaklaştı; tepedeki elit komünistlerin keyfislerince at oynattıkları, kararları çok dar bir azınlık tarafından kapalı kapılar arasında alındığı bir şefler örgütüne dönüştü.

Neden böyle oldu?

Konu ciddidir ve çeşitli vecheleriyle, olana детскalarla dek didik didik edilmelidir.

Böyle olmasının başta gelen nedenlerinden birisi olağanüstü durumlar için yararlı ve geceli

elabilecek bazı metodların ve çalışma şekillerinin, genel geçer parti ilkeleri olarak kabul edilmesi ve her şart altında kullanılmasıdır. Bunun da ilk sorumlusu Bolşeviklerdir, daha sonra SBKP'dir.

Lenin'in partisi, kendi sözleriyle "çelik çekirdekli", "demir disiplinli" ve "merkeziyetçi"dir. Lenin Ekim Devrimi'nin başarısını ve daha sonra da alabildiğine zor şartlarda iktidarda kalabilmiş olmasını böyle bir örgütte sahip olma ya bağlar. Ne ki bu örgüt anlayışı, olağanüstü şartların değişmesinden sonra da varlığını korumuştur. Partiyi tarif etmek için kullanılan yukarıdaki terimlerin hepsi askeridir ve bir gönüllüler ortutulan çok askeri bir birliği gözler önüne getirmektedirler. Bilindiği gibi parti konusundaki sektör tutumlara karşı Bolşevikler'i ilk uyarlanlardan birisi Rosa Luxemburg olmuş ve Lenin ve arkadaşları için "zorunlulukları bir fazilet olarak görmeye başladıkları ve bu amansız koşulların kendilerine empoze ettiği taktikleri eksiksiz bir teorik sistem halinde dondurma kalkıkları zaman tehlile başlar" demiştir.

Oya Stalin'in yaptığı tam da R. Luxemburg'un korktuğu oldu. Parti içinde "disiplin", eksiksiz bir kural disiplinine dönüştü. "Merkeziyetçi" te, genel sekreterler, genel kurmay başkanlarını aratır hale gelidir. "Çelik çekirdek" yerini politbürolara bıraktı.

Dönelim Jivkov ve yoldaşlarına. Onlar da olağanüstü "amansız koşullar"da faşizme karşı mücadele veriyorlardı. Kral Ordusu'nun kelaylaştırdığı şartlarda iktidara geldiler. Başarılarında "çelik çekirdekli", "demir disiplinli", "merkeziyetçi" bir örgütte sahip olmaları herhalde onemli rol oynadı.

Ne ki iktidar sonrasında şartlar bir stirec boyunca değişti. Parti faşizme karşı yürüttüğü kararları ve cansiperane mücadelede geniş yılınların güvenini ve sempatisini kazanmıştır. Kardeşlik tehlikesi de ciddiyetini kaybettikten sonra parti, emekçi yığımlara açık, içinde onların söz ve karar sahibi oldukları ve bizzat sahip çıktıları bir örgüt haline dönüştürdü. Ama bu olmadı. Daha doğrusu yapılmadı. Bence hâsha iki nedenle: Birincisi, Jivkov ve yoldaşları R. Luxemburg'un uyarısının tersine, sosyalist kuruculukta "çelik çekirdekli", "demir disiplinli", "merkeziyetçi" partiyi kordular, çünkü hânu aşıklar ve askerleşmiş örgütü hâlk indirimdeki prestijlerinin sağladığı açık bono ile daha kolay çekip çevirebiliyorlardı. İkinci nokta ise daha vahim. Kendilerine örnek alabilecekleri yâne örgüt Stalin'in SBKP'si idi!

Şimdi, bunca yıldan sonra özgür şartlarda başarı sağlamış kimi metod ve çalışmaların sosyalist bir partinin genel ilkeleri olmadıkları, askerleşmiş örgütlerin bir yere varılamayacağı sosyalist ilkelerin pratikleriyile, hayli üzücdük ilerde de olsa açığa çıkıyor. Öte yandan bu yâzının önceki bölümünden de degindim gibi, siyaset hem gelecekte olumsuzlanmaya mahküm, hem de su veya bu ölçüde "kırılı" bir iş. Öylese ne yapmam?

Siyaset yapmaya devam etmel! Çünkü aslo dâzeni değiştirmek ise ve bizler dünyamızın gerçeken insanlığımızın insanları dünyası olmasına istiyorsak, olsa erişmenin başta gelen araçlarından birisi, işçilerin, emekçilerin, sosyalizm sayesinde kendisini gerçekleştirebileceği ne inanın herkesin siyaset yapmadır. Siyasette sonuç alabilenin yolu ise örgütü mücadele vermekten geçer. Ve siyaset örgüt denince aksa ilke gelen kuşkusuz parti olmaktadır. Burada parti mutlaklaştırılamayabilir. Partiyi önde plana çıkarın, şimdiye kadarki tecrübeberimiz ve bilgilerimizdir. Bugün de ülkemizdeki örgütü siyasi mücadelede geniş bir Marksist parti ihtiyaci,

tüm soçuların kafasını kurcalayan birinci sorundur.

Bu parti nasıl bir parti olmalıdır?

Bu sorun bir şekilde tartışılmıştır. Ben de vesilesi düşüğünde bu tartışmalara katılıyorum. Ve simdi bu yazı vesilesiyle dile getirmek istiyorum ki, parti, özgür şartlarda partisi olarak şekillenmemeli. Daha doğrusu özgür şartlarda hesaba katmalı ama daha ilk adımda, kendisini gerçeken sosyalizmin, eşitlik ve özgürlük bir düzeni bir bileseni olarak gerçekleştirmeli.

Somutunda bu ne anlama gelir?

Bu partinin "çelik çekirdekli, demir disiplinli ve merkeziyetçi" olmaması demektir. Bu, partinin kişiye örgütlenmesi ile uzak yakın bir ilişkisi bulunmaması demektir.

Partinin nasıl olması gerektigine gelince...

Parti özgür insanların partisi olmalıdır. Partinin üyeleri partinin içinde en geniş özgürlükte davranışabilmeli, bunun müsyideleri sağlanmalıdır. Kısacasi insan sosyalizmde ne kadar özgür olacaksa, üye partide o kadar özgür olmalıdır.

Parti eşit insanların partisi olmalıdır. Bu eşitlik, "hiyerarşî"ye kurban edilmeden, "hiyerarşî"ye rağmen sağlanmalıdır. En sıradan üye ile en üst yönetici, parti içinde eşit haklara sahip olmalı, birbirlerine eşit davranmalı, herkes birbirini eşit insanlar olarak görmeli.

Partinin işleyisi, tümyle sosyalist demokrasının kuralları çerçevesinde olmalıdır. Burada örnek olarak alabileceğimiz somut bir sosyalist demokrasi uygulaması henüz yeryüzünde gerçekleşmiş değildir. Ancak insanların çok yönlü gelişmelerinin ve kendilerini gerçekleştirebilmelerinin naâl mümkün olacağı, başarılan yanaların verdikleri derslerle iyi kötü ortaya çıkmaktadır.

Parti yaratesi olmalıdır. Bunun da yolu parti içinde azami fikri zenginliğin teşvik edilmesinden, Marksist çerçeve içinde en geniş görüş çerçeveliğinin sağlanmasıından geçer. Tabii, "Marksist çerçeve"nin belirlenmesinde zorluklar çabasıdır. Hatta illa böyle bir çerçeve konuyamaz. Çünkü asla, partie ömrü vereceklerin nihai hedef olarak sönümüden ve baskidan arınmış, herkesin kendi kendin efendisi olduğu bir düzende anlaysız ve bunun için de emekçilerin iktidarı önemlidir. Böyle bir süreci en iyi açıklayıp, ihata eden dünya görüşü Marksizm olduğu için, partinin ideolojisinin Marksist çerçeve ile belirlenmesi kimlik sorununu daha netleştirir.

Böyle bir partinin işleyişinde karşılık anlayışın ve toleransın son derece belirleyici rolü olacağı hemen anlaılır. Sosyalist demokrasının doğal iki unsuru olması gereken bu davranış biçimlerinin mevcut şartlarda özgür önemleri olacağı aksaktır. Geçmişteki bölgelerde, mevcut doğmankığının süreçlerinde bu ikisinden eksikliğinin oynadıkları rolü göz önünde tutarsak, parti saflarında hoşgörünün ve karşılık anlayışının yerleştirilmesi için hepimiz azami sorumluluk duceceğimiz daha iyî kavrarız.

Evet, hem siyasetin "kirleri"ne olabildiğince az bulamak, hem de olumsuzlanmakta yazgılı bir mesgaleyi yabancılaşmadan sürdürmek istiyorsak - ve dünya pratigidenden gerekli dersleri çıkarabilecek - sosyalist demokrasının prototipini parti çerçevesinde inşa etmenin yoluna bakmamızı. O zaman, "yaşasın... partisi!" değil, "yaşasın INSAN!"

Parti özgür insanların partisi olmalıdır. İnsan sosyalizmde ne kadar özgür olacaksa, üye parti içinde o kadar özgür olmalıdır. Parti eşit insanların partisi olmalıdır. Bu eşitliğin hiyerarşîye kurban edilmemesidir. Parti eşit insanların partisi olmalıdır. Bu eşitliğin hiyerarşîye kurban edilmemesidir.

YENİ

DÜSÜN

BERNA MORAN

Devlet Ana

FETHİ NACİ

Bir Evlîya Yaratmak

TOMRIS UYAR

Protestosuzluk

Gelenegi

FERİT EDGÜ

Abidin Dino'nun

Resimleri

ORHAN PAMUK

Son Roman

KONUMUZ

Sanatça ve Siyaset

İktidar

ÖMER BCANATAN

TANER TIMUR

TEKTAŞ AĞAOĞLU

MURAT BELİGE

YALÇIN YUSUFOĞLU

THOMAS MANN

(Ahmet Cemal)

Sorusturma:

YAŞAR KEMAL

AKVÜLER

ATTILA İLHAN

MEHMET GÜLERYÜZ

GENÇO ERKAL

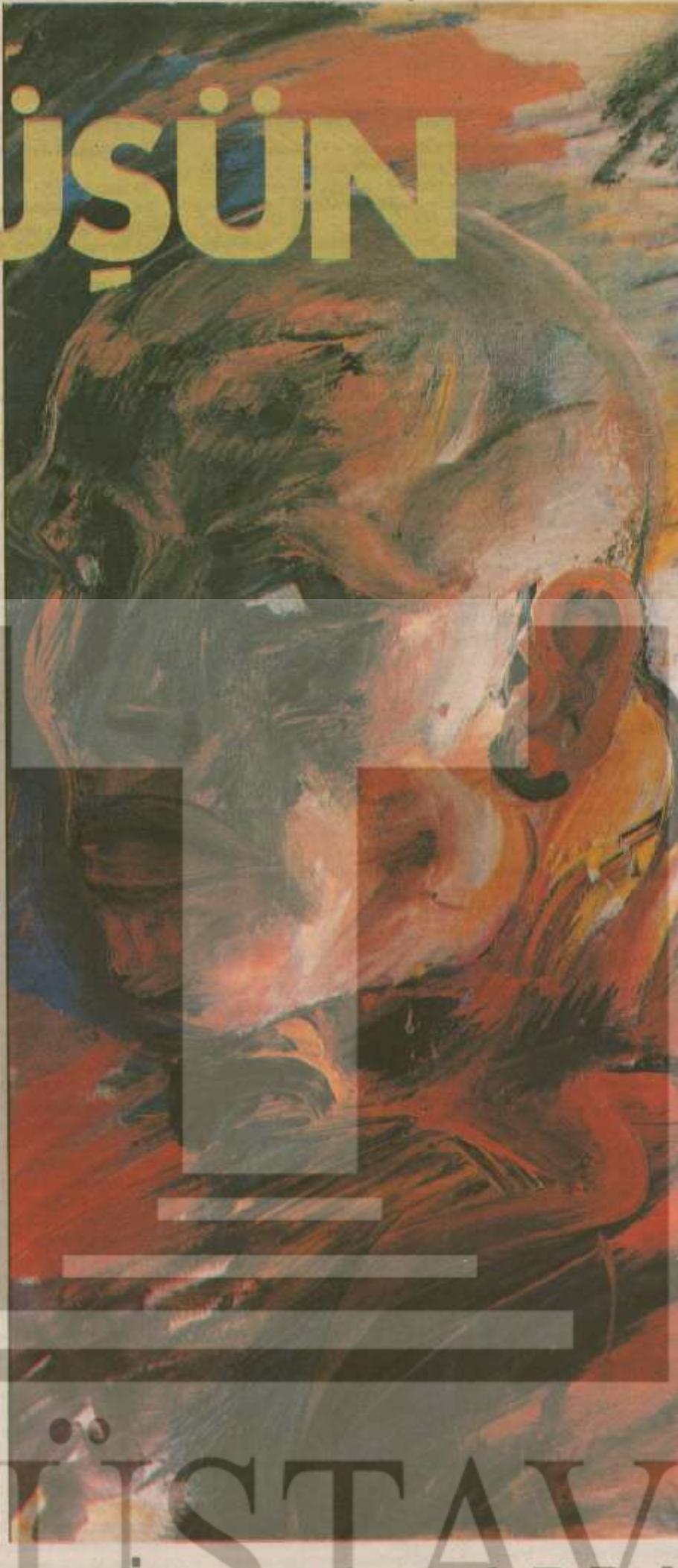
SELİM İLERİ

TUNC BAŞARAN

ÖMER KAVUR

KIŞ

'90

BÜYÜK Kİ TAPÇILARDADA

(10.000 TL)

ABONE ADRESİ: NURUOSMANİYE CAD. ATAY APT. 5/3 CAĞALOĞLU/İSTANBUL

YURTCI 30.000 TL. YURTDISI 40 DM